

NÉPRAJZI HÍREK / ETHNOGRAPHISCHE NACHRICHTEN
Informationsheft der Ungarischen Ethnographischen Gesellschaft

Schriftleiter:
JÓZSEF HÁLA, GYÖRGY MÁTÉ
H-1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 12.
Ungarn

Die Zeitschrift informiert Sie über das Programm
der Ungarischen Ethnographischen Gesellschaft,
die ethnographischen Forschungen,
Forscher und Ausstellungen,
volkskundliche Dokumentationen,
angewandte Volkskunde in Ungarn.

NÉPRAJZI HÍREK

LII. • 2023/2.

Néprajzi Hírek

A Magyar Néprajzi Társaság tájékoztatója

A Magyar Néprajzi Társaság 135. rendes közgyűlése	(3)
Fórum	(29)
Néprajzi muzeológia	(52)
Köszöntések	(66)
In memoriam	(81)
Mindenféle	(88)

ÖTVENKETTEDIK ÉVFOLYAM
2023/2.

Szerkesztők:
Hála József (felelős szerkesztő)
Máté György

A szerkesztők munkatársa:
Geiger Annamária (Magyar Nemzeti Múzeum)

A kiadást támogatta a

Néprajzi Múzeum
Museum of Ethnography

Nemzeti Kulturális Alap

ISSN 0133 - 8021

Kiadja a Magyar Néprajzi Társaság és a Néprajzi Múzeum
Felelős kiadó: Kemecsi Lajos
Engedélyszám: III/Sz1/426/1980

Terjeszti a Magyar Néprajzi Társaság

Nyomdai munkálatok:
Kapitális Nyomda
Felelős vezető: Kapusi József

Tartalom

A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG 135. RENDES KÖZGYŰLÉSE (Budapest, 2023. május 24.).....	3
I. Jegyzőkönyv.....	3
Függelék. A Magyar Néprajzi Társaság küldetésnyilatkozata	6
II. Elnöki megnyitó.....	9
III. A Társaság kitüntetettjei.....	10
IV. Főtitkári jelentés.....	21
V. A Magyar Néprajzi Társaság közhasznúsági jelentése a 2022. évről. Tartalmi beszámoló.....	27
VI. A Számvizsgáló és Ellenőrző Bizottság jelentése a Magyar Néprajzi Társaság 135. közgyűlésének.....	28
FÓRUM.....	29
Mészáros Csaba: A hazai etnológiai kutatások kezdetei. Tudományos ülések a Néprajztudományi Intézetben (Budapest, 2022. december 13. és 2023. május 16.).....	29
Muskovics Andrea: A magyar gyümölcs. Emlékkonferencia Csoma Zsigmond (1952–2021) születésének 70. évfordulójára (Budapest, 2022. december 15.).....	35
Farkas Judit: Brno – Pécs Environmental Humanities Conference (Pécs, 2023. március 29).....	37
Mikos Éva: Műfajok, rendszerek, adatbázisok. Mérlegen a folklorisztika alapfogalmai (Budapest, 2023. április 13–14.)	40
Turai Tünde: Társadalmi és kulturális reziliencia a Kárpát-medencében (Budapest, 2023. május 25.).....	45
Kriston-Vízi József: I. Pincehelyi Pille Konferencia. A VI. Pincehelyi Pille Fesztivál szakmai kísérőrendezvénye (Pincehely, 2023. június 3.).....	49
NÉPRAJZI MUZEOLÓGIA.....	52
Kemecsi Lajos: A türk világ múzeumai és a Néprajzi Múzeum	52
Kemecsi Lajos: Megnyitóbeszéd a 18. Velencei Nemzetközi Építészeti Biennálé „Reziduum – The Frequency of Architecture” című kiállításán (Magyar Pavilon, Velence, 2023. május 18.).....	57
Petercsák Tivadar: Magyar minta. Népművészeti kiállítás Holló Valéria gyűjteményéből (Dobó István Vármúzeum, Eger, 2022–2023).....	58
Závogyán Magdolna: Megnyitóbeszéd az „Istennel talállak testvérem! – Cigány történetek” című kiállításon (Néprajzi Múzeum, Budapest, 2023. május 23.).....	63

KÖSZÖNTÉSEK	66
Kurucz Réka: Lantosné Imre Mária köszöntése.....	66
S. Lackovits Emőke: Ács Anna születésnapjára	68
Bereznai Zsuzsanna: Kriston-Vízi József 70 éves.....	72
Klamár Zoltán: Köszöntjük a 70 éves Villányi Pétert.....	78
IN MEMORIAM.....	81
Villányi Péter: Emlékezés Moldován Domokosra	81
Küllős Imola: Görög-Karády Veronika emlékezete (1935–2023)	84
MINDENFÉLE	88
Erdélyi Zsuzsanna szobra a budapesti Városligetben.....	88
Barna Gábor: A „Hegyet hágék...”-jelenség Erdélyi Zsuzsanna szobrának avatásakor.....	88
Dobozy Borbála: Emlékezés édesanyámra.....	93
Debrődy Boglárka: Élő örökségünk jubileumi éve	94

A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG
135. RENDES KÖZGYŰLÉSE
(Budapest, 2023. május 24.)

I.
Jegyzőkönyv

Első napirendi pontként Kemecsi Lajos elnök köszöntötte az egybegyűlteket, megállapította, hogy a közgyűlés határozatképes. A 2023. évi ülést megnyitotta. Ismertette a tervezett napirendi pontokat. Ezt a közgyűlés egyhangúlag elfogadta. A jegyzőkönyv vezetésére Báti Anikó titkárt, hitelesítésére Simon Andrászt és Hála Józsefet kérte fel. A javaslatot a közgyűlés egyhangúlag elfogadta.

Kemecsi Lajos elnöki megnyitóbeszédében örömét fejezte ki, hogy most már a Néprajzi Múzeum új épületében, és a korábbi évek gyakorlatától eltérően ismét személyes jelenléttel lehetett a közgyűlést összehívni. Kiemelte, hogy kiegyensúlyozott, nyugodt, sikeres, programokkal teli esztendő van mögöttünk; bár az anyagi feltételek tekintetében a Társaság nehézségekkel kellett hogy szembenézzon.

2022-ben az elnökség kezdeményezésére, széles körű egyeztetést követően küldetésnyilatkozatként megfogalmazódtak a Magyar Néprajzi Társaság stratégiai vállalásai és feladatai, a nyilatkozatot most szavazásra, jóváhagyásra a közgyűlés elé terjesztik.

Kiemelte továbbá a hagyományteremtő szándékkal indított A Magyar Néprajzi Társaság Napját, melynek első ünnepi alkalmával a kolozsvári Kriza János Néprajzi Társaság mutatkozott be a Néprajzi Múzeumban 2022. október 27-én.

Társaságunk kiadványai, így az *Ethnographia* számai Viga Gyula felelős szerkesztő és munkatársa, Veres Gábor, valamint a szerkesztőbizottság munkája révén; valamint Társaságunk másik periodikája, a *Néprajzi Hírek* negyedéves számai, Hála József és Máté György szerkesztésében mind határidőre megjelentek. A *Néprajzi Értekezések* és a nemzetiségi sorozataink pedig újabb kötetekkel gazdagodtak.

Kemecsi Lajos megállapította, hogy a Társaság az *Alapszabálynak* és *Ügyrendnek* megfelelően működött. Rendszeresen megtartotta a választmányi üléseket és az éves közgyűlést.

Zárásként köszönetet mondott a Társaság munkáját segítő kiváló kollégáinknak: mindenekelőtt Bali János főtitkárunknak, Balogh Balázs és Vargyas Gábor alelnököknek, Nagyné Batári Zsuzsanna és Báti Anikó titkároknak, a választmány tagjainak és a társasági tisztségviselőknek, kiemelve külön a társasági ügyintéző, Horváth Kinga munkáját.

Második napirendi pontként a Társaság kitüntetései a kiosztására került sor. Kemecsi Lajos elnök felkérte a titkárokat a laudációk ismertetésére. A Magyar Néprajzi Társaság kitüntetettjei a következők. *Győrffy István-émlékérem*: Cseri Miklós; *Jankó János-díj*: Bakos Áron; külföldi tiszteleti tag: Patricia Lysaght, Gaál Ida; *Sebestyén Gyula-émlékérem*: Lilik Ferencné Badacsonyi Márta; *Pro Ethnographia Minoritatum Emlékérem*: Bárh János.

Harmadik napirendi pontként Bali János ismertette főtitkári jelentését. A beszámoló bevezetőjében a működési tevékenység finanszírozásával kapcsolatban a kiszámíthatóság hiányából adódó kihívásokat említette. 2022–23-ban is a célzott miniszteri támogatás és az aktív tagsági tevékenység együttes hatása révén volt biztosítható a sikeres működőképesség. Ebben az esztendőben is elengedhetetlenül fontos volt, növekvő tendenciát mutatnak a sikeres pályázatok, így az MTA, az NKA, valamint az MMA és az Agrárminisztérium forrásaiból.

Megemlékezett mindazon kollégánkról, akik 2022–23-ban hunytak el. Ugyanezen időszakban sok kiváló tagtársunk részesült elismerő szakmai és állami kitüntetésekben, név szerint is felsorolta őket a beszámoló.

A Társaság titkársága ebben az évben már zavartalanul működhetett a Néprajzi Múzeum új épületében. A Társaság sikeres, megbízható működésének alapja többek között Horváth Kinga titkárságvezető gyors, szakszerű ügyintéző munkája volt.

Röviden áttekintette a hosszabb távú stratégiai irányokat és célokat, amelyek kijelölhetik Társaságunk működését a következő években. A Társaság által korábban is képviselt és küldetéseként vállalt társadalmi, tudományos célok továbbra is érvényesek, viszont azok megvalósításához, a sikeres működéshez az eddig kialakított megoldások, eszközök már nem minden esetben bizonyultak elégségesnek. Ezért is volt különösen fontos a tavalyi közgyűlésen elfogadott társasági stratégia, amelynek mentén az elmúlt évben is igyekeztek a működést koordinálni, alakítani. Új programként bevezették A Magyar Néprajz Napját, ezzel is tisztelegve elődeink előtt, akik 1889. október 27-én tartották a Magyar(országi) Néprajzi Társaság alakuló közgyűlését. 2022. október 27-én a Néprajzi Múzeum nagytermében ennek keretében nagy sikerrel mutatkozott be a Kriza János Néprajzi Társaság. Nyári néprajzi szemináriumot szerveztek vidéki és külföldi műhelyek és intézmények bevonásával 2022 nyarán a kalocsai Viski Károly Múzeummal és a zabolai Csángó Múzeummal, míg idén a csongrádi Tari László Múzeummal közös keretben. Elkészült a társasági Küldetésnyilatkozat, mely a működés és a társadalmi szerepvállalásunk legfontosabb irányvonalait tartalmazza. A véglegesített szövegváltozatról a mostani közgyűlés hivatott szavazni.

A főtitkári beszámoló részeként a társasági, szakosztályi rendezvények rendkívül tömör, csupán a legkiemelkedőbb alkalmakra fókuszáló összefoglalására nyílt lehetőség.

A Társaság kiadványai a tervek szerint napvilágot láttak: a *Néprajzi Hírek* 2022. 1., 2., 3., 4.; *Ethnographia* folyóiratunk 2022. 1., 2., 3., 4. és 2023. 1., 2. füzet; a *Néprajzi Értekezések* sorozatunk 12. kötete (Bálint Petra: *A mindennapi élet alakzatai*, szerkesztő: Bárh Dániel). Megjelent a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézettel közösen, Frauhammer Krisztina, Horváth Sándor és Landgraf Ildikó szerkesztésében az *Imák a népi és a populáris kultúrában – Tanulmányok Erdélyi Zsuzsanna születésének 100. évfordulója alkalmából* című és a Nemzetiségi Szakosztály által gondozott *Beiträge zur Volkskunde der Ungarndeutschen* 35. kötet is. A nemzetiségi néprajz sorozat eddig megjelent köteteit az Országos Idegennyelvű Könyvtár digitalizálta és a honlapjukon elérhető az egyes számok.

Végül megköszönte mindazok támogatását, közreműködését, akik hozzájárultak a Magyar Néprajzi Társaság törekvéseinek megvalósulásához, működőképességünk fenntartásához.

A közgyűlés egy tartózkodással elfogadta a jelentést.

Negyedik napirendi pontként a közhasznúsági jelentést Veres Gábor olvasta fel. A jelentés ismertette a Társaság anyagi helyzetét, a pályázati támogatásokat, az aktuális gazdasági erőforrásokat. Megállapította, hogy a Társaság közhasznúsági céljának eleget téve látta el feladatait. A jelentést a közgyűlés egyhangúlag elfogadta.

Ötödik napirendi pontként a Számvizsgáló és Ellenőrző Bizottság jelentését Lukács László számvizsgáló olvasta fel. Megállapította, hogy a bizottság mindent rendben talált költségvetési és közhasznúsági szempontból is. A jelentést a közgyűlés egy tartózkodással elfogadta.

Hatodik napirendi pontként Cseri Miklós és Bakos Áron kitüntettek megtartották előadásukat.

Hetedik napirendi pontként a közgyűlés elé terjesztették, Bali János olvasta *A Magyar Néprajzi Társaság küldetésnyilatkozatának* tervezetét. Kemecsi Lajos a közgyűlés döntését kérte. A küldetésnyilatkozatot a közgyűlés egyhangúlag elfogadta.

Nyolcadik napirendi pontként Kemecsi Lajos elnök zárszavában megköszönte a résztvevők munkáját, bezárta az ülést.

Budapest, 2023. május 24.

KEMECSI LAJOS
elnök

BÁTI ANIKÓ
jegyzőkönyvvezető

HÁLA JÓZSEF
jegyzőkönyv-hitelesítő

SIMON ANDRÁS
jegyzőkönyv-hitelesítő

Függelék

A Magyar Néprajzi Társaság küldetésnyilatkozata

A Magyar Néprajzi Társaság a magyar néprajztudomány legátfogóbb szervezete, mely összefogja az akadémiai, egyetemi, közgyűjteményi stb. munkahelyeken dolgozó hivatásos és önkéntes, részben amatőr gyűjtőket és néprajzkutatókat. Az alap- és az alkalmazott kutatásokat egyaránt szolgálja folyóiratok, könyvsorozatok, gyűjteményes és egyszerűs kötetek kiadásával, tudományos konferenciák rendezésével, gyűjtőpályázatok meghirdetésével, elbírálásával és díjazásával. Szervezeti keretet nyújt a néprajztudomány minden ágának, az anyagi és a szellemi kultúra, valamint a társadalom különböző területeit kutató szakembernek. A magyar néphagyomány, a népi műveltség mellett önálló szakosztályokba tömöríti a nemzetiségek, az európai és a távoli népek kutatóit is. A Magyar Néprajzi Társaság politikamentes szervezet, ugyanakkor erkölcsi kötelessége szót emelnie, ha valamelyik tagtársát (néprajzkutatót) politikai nézetei miatt hátrányos megkülönböztetés ér, esetleg állásától, hivatali tisztségétől jogellenesen megfosztanak. A Magyar Néprajzi Társaság figyelmezteti a közvéleményt az etnikai alapú jogsértésekre, történjenek azok belföldön vagy külföldön és bármely népcsoport esetén. A Magyar Néprajzi Társaság szakértő tagjai révén támogatja a néphagyomány védelmét és ápolását szolgáló hazai és nemzetközi szervezetek munkáját, különös tekintettel az UNESCO-hoz kapcsolódó feladatokra (a természeti örökség védelme, az épített örökség védelme, a szellemi örökség védelme) és a hazai kormányzat által életre hívott szervezetek, intézmények munkájára (Hagyományok Háza, Hungarikum Bizottság). Részt vállal a néprajzi ismeretek terjesztésében az oktatás minden szintjén az óvodától az egyetemig, különös tekintettel az oktatók képzésére (pl. óvónők és tanítók képzése, néptáncoktatók képzése). Konferenciák, tanácskozások szervezésével, azok anyagának kiadásával támogatja az oktatók továbbképzését. A honismeret-néprajz tantárgy érdekében közreműködik a kerettantervek kidolgozásában, javításában. A Magyar Néprajzi Társaság szoros kapcsolatban áll az ország múzeumi hálózatával, különösen az irodájának, kiadványraktárának helyet adó budapesti Néprajzi Múzeummal. Kiadványaival és a pályázati felhívások nyomán beérkező kéziratok átadásával hozzájárul a múzeumok, könyvtárak, kutatóintézetek anyagának gyarapításához. A Magyar Néprajzi Társaság kapcsolatot ápol a szak nemzetközi szervezeteivel, számos európai ország néprajzi társaságaival és a rokon tudományok hazai társulataival. Díjak és kitüntetések alapításával és átadásával hozzájárul a szakmai teljesítmények társadalmi elismeréséhez.

*Kemecsi Lajos elnök a megnyitóbeszédét mondja
(Fotó: Sarnyai Krisztina)*

*A közgyűlés résztvevői
(Fotó: Sarnyai Krisztina)*

Bali János felolvassa a főtökári jelentést
(Fotó: Sarnyai Krisztina)

A közgyűlés résztvevői
(Fotó: Sarnyai Krisztina)

II. Elnöki megnyitó

Tisztelt Közgyűlés! Kedves Tagtársak!

A Magyar Néprajzi Társaság 135. közgyűlésének megnyitásakor elsőként annak az örömnél szeretnék hangot adni, hogy végre a Néprajzi Múzeum új főépületében találkozunk többévi ideiglenesség és átmeneti megoldások után! S azt is szeretném hangsúlyozni, hogy a világvárványt követően ez az első közgyűlésünk, amely már nem online, vagy hibrid megoldással valósul meg, hanem végre személyes jelenléttel és közvetlen találkozással.

A világvárvány csapásai ellenére, a rezszi és inflációs problémák és a szomszédunkban pusztító háborús konfliktus fenyegetésének árnyékában is a Magyar Néprajzi Társaság tagsága és vezetősége a küldetésünkben vállaltakhoz hűen, legjobb tudása szerint működött a mögöttünk maradó esztendőben. Igazolják ezt a társasági rendezvényeink, a kiadványaink, a honlapunk és a *Néprajzi Hírek* dokumentumai egyaránt. A téli időszakban is nyitva működő Néprajzi Múzeum épületében számos társasági program valósult meg és természetesen az intézmény örömmel biztosított teret a társ szervezetek és -intézmények projektjeinek is.

2022-ben az elnökség kezdeményezésére széles körű egyeztetés zajlott a Magyar Néprajzi Társaság stratégiai vállalásairól és feladatairól. Ennek eredményeként a közvetlen adminisztrációs, kommunikációs, publikációs és szervezeti javaslatok mellett, hangsúlyosan Bali János főtitkárunk aktivitásának köszönhetően, a választmányi üléseken lezajlott, részletes és alapos egyeztetések eredményeként elkészült *A Magyar Néprajzi Társaság küldetésnyilatkozata*, melyet jelen közgyűlés elé terjesztünk.

A további stratégiai javaslatok közül kiemelem a hagyományteremtő szándékkal indított A Magyar Néprajzi Társaság Napját, melynek első ünnepi alkalmával a kolozsvári Kriza János Néprajzi Társaság mutatkozott be a Néprajzi Múzeumban 2022. október 27-én. Az eseményen adta át Hoppál Péter államtitkár Csák János kulturális és innovációs miniszter elismerő oklevelét a Néprajzi Múzeum kollektívájának.

Megállapítható, hogy az esetenként különös kihívásokat hozó évben a tisztikar, a választmány és a szakosztályok munkájuk során a társasági hagyományok tiszteletben tartása mellett az *Alapszabályunknak* megfelelően dolgoztak. A Magyar Néprajzi Társaság jelentős szakmai folyóiratai, könyvsorozatai rendben megjelentek, köszönhetően a szerkesztőbizottsági tagoknak, szerzőknek és különösen a szerkesztőknek, így Viga Gyulának és Veres Gábornak, illetve Hála Józsefnek és Máté Györgynek. Mindezekről részletesen Bali János főtitkárunk jelentéséből értesülhetünk.

Zárásként köszönetet szeretnék mondani közös munkánkat segítő kiváló kollégáinknak. Mindenekelőtt köszönöm Bali János főtitkárunknak, Balogh Balázs és Vargyas Gábor alelnököknek, Nagyné Batári Zsuzsanna és Bati Anikó titkároknak, a választmány tagjainak és a társasági tisztségviselőknek. Hangsúlyosan köszönöm meg az online, illetve hibrid rendezvények és a pályázatok kihívását is megoldó hatékony társasági ügyintézőnk, Horváth Kinga munkáját. Végezetül reményemet fejezem ki, hogy munkánkat újult erővel, személyes találkozásainkat és kapcsolatainkat megerősítve tudjuk folytatni az előttünk álló időszakban.

E gondolatok jegyében a 135. közgyűlésünket megnyitom.

KEMECSI LAJOS
elnök

III. A Társaság kitüntetettjei

Györffy István- emlékérem

Cseri Miklós

Cseri Miklós a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem történelem–néprajz szakán tanult, 1982-ben államvizsgázott, 1984-ben egyetemi doktori fokozatot, 1995-ben pedig PhD-fokozatot szerzett. Tanárának, a miskolci Herman Ottó Múzeum igazgatójának, Szabadfalvi Józsefnek a hívására még egyetemistaként (1981) megkezdte múzeumi pályafutását. Az egyik legjelentősebb munkája a megyei népi építészeti archívum elkészítése volt. Ebben az időszakban végez jelentős kutatásokat az észak-magyarországi kőépítkezések és a kismemesi társadalom életmódja, az építőanyag kereskedelmének néprajzi vizsgálata témákban. Az építőanyagok és szerkezetek monografikus igényű összefoglalása a *Magyar Néprajz* sorozatban jelent meg. Muzeológiai feladatai során bekapcsolódott a megyében található tájházak berendezésébe, vidéki állandó kiállítások kialakításába. Felismerte a vidéki, kistelepusi gyűjtemények, kiállítóhelyek lokális közösségben betöltött, társadalmi identitást is erősítő szerepét

1987-ben került a Szabadtéri Néprajzi Múzeumba. 1989-ben tudományos titkárrá nevezték ki, Füzes Endre mellett 1993-ban lett főigazgató-helyettes, 1994-ben őt bízták meg a Skanzen vezetésével. Muzeológiai munkája közül ki kell emelni az Észak-Magyarországi falu tájegységhez kapcsolódó tájegység-felelősi munkáját.

A magyar népi építészet kutatóműhelyében konferenciasorozatot indított, amelynek előadásait önálló kötetekbe szerkesztette és jelentette meg.

Cseri Miklós nevéhez fűződik a Szabadtéri Néprajzi Múzeum tudományos, telepítési koncepciójának felülvizsgálata. Az eredeti koncepcióban szereplő tájegységek megvalósítása érdekében mindent megmozgatott, igyekezett felgyorsítani a folyamatokat. Szakmai vezetőként egyesítette a menedzser-szemléletet és a tudományos szempontokat. A tájegységi fejlesztésekkel párhuzamosan megkezdődött a tematikai bővítés is, a paraszti társadalom mellett az egyéb néprétegek (nemeselek, munkások, városi polgárok) életmódjára való reflektálás is feladatként jelent meg. A térbeli bővítés megvalósítása pedig két irányban indult meg. A rendszerváltás után elkezdődött a múzeumi kutatásoknak egyrészt a magyar nyelvterületre, másrészt a diaszpóra magyarságra való kiterjesztése. Cseri Miklós kutatóként és intézményvezetőként felismerte, hogy a Skanzennek, mint nemzeti közgyűjteménynek küldetése az anyaország (magyar és nemzetiségi kultúrája) mellett a határon túli magyarság, illetve a diaszpórában élő magyar közösségek vizsgálata, kultúrájuk bemutatása. Tudományos munkásságának összefoglalása a 2009-ben megjelent tanulmánygyűjteménye: *Néprajzi és muzeológiai tanulmányok* (Studia Folkloristica et Ethnographica 51. Debrecen)

A látogatóbarát múzeum kifejezés nemcsak szlogen Cseri Miklós főigazgatói tevékenységében. Az általa elképzelt és hitt múzeumkép megformálása a közönségfogadás, közönségszolgálat területén indult el. A nyitott múzeum víziója valósult meg a múzeumi programok átalakítása területén. Az élő múzeum koncepciója, az élővé tétel évről évre formálódott. A háttérben a szervezeti struktúrát is ennek szolgálatában alakította át, megszervezte az önálló Közönségszolgálati Igazgatóságot. A látogatók számára több infrastrukturális fejlesztést is megvalósított.

Cseri Miklós intézményvezetői és múzeumépítői tevékenységének egyik legfontosabb munkája az Erdély épületegyüttes megvalósítása volt. Több mint egy évtizedes tervezés után 2022 májusában adta át a múzeum történetének legjelentősebb tudományos, infrastrukturális, közönségfogadási projektjét.

Oktatóként az ezredfordulón kapcsolódott be a felsőoktatásba, a Kodolányi János Főiskolán és a Budapesti Gazdasági Főiskolán kulturális és örökségi turizmus témában tartott előadásokat. Vendégoktatója a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszékének, ahol a szabadtéri muzeológia specializáció kialakítását kezdeményezte. 2019-ben a Debreceni Egyetem kihelyezett tanszéket hozott létre Szentendrén Alkalmazott Muzeológia Tanszék néven, melynek tanszékvezetője lett. A szabadtéri muzeológiai képzésnek Szentendrén intézménystratégiai vetülete is van, az utánpótlás-nevelésben, a szakember-utánpótlásban óriási szerep jutott ennek a képzési struktúrának. 2004-től a Pécsi Tudományegyetemnek, valamint az ELTE Néprajzi Intézetének is vendégoktatója volt. 2010-ben a Pécsi Tudományegyetemen címzetes egyetemi tanári címet kapott.

Cseri Miklós eddigi munkásságát számos kitüntetéssel díjazták, így például 1991-ben *Jankó János-díjat*, 2009-ben *A Magyar Köztársasági Érdemrend Tiszti Keresztje* kitüntetést kapta meg. Nemzetközi területen 1997-ben az Ethnos, a Finn Néprajzi Társaság tiszteleti tagjává fogadta, 2009-ben a Szabadtéri Múzeumok Európai Szövetsége tiszteleti tagja lett. 2003 óta *A Belga Királyi Lovagrend Tisztikeresztje* tulajdonosa. 2021-ben *Martin György díjat* kapott.

Cseri Miklós nemcsak itthon, de külföldön is meghatározó szerepet játszik. Régóta részt vesz a nemzetközi múzeumi szervezetek munkájában. Itthon tagja az ICOM Magyar Nemzeti Bizottságának, 2002–2008 és 2012–2015 között elnöke is volt. Az ICOM Advisory Board (Párizs) tagja volt 2002–2014 között. 2005-ben az Intangible Heritage szerkesztőbizottság tagjává választották (2010-ig). Nemzetközi karrierjének meghatározó területe az AEOM (Association of European Open Air Museum), a szabadtéri múzeumokat tömörítő szervezet. Ezt 2003-tól hat éven keresztül vezette. Munkájának elismeréseként a szövetség tiszteleti tagjává választották. Személye és a Szentendrén végzett munkája miatt lehet a Skanzen része az Európa vezető szabadtéri múzeumait tömörítő informális csoportnak.

E hatalmas, ma is töretlen és aktív életút alkalmassá és máltóvá teszi Cseri Miklóst, Társaságunknak több cikluson át választmányi tagját a *Györffy István-émlékéremre*.

Jankó János-díj

Bakos Áron

Bakos Áron fiatalon széles körű szakmai tájékozottságot szerzett. A Károli Gáspár Református Egyetemen kommunikáció- és médiatudomány alapszakot (2008–2011) és vallástudomány mesterszakot (2011–2014), a Pécsi Tudományegyetemen néprajz szakot (2009–2014) végzett. Vendéghallgató volt a kolozsvári tudományegyetemen (2013), az évek során tanulmányúton volt több európai egyetemen.

2014-ben a Hungarológiai Doktori Iskola doktori képzésén Keszeg Vilmos irányításával kezdte meg doktori tanulmányait és kutatásait. Az *Aranyos-széki katonatörténetek mint egyéni és társadalmi narratívák* című, témaválasztásában fontos és körültekintő, forrásanyagában gazdag, szemléletében újszerű, módszerességében következetes disszertáció védésére 2021-ben került sor. Doktori értekezése megjelenés előtt áll.

Megszerzett tudását és tapasztalatát Bakos Áron folyamatosan megosztotta, hasznosította különböző szakmai közegekben és fórumokon. 2015-től óraadóként szemináriumot vezetett és előadást tartott a Károli Gáspár Református Egyetemen, a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen. 2018–2021 között a budapesti Néprajzi Múzeumban muzeológusi munkát végzett (költözéselőké-

szítés, raktárrendezés, gyűjteménygyarapítás, részvétel az új állandó kiállítás és az ifjúsági kiállítás tervezésében). Részt vett több konferencia szervezésében és azok anyagának publikálásában. Jelenleg a budapesti Néprajzi Múzeum 2025-re tervezett *Katonadolog* című időszak kiállításának előkészítésén dolgozik. 2019-től a *Tabula* szerkesztője, a *Vallástudományi Szemle* rovatvezetője.

Jelentős szakmai szervezetek tagja (SIEF, Magyar Néprajzi Társaság, Kriza János Néprajzi Társaság), elnöke a Somló Bódog Körnek.

2015-től kezdve Bakos Áron jelentős helyeken publikál, Magyarországon, Erdélyben és külföldön. 2011–2022 között 30 hazai és nemzetközi konferencián adott elő, magyarul és angolul.

Bakos Áron generációja kiemelkedő képviselője, a magyar néprajztudomány elkötelezett művelője, a szakmai élet szervezője. Munkájában következetes, megbízható, tájékozottsága széles körű, kérdésselvetései eredetiek és problematizáló jellegűek, különböző (magyarországi és erdélyi) szakmai fórumokon hatékonyan és kreatívan teljesít.

Külföldi tiszteleti tag

Patricia Lysaght

Patricia Lysaght az írországi University College Dublin professor emerita tagja az Ír, Kelta Tanulmányok, Ír Folklor és Nyelvészet Tanszékén (School of Irish Celtic Studies, Irish Folklore and Linguistics).

Jogász diplomája után az ír nyelv és irodalom, valamint az ír és európai folklor, etnológia szakon végzett. 1982-ben doktorált az Ír Nemzeti Egyetemen. A folklorisztika jelentős mérőföldkőként tarja számon 1985-ben megjelent, a PhD-disszertációján alapuló *The banshee: az ír természetfeletti halál-hírnökről szóló hiedelmek és legendák* című könyvét. Pályafutása során Patricia Lysaght húsz könyvet írt és szerkesztett; több mint százötven tanulmányt, könyvfejezetet publikált. Kutatásai az ír természetfeletti folklorra, etnológiára, valamint az ír és nemzetközi táplálkozaskultúrára fókuszáltak. Főszerkesztője két nemzetközi, lektorált folklor tematikájú folyóiratnak (*Folklore*, Journal of The Folklore Society, London; *Béaloides*, The Journal of The Folklore of Ireland Society, Dublin). Ösztöndíjat és vendégprofesszori állást kapott számos nemzetközi egyetemen és intézetben, így például Humboldt-ösztöndíjas volt Münsterben, illetve vendégkutató volt a moszkvai Orosz Tudományos Akadémián. Kimagasló kutatási eredményeiért a Royal Irish Academy és a Royal Academy for Swedish Folk Culture tagjává választották.

1994 óta a SIEF Food Research Working Group elnöke. A Patricia Lysaght vezette nemzetközi kutatócsoport két évente megrendezésre kerülő konferenciák és a hozzájuk kapcsolódó publikációk sorozata a társadalmi, kulturális mozgásfolyamatok és a táplálkozás kapcsolatát térképezik fel. Így

például körüljárták a turizmus, az internet, vagy a tradíciók és az újítások kapcsolatát. Patricia Lysaght kutatói és tudományszervezői munkássága kiemelkedően fontos, bázisként szolgál a hazai folklór- és táplálkozáskultúra-kutatók számára. Eredményei érdemessé teszik a Magyar Néprajzi Társaság külföldi tiszteleti tagságára.

Gaál Ida

Gaál Ida (Ida Šťastná) Érsekújváron született 1948. november 10-én. Textil- és papíripari szakközépiskolát végzett Rózsahegyén, majd 1974-ben szerzett néprajz–művészettörténet szakos diplomát a brünni Masaryk Egyetemen (napjainkban Purkyně Egyetem), s ugyanott nyújtotta be 1988-ban doktori értekezését is. 1973-ban, még egyetemistaként lett a Duna Menti Múzeum (Podunajské múzeum v Komárne) alkalmazottja, majd a diploma megszerzése után a múzeum első szakképzett néprajzkutatója.

Szűkebb szakterülete a tárgyi néprajz, elsősorban a népviselet és a népi díszítőművészet, valamint a népi építkezés és lakáskultúra. Első jelentősebb szakmai feladata a martosi tájház létrehozása, berendezése volt, amely 1975 szeptemberében nyílt meg. Nagy lelkesedéssel látott neki a néprajzi gyűjtemény gyarapításának és dokumentálásának. Két évtizedes (első) működése alatt számos népviseleti darabbal és népi textiliával, lakberendezési tárgyakkal, háztartási és a gazdaságban használt eszközzel gazdagította a rábízott gyűjteményt. Nagyobb tematikus kiállításai közül megemlítendő: A Komárom vidéki népviselet és textília, A Duna és népe, Kenderfeldolgozás Délnyugat-Szlovákiában. Emellett több néprajzi tematikájú kiállítást hozott létre nemcsak a múzeum berkeiben, hanem más intézményekben is. Számos magyar és szlovák nyelvű tudományos és ismeretterjesztő publikáció szerzője.

1992-től a múzeum művészettörténésze lett. Kiállítási programjában igyekezett évente bemutatni egy-egy egykori és kortárs szlovákiai magyar művészt. Rendszeresen rendezett kiállításokat a Szlovákiai Magyar Képzőművészek Szövetségének, majd a Komáromban és környékén élő képzőművészekből magalakult K.ART.E művészcsoportnak. 2009-ben szervezte meg és hozta létre a múzeum jelentősebb képzőművészeti darabjaiból álló állandó kiállítást, a Képtárat, s ugyancsak vezető szerepe volt Harmos Károly komáromi képzőművész állandó emlékkiállításának létrehozásában a komáromi Kultúrpalotában.

2008 és 2015 között egyaránt működött néprajzkutatóként és művészettörténészként, 2015-től ismét néprajzkutató beosztásban segíti az intézmény munkáját (a néprajzi tár anyagai közül elsősorban a textil- és kerámiagyűjteményeket felügyeli). Évekig töltött be osztályvezetői pozíciót, 1999–2004 között pedig igazgatóhelyettesként működött közre a múzeum vezetésében.

Meglátásunk szerint a felvidéki magyarság anyagi kultúrájának kutatása és muzeológusi tevékenysége során kifejtett elvülhetetlen eredményei feltét-

lenül méltóvá teszik arra, hogy 2023-ban a Magyar Néprajzi Társaság választmánya a Társaság külső tiszteleti tagjává válassza.

Pro Ethnographia Minoritatum Emlékérem

Bárth János

Bárth János 1963-tól 1968-ig a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen történelmet és néprajzot tanult. Az ELTE falai között védte meg 1970-ben *A Kalocsai Sárköz népének települése és gazdálkodása a XVIII–XIX. században* címmel írt bölcsészettudományi doktori disszertációját.

Egyetemi éveiben nyaranta Kiskunhalason a Thorma János Múzeumban Janó Akos „szárnyai alatt” ismerkedett a terepkutatás és a muzeológiai munka szakmai fogásaival. 1968 és 1970 között két évig segédmuzeológusként dolgozott Halason. 1970-től Kalocsán a Viski Károly Múzeumot igazgatta 1990-ig, amikor elnyerte Kecskeméten a Bács-Kiskun Megyei Múzeumi Szervezet igazgatói posztját. A Katona József Múzeumban nyugdíjba vonulásig, 2007-ig dolgozott.

Bárth János munkásságának jellemző kutatási területei földrajzi értelemben a Duna–Tisza köze, különös tekintettel a Kalocsai Sárköz és a történelmi Bácska, valamint a Székelyföld. Kutatásainak fókuszában mindig a településnéprajz, a társadalomnéprajz, a vallási néprajz, az agrártörténet, a népesedéstörténet, az életmódtörténet, valamint a magyarországi parasztság XVIII–XIX. századi történetének fehér foltjai álltak.

Két évtizeden keresztül – az 1980-as évek végétől a 2000-es évek végéig – volt a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Nemzetiségi Alapítványának elnöke, amelynek égisze alatt két-háromévente tudományos tanácskozást szervezett Baján. A Duna–Tisza közti nemzetközi néprajzi nemzetiségkutató konferenciák előadásából tanulmányköteteket szerkesztett (*Dunatáji találkozás*, 1992; *Dunáninnen – Tiszáninnen*, 1995; *Tükörképek a Sugovicán*, 1997; *Két víz között*, 1999; *Bács-Bodrogtól Bács-Kiskunig*, 2003; *Szavak szivárványa*, 2006; *Fakuló színek*, 2009).

A közismert keceli kutatás megvalósítását követően az erdélyi Székelyvarság és Magyarlapád magyar és román népének, a Duna–Tisza közén pedig a dusnoki ráchorvátok népi kultúrájának megismerésére csoportos történeti-néprajzi kutatásokat szervezett. A kutatási eredmények nyomtatott formában, a kutatásszervező szerkesztésében meg is jelentek (*Havasalja havasa. Tanulmányok a székelyvarsági hegyi tanyák népéről*, 1998; *Lapádi vendégség. Néprajzi tanulmányok Magyarlapádról és környékéről*, 2007; *Dusnok története és néprajza*, 2010).

Bárth János kutatásaival rávilágított többek között arra, hogy Erdélyben nemcsak a románok, hanem a magyarság is létesített hegyi szórványtelepüléseket, vagyis tanyákat. Fáradhatatlan forrásfeltáró munkája révén monografi-

kus igénnyel dolgozta fel a tizesek, vagyis a székelyek sajátos, településrészenként szerveződő autonómiáját, továbbá az erdélyi római katolikusok egyházközségi szervezetének, az ún. *megyének* a működését, törvénykezését. Az erdélyi magyarság körében végzett – elsősorban történeti néprajzi módszerekkel történő – vallási néprajzi, társadalomnéprajzi, illetve településnéprajzi kutatásainak eredményeit közel húsz önálló kiadványban adta közre. (*A vizsgáló Napbaöltözött Asszony*, 2000; *Varság, a székely tanyaközség*, 2001; *Gyimesfelsőlóki emléklapok*, 2003; *Úz-völgyi magyarok*, 2004; *Jézus dicséretessék! A székelyvarsági hegyi tanyak népének vallási hagyományai*, 2006; *A korondi közbirtokosság három évtizede (1904–1933)*, 2006; *Az eleven székely tizes. A csíkszentgyörgyi és a csikbánkfalvi tizesek működése a XVII–XX. században*, 2007; *Erdély római katolikusai a XVIII. század közepén*, 2008; *Vízvezető közösségek Csíkszentgyörgyön és Csikbánkfalván*, 2010; *Templom jobbagya, megye zsellére, eklézsia árendása*, 2011; *Szentgyörgy megyéje Alcsikban. Esettanulmány a katolikus székelység egyháztörténetéhez és társadalomnéprajzához*, 2012; *Két véka féréje. Csíkszentgyörgyi és csikbánkfalvi székely családi levelesládák*, 2013; *Csíkszentgyörgyi néprajzi képek*, 2014; *Ozsdola, az őrfalu*, 2015; *Vallás és ünnep Csíkszentgyörgyön a templomi hirdetések tükrében (1952–1963)*, 2020; *Egyházi törvénykezés Zetelakán (1797–1823)*, 2021).

Bárth János kutatói érdeklődése az elmúlt évtizedben visszatért a Duna–Tisza közére. Fél évszázados kutatómunkájának eredménye a Kalocsai főegyházmegye 18–19. századi római katolikus paptartó gyakorlatáról írott könyve. Emellett önálló kiadványt szentelt a szolgálatot teljesítő tanítók, kántorok, iskolamesterek munkásságának. Forrásfeltáró, -elemző és -közreadó tevékenységével – a Trianon óta Szerbiában kisebbségben élő – vajdasági magyarság vallási és kultúrtörténeti örökégét is erősíti (*Paptartás a Kalocsai Főegyházmegyében (1738–1849)*, 2019; *Tanítók, kántorok, iskolamesterek a hajdani Kalocsai Főegyházmegyében (1762–1849)*, 2022). Figyelme a bácskai reformátusok 19. század eleji történetére is kiterjedt (*Bácskai magyar reformátusok a 19. század elején*, 2017).

Bárth János már egyetemi tanulmányai befejezését követően (1968) belépett a Magyar Néprajzi Társaságba. Évtizedekig volt a társaság választmányának tagja, a Társadalomnéprajzi Szakosztálynak pedig három cikluson keresztül, mintegy másfél évtizedig elnöke. A Magyar Néprajzi Társaság 2014-ben tiszteleti tagjává választotta. Szakmai munkásságát a Magyar Néprajzi Társaság 1977-ben *Jankó János-díjjal*, 2004-ben *Györffy István-emlékéremmel* ismerte el. A Duna–Tisza közti nemzetiségek, a vajdasági magyarság és az erdélyi magyarok tárgyi és szellemi kulturális örökségének kutatása és tudatosítása terén kifejtett munkásságáért Bárth János méltó a *Pro Ethnographia Minoritatum Emlékéremre*.

Cseri Miklós az előadását tartja
(Fotó: Sarnyai Krisztina)

Bakos Áron az előadását tartja
(Fotó: Sarnyai Krisztina)

*Bárth János a kitüntetés átvétele után Bali Jánossal és Kemecsi Lajossal
(Fotó: Sarnyai Krisztina)*

*Gaál Ida külföldi tiszteleti tag Bali János és Kemecsi Lajos társaságában
(Fotó: Sarnyai Krisztina)*

*Lilik Ferencné a Sebestyén Gyula-émlékéremmel,
balról Bali János, jobbról Kemecsi Lajos
(Fotó: Sarnyai Krisztina)*

*A közgyűlés résztvevői
(Fotó: Sarnyai Krisztina)*

Sebestyén Gyula-emlékérem

Dr. Lilik Ferencné Badacsonyi Márta

Dr. Lilik Ferencné Badacsonyi Márta, a „*tanító és a folyamatosan tanuló*” ember, ahogy saját magát jellemzi, munkásságához kapcsolódó néprajzi pályamunkái egy tapasztalt pedagógus-gyűjtő szülőhelyéhez és lakhelyéhez való kötődését, annak helyi hagyományos értékei iránti tiszteletét tükrözik.

A Budapesti Tanítóképző Intézetben kapott tanítói képesítést 1965-ben, majd Szegeden a Juhász Gyula Főiskolán szerzett magyartanári diplomát, utolsó pedagógusi végzettségét művelődési és felnőttképzési menedzser szakon 1998-ban szerezte meg a pécsi Janus Pannonius Tudományegyetemen. Tanított falusi és városi általános iskolákban, alsó és felső tagozaton is, tanítóként és magyartanárként.

A néprajz iránti érdeklődése a tanítóképzős éveiből ered. Az ott hallgatott népművelői kurzus nyomán figyelt fel a hagyományok feltárásának és megőrzésének értékére. Ennek nyomán később tanítóként tanítványaival is „gyűjteni” járt, melynek eredményeit rendszeresen kiállításokban mutatták be a tagiskolák folyosóin.

1990-től nyugdíjazásáig a Győr-Moson-Sopron Megyei Pedagógiai Intézet munkatársaként főszerkesztőként dolgozott a megyei módszertani periodika összeállításában, így lehetősége volt szélesebb körben a néprajztanításra irányítani a figyelmet. Az akkor induló *Hogyan tovább?* című folyóirat *Néprajztanítás* rovatának vezetésére dr. Barsi Ernő néprajzkutató főiskolai tanárt kérte fel. A lap a résztvevő szakemberek, tanítók módszertani cikkeivel segítette a néprajztanítás régiós elterjedését.

Nyugdíjasként szülőfaluja Mende és jelenlegi lakóhelye, Győrújbarát hagyományos szokásaival kezdett foglalkozni. A népi táplálkozáskultúra, a falusi életmód kutatása felé fordult, de feldolgozta Mende 1956-os emlékeit is saját gyermekkori élményei alapján. Vallási néprajz tematikájú pályázatokat is készített, 2023-ban pedig egy mendei gazdálkodó naplóit dolgozta fel. 2015-től napjainkig összesen 6 pályamunkát nyújtott be a Néprajzi Társaság Gyűjtő Szakosztályának, ezek közül öt pályamunkája „*Kiváló*” minősítést kapott. Legutóbbi dolgozata 2023-ban került benyújtásra *Hrk János mendei földműves élete a 20. században gazdasági naplóinak tükrében* címmel.

Lakóhelyén, Győrújbaráton nagyra értékelik gyűjtőmunkáját, 2018-ban kiemelkedő honismereti munkájáért *Elismerő Oklevelet*, 2019-ben pedig *Dr. Timaffy László-emlékdíjat* kapott.

IV. Főtitkári jelentés

Tisztelt Közgyűlés!

Az elkövetkezőkben az *Alapszabálynak* és a társasági *Ügyrendnek* megfelelő módon, főtitkárként számot kívánok adni a Magyar Néprajzi Társaság 2022. évi közgyűlésétől eltelt esztendejéről.

Bevezetőként megállapíthatom, hogy az elmúlt esztendőben is többek önzetlen munkája tette lehetővé, hogy a Magyar Néprajzi Társaság működése eredményesnek legyen mondható. A főtitkári beszámolók hagyományosan visszatérő eleme a működési tevékenység finanszírozásának kérdése, az ezzel kapcsolatban megfogalmazott jelzések kapcsolódnak a kiszámíthatóság hiányából adódó kihívásokhoz. A konkrét bevételi forrásokat és számadatokat, illetve a kiadások pontos adatait a főtitkári jelentés után elhangzó közhasznúsági jelentés tartalmazza majd, előljáróban csak annyit szeretnék megállapítani, hogy az elmúlt évben fenntartható és biztosítható volt a sikeres működőképesség, sőt, a pályázatok révén elnyert anyagi forrás az előző évhez képest jelentős növekményt mutatott. A működési költségekre beadott pályázatok mellett sikeresek voltak a célzott, konkrét programok megvalósítására beadott pályázataink. Ebben a hónapban derült ki, hogy az Agrárminisztériumtól mintegy 1,5 millió forint vissza nem térítendő támogatást kaptunk idén júliusban a Csongrádon megvalósítandó hungarikum-kutató táborra és néprajzi szemináriumra.

Tisztelt Közgyűlés!

Mielőtt tömören összefoglalnám az elmúlt év legfontosabb eseményeit, hajtunk fejet azok emléke előtt, akik az eltelt esztendő során távoztak el tagjaink sorából. Tagtársaink halála nemcsak közvetlen családjuk és hozzátartozóik, hanem Társaságunk számára is fájó veszteség. Hagyományainkhoz hűen tisztelgő megemlékezésünkbe azokat is belefoglaljuk, akik szakmánkkal szorosan érintkező szakterületeken tevékenykedtek.

2022-ben, az elmúlt közgyűlés óta elhunytak (ábécérendben): Albert Ernő tanár, néprajzkutató, Borsa Gedeon irodalomtörténész, bibliográfus, Böszörményi István tanár, helytörténész, néprajzkutató, Eperjessy Ernő néprajzkutató, Társaságunk tiszteleti tagja, É. Kovács László festőművész, néprajzkutató, ny. polgármester, G. Bogár Edit nyelvész, műfordító, Horváth Lajos történész, heraldikus, levéltáros, Nováki Gyula régész, Sárosi Bálint zenetudós, népzene-kutató.

2023-ban elhunytak: A.Gergely András kulturális antropológus, a MAKAT volt elnöke, Csiffáryné Schwalm Edit néprajzkutató, ny. múzeumigaz-

gató-helyettes, Viera Gaspariková néprajzkutató, Gerő András történész, Gyenis Gyula antropológus, Kapronczay Károly történész. ny. múzeumigazgató, Karácsony Molnár Erika főiskolai tanár, néprajzkutató, Knézy Judit néprajzkutató, Novák László Ferenc történész, néprajzkutató, címzetes múzeumigazgató, Tolnay Gábor agrártörténész, ny. múzeumigazgató, V. Szalontay Judit néprajzkutató, ny. múzeumigazgató.

Tisztelt Közgyűlés!

A Magyar Néprajzi Társaság tevékenységével szoros összhangban áll tagjainak szakmai elismertsége és elismerése. A Társaság saját díjainak és kitüntetéseinek jelentősége mellett fontosnak ítélem a tagjainkat elismerő különböző szakmai és állami kitüntetéseket is. Ennek megfelelően kérem, hogy engedjék meg az utóbbi időszakban ilyen elismerésben részesült tagtársaink felsorolását!

Kitüntettek 2022-ben: Almásiné Kanyó Klára, a Néprajzi Múzeum gazdasági igazgatója *Magyar Arany Érdemkereszt*, Andrásfalvy Bertalan néprajzkutató, egyetemi tanár *A Magyar Érdemrend Nagykeresztje*, Balázs Lajos tanár, néprajzkutató *Pro Cultura plakett*, B. Kovács István régész, néprajzkutató *Erdélyi Zsuzsanna-díj*, Buzás Miklós, a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum főépítésze *Magyar Arany Érdemkereszt*, Granasztói Péter történész, néprajzkutató, a Néprajzi Múzeum főigazgató-helyettese *A Magyar Érdemrend Lovagkeresztje*, Harangozó Imre tanár, néprajzkutató *A Magyar Érdemrend Lovagkeresztje*, Hoppál Mihály etnológus *A Magyar Érdemrend Középkeresztje*, Joó Emese néprajzkutató, múzeumpedagógus *Magyar Ezüst Érdemkereszt*, Kemecsi Lajos, néprajzkutató, a Néprajzi Múzeum főigazgatója, Társaságunk elnöke *Zsigmond Király Díj*, Keszi Kovács László néprajzkutató, a néprajzi filmzés egyik úttörője *Magyar Örökség Díj*, Nagy Janka Teodóra néprajzkutató és jogtörténész *Pro Urbe Szekszárd Emlékplakett*, Székely András Bertalan művelődésszociológus, kisebbségkutató *A Magyar Érdemrend Lovagkeresztje*, Tasnádi Edit turkológus, műfordító *Magyar Arany Érdemkereszt*, Zsuráfszky Zoltán táncművész, koreográfus *A Nemzet Művésze*.

Kitüntettek 2023-ban: Barna Gábor néprajzkutató, professor emeritus *Jászkunságért Díj*, Bartha Júlia néprajzkutató, orientalista *Magyar Ezüst Érdemkereszt*, Cseri Miklós néprajzkutató, főigazgató *Pulszky Ferenc-díj*, Domokos Mária népzene kutató, zenetörténész *A Magyar Érdemrend Tisztikeresztje*, Felhősné Csiszár Sarolta néprajzkutató, muzeológus *A Magyar Kultúra Lovagja*, Gábor Csilla irodalomtörténész, egyetemi tanár *A Magyar Érdemrend Lovagkeresztje*, Gráfik Imre néprajzkutató *Vargha László-díj*, Hajnal Jenő nyelvész, a Vajdasági Magyar Művelődési Intézet volt vezetője *A Magyar Érdemrend Középkeresztje*, Kemecsi Lajos néprajzkutató, a Néprajzi Múzeum főigazgatója, Társaságunk elnöke *A Magyar Érdemrend Tisztikeresztje* és *MuzeumCafé Díj*, Kocsis Károly földrajztudós, akadémikus *Széchenyi-díj*, Küllös Imola folklorista *Faludi Ferenc Alkotói Díj*, Maróth Miklós

klasszika-filológus, orientalista, akadémikus *A Magyar Érdemrend Nagykeresztje*, Mihályi Gábor táncművész, koreográfus *Kossuth-díj*, Mohai Tamás etnográfus, szociológus, tanszékvezető egyetemi tanár *A Magyar Érdemrend Tisztikeresztje*, Murádin Jenő művelődéstörténész *A Magyar Érdemrend Lovagkeresztje*, Novák Ferenc Tata néprajzkutató, táncművész, koreográfus *Erzsébetváros díszpolgára*, Péntek János nyelvész, professor emeritus, az MTA külső tagja *Széchenyi-díj*, P. Szalay Emőke néprajzkutató *A Magyar Kultúra Lovagja*, Raczky Pál régész, professor emeritus *Széchenyi-díj*, Solymosi-Tari Emőke zenetörténész, egyetemi docens *Széchenyi-díj*, Salamon Konrád történész *A Magyar Érdemrend Lovagkeresztje*, Székelyné Kőrösi Ilona történész, néprajzkutató *Magyar Ezüst Érdemkereszt*, Szij Enikő nyelvész, ny. egyetemi docens *A Magyar Érdemrend Lovagkeresztje*.

Itt szeretném megköszönni az összeállításban segítséget adó Hála József tagtársunk munkáját. Bízom, benne, hogy nem maradt ki az örvendetesen gyorsan gyarapodó listáról senki, amennyiben igen, akkor azt kérem, hogy a *Néprajzi Hírek* szerkesztői vagy a Titkárság munkatársai felé jelezzék, s kiégszítjük a névsort.

Tisztelt Közgyűlés!

Az elmúlt évek tapasztalatai alapján a 2022–2023-as esztendőről is tudható volt, hogy elkötelezett és kitartó munkát igényel a Magyar Néprajzi Társaság színvonalas működésének fenntartása. Ebben az elnök és a főtákar nagy segítségére volt a több mint négy év alatt nagy tapasztalatot szerzett Horváth Kinga titkárságvezető munkatárs, aki gyorsan és szakszerűen igyekezett megoldani a titkárságon keletkező komplex feladatokat, a rendezvények szervezésétől a pályázatok kezelésén keresztül a kiadói és pénzügyi feladatok menedzseléséig. Fontos kiemelni a Néprajzi Múzeum Társaság irányában kifejtett segítségét és támogatását. Ez volt az első teljes év, amikor a Társaság a Múzeum új épületében, számára biztosított modern irodában, ideális környezetben végezhette adminisztratív munkáját. Köszönet ezért az irodát hosszú távon, díjmentesen biztosító Néprajzi Múzeumnak!

Továbbra is fontosnak tartom, hogy röviden áttekintsük, melyek azok a hosszabb távú stratégiai irányok és célok, amelyek kijelölhetik Társaságunk működését a következő években. A Társaság által korábban is képviselt és küldetéseként vállalt társadalmi, tudományos célok továbbra is érvényesek, viszont azok megvalósításához, a sikeres működéshez az eddig kialakított megoldások, eszközök már nem minden esetben bizonyultak elégségesnek. Ezért is volt különösen fontos a tavalyi közgyűlésen elfogadott *Társasági Stratégia*, amelynek mentén az elmúlt évben is igyekeztünk működésünket koordinálni, alakítani. A társasági kommunikáció, kiemelten az online felületen elérhető honlap és hírlevél talán sohasem volt ennyire informatív és naprakész. Vállaltuk, hogy új programként bevezetjük A Magyar Néprajzi Társa-

ság Napját, ezzel is tisztelegve elődeink előtt, akik 1889. október 27-én tartották a Magyar(országi) Néprajzi Társaság alakuló közgyűlését. Tavaly, október 27-én a Néprajzi Múzeum nagytermében ennek keretében nagy sikerrel mutatkozott be társszervezetünk, a Kriza János Néprajzi Társaság. Igyekszünk idén is megtölteni az ünnepnapot színvonalas szakmai rendezvénnyel. A *Társasági Stratégiában* vállaltuk, hogy nyitunk a fiatalok, mindenekelőtt a legközvetlenebb szakmai utánpótlást biztosító néprajz szakos egyetemisták felé. Ennek keretében sikerült felélesztenünk a nyári néprajzi szemináriumok gyakorlatát, amelyek arra is lehetőséget adnak, hogy vidéki és külhoni műhelyeket és intézményeket is bevonjunk az együttműködésbe. 2022 nyarán a kalocsai Viski Károly Múzeum és a zabolai Csángó Múzeum volt az együttműködő partnerünk, míg idén a csongrádi Tari László Múzeum vállalta a társszervezést. Vállaltuk, hogy elkészítünk egy társasági *Küldetésnyilatkozatot*, mely működésünk és társadalmi szerepvállalásunk legfontosabb irányvonalait tartalmazza. A véglegesített szövegváltozatról a mostani közgyűlés hivatott szavazni.

Tisztelt Közgyűlés!

A főtitkári beszámoló részeként a társasági, szakosztályi rendezvények rendkívül tömör, csupán a legkiemelkedőbb alkalmakra fókuszáló összefoglalására nyílik lehetőség.

A Népzene és Néptánc Szakosztály közreműködött több jelentős szakmai programon. Ezek közül a legfontosabbak a *Tánc a változó világban* címmel a Magyar Táncművészeti Egyetemen szervezett nemzetközi tánc tudományi konferencia (2022. május 6–7.) és a Zenetudományi Intézetben a 70 éves Pávai István tiszteletére megrendezett könyvbemutató (*Amerre én járok. Tanulmányok a 70 éves Pávai István tiszteletére*). A szakosztály társszervezőként vett részt a Magyar Etnokoreológiai Társaság által kezdeményezett és negyedik alkalommal megrendezett *Tánckutató Doktoranduszok Országos Konferenciáján* (Hagyományok Háza, 2022. október 14.). A szakosztály kezdeményezésére *Néptánc és kultúra* címmel előadássorozat indult, mely a néptánc és a néprajz/kulturális antropológia más területeinek kapcsolódási pontjait igyekszik körüljárni. A sorozat első előadását Ratkó Lujza tartotta *Néptánc és viselet* címmel (Hagyományok Háza, 2022. december 6., együttműködésben a Magyar Etnokoreológiai Társasággal).

A Városnéprajzi Szakosztály, a BTK Néprajztudományi Intézete és az ELTE Néprajzi Intézete, valamint az Antropológiai és Közösségi Kutató Egyesület közös szervezésében a Belvárosi Esték sorozatban ezúttal egy „külvárosi reggeli” eseményre került sor 2022. december 6-án, az MTA HTK BTK Néprajztudományi Intézetében. *Városi utcaközösségek, közösségi döntés a kulturális antropológus szemével* címmel filmvetítést és műhelybeszélgetést tartottak. A Belvárosi Esték sorozatban, az ELTE BTK Néprajzi Intézete,

valamint a BTK Néprajztudományi Intézete társszervezésében a korábban megtartott *Közétkeltetés a menzán* című műhelykonferencia témájából Báti Anikó a SIEF Táplálkozáskutató Csoportja és az antwerpeni városi múzeum (MAS) *Food, People and the City – Comparative perspectives* című konferenciáján külön szekciót szervezett. A szekcióban más előadások mellett Báti Anikó és Nickel-Vira Réka, valamint Juhász Katalin is előadással vett részt, amelyek angol nyelvű tanulmányváltozata tanulmánykötetben fog megjelenni.

A Néprajzi Gyűjtő Szakosztály 2022. évi tevékenységének középpontjában a Néprajzi Gyűjtés Módszertani Szakmai Napok elnevezésű rendezvénysorozat előkészítése és lebonyolítása állt. A Tradíció Néprajzi Gyűjtőpályázat két évente kerül kiírásra, a köztes években pedig az önkéntes gyűjtőknek szakmai továbbképzésre, egymással, illetve a muzeológus és kutató kollégákkal való megismerkedésre, konzultációra, illetve a korábbi gyűjtőtalálkozókhoz hasonlóan közösségépítésre, szakmai együttműködések elindítására biztosítottak lehetőséget változatos programok keretében. 2022. május 26-án Győrben, új partnerükkel, a Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeummal együtt a győri Apátúr-házban rendezték meg *A tintától a kályháig – Írott források és tárgyak komplex értelmezési lehetőségei* című konferenciájukat.

Az Anyagi Kultúra Szakosztály a SIEF-hez kapcsolódva 2022. október 6–7-én tartott Szegeden workshopot *Second Homes in the 21st century – Changing Images and Practices* címmel. 2022. október 25-én, szintén Szegeden tartottak tudományos konferenciát *Víz és ember – A közös kulturális örökség lenyomatai az Alsó-Tisza vidékén* címmel. A Szegedi Akadémiai Bizottság Székházában került sor 2022. november 15-én az *Előadások a fűszerpaprika kultúrtörténetéből és néprajzából* című szakmai rendezvényre. A szakosztály a Néprajzi Múzeumban tartotta 2022. december 15-én *A magyar gyümölcs – Emlékkonferencia Csoma Zsigmond (1952–2021) születésének 70. évfordulóján* elnevezésű rendezvényét. Múlt pénteken került sor az *Új utak a táplálkozás néprajzi jelenkutatásában* című műhelybeszélgetésre az ELTE-n, amelyen a szakosztályhoz két társrendező, az egyetem Néprajzi Intézete és a BTK Néprajztudományi Intézete csatlakozott.

A Nemzetiségi Szakosztály a Türr István Múzeummal együttműködve, Baján tartotta 2022. május 19–20-án a *Történetiség – nemzetiség – írásbeliség* című tudományos tanácskozását, mely a *Több mint érték* elnevezésű projekt támogatásával valósult meg. 2022 novemberében megjelent sorrendben a 35. a német nemzetiségi kötet (*Beiträge zur Volkskunde der Ungarndeutschen*). Szintén a Nemzetiségi Szakosztályhoz tartozó hír, hogy a nemzetiségi néprajz sorozat eddig megjelent kötetait az Országos Idegennyelvű Könyvtár digitalizálta és ezek már elérhetők a könyvtár honlapján keresztül.

A Folklor Szakosztály vezetésében az elmúlt év során változás állt be, Mikos Éva elnök és Balatonyi Judit titkár személyében új szakosztályi vezetőket köszönhetünk. A szakosztály az *Erdélyi 100 – Imák a népi és a populáris kultúrában Erdélyi Zsuzsanna születésének 100. évfordulója* alkalmából

szervezett konferencia-kötetének gondozását tekintette kiemelt feladatának, mely azóta megjelent és kézbe vehető.

A Társadalomnéprajzi Szakosztály elsősorban a BTK Néprajztudományi Intézetének kutatóival és a Tárkány Szücs Ernő Jogi Kultúrtörténeti és Jogi Néprajzi Kutatócsoport tagjaival közösen szervezett és vett részt szakmai rendezvényeken. Kolozsvárott, 2022. október 6–7-én került sor a *Tagányi-szekció a 15. Tudomány- és Kutatástörténeti Konferenciára*, 2022. október 12–13-án pedig Jászberényben rendezték meg a *XII. Jászkunság kutatása* elnevezésű konferenciát. A szakosztály két fontosabb könyvbemutatót is szervezett. Eszéken, 2022. május 23-án került sor Jukić Zita: *„Őszve eskettettek ilyen egyezkedés mellett...” – Drávaszögi és szlavónai református ígéretlevelek és házassági egyezségek* című könyvének bemutatójára, míg 2022. szeptember 8-án, Pécsen Nagy Janka Teodóra–Béli Gábor *A jog kulturális holdudvara” – A magyar jogtörténet, jogi kultúrtörténet európai kontextusai. (Jogtörténeti Értekezések 56., Budapest, Gondolat Kiadó)* című könyvének bemutatójára.

A Magyar Néprajzi Társaság kiadványai

A nehézségek ellenére – folytatva a korábbi munkát – megjelentettük a *Néprajzi Hírek* 2022/1–2–3. és 4. számait és kiadtuk *Ethnographia* című folyóiratunk 2022/1–2–3. és 4. kötetét, valamint a 2023/1-es kötetét. A 2023-as 2-es kötet is nyomdába került. Örvendetes, hogy folytatni tudtuk a *Néprajzi Értekezések* című sorozatunkat, a sorrendben 12. kötet (Bálint Petra: *A mindennapi élet alakzatai*, szerkesztő Bárány Dániel) már kézbe fogható. Megjelent a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézettel közösen kiadott, Frauhammer Krisztina, Horváth Sándor és Landgraf Ildikó által szerkesztett *Imák a népi és a populáris kultúrában – Tanulmányok Erdélyi Zsuzsanna születésének 100. évfordulója alkalmából* című és a *Beiträge zur Volkskunde der Ungarndeutschen* 35. kötet is.

Tisztelt Közgyűlés!

Az előzőekben összefoglalt, 2022–2023-ban elért eredményeket és a kihívásokat is érzékeltetni kívánó főtitkári beszámoló zárásaként hangsúlyosan megköszönöm mindazok segítségét, támogatását és közreműködését, akiknek önzetlen tevékenysége és szaktudása hozzájárult a Magyar Néprajzi Társaság törekvéseinek elmúlt évi megvalósulásához.

Tisztelt Közgyűlés!

Kérem jelentésem elfogadását!

Budapest, 2023. május 24.

BALI JÁNOS
főtitkár

V.

**A Magyar Néprajzi Társaság közhasznúsági jelentése a 2022. évről
Tartalmi beszámoló**

A Magyar Néprajzi Társaság 2022-ben *Alapszabály*ának megfelelően, annak célkitűzéseit figyelembe véve, a választmány által megtárgyalt és elfogadott program és költségvetés alapján működött.

Működési célú támogatást a Magyar Tudományos Akadémia (1 000 000 Ft), a Magyar Művészeti Akadémia (605 000 Ft) és az Emberi Erőforrások Minisztériuma (3 362 035 Ft) biztosított. Emellett a Magyar Tudományos Akadémia (956 000 Ft), a Nemzeti Kulturális Alap (1 857 171 Ft), valamint a Kulturális és Innovációs Minisztérium (3 000 000 Ft) által kiírt pályázatokon elnyert támogatások növelték a bevételt. (A pályázatok révén elnyert anyagi forrás az előző évhez képest jelentős növekményt jelent.) Bevételeinket tovább gyarapították a befizetett tagdíjak (233 913 Ft), továbbá a kiadványértékesítésből befolyt összeg (459 155 Ft), valamint a Néprajzi Múzeummal való együttműködés (6 000 000 Ft).

Szervezetünk a tárgyidőszakban 1 fő munkavállalót foglalkoztatott, valamint megbízási szerződéssel többen is végeztek tevékenységet Társaságunknál. A részükre kifizetett bérköltség 4 450 470 Ft, illetve az azok után megfizetett adók és járulékok összege 444 759 Ft volt. Az iroda munkáját 10 önkéntes segítette.

A Társaság folyószámláján a 2022. 12. 31-i banki kivonat szerint: 35 109 560 Ft, házi pénztárában a 2022. 12. 31-i jelentést követően 65 300 Ft található.

A Társaság 2022-ben is folytatta néprajzi tematikájú rendezvények szervezését, különösen a szakosztályi programok tekintetében, valamint kiadványainak megjelentetését: az *Ethnographia* és a *Néprajzi Hírek* soron következő számai kiadásra kerültek. A *Néprajzi Értekezések* sorozata is új kötettel gyarapodott.

Összességében megállapítható, hogy Társaságunk a létesítő okiratában meghatározott közhasznú tevékenységét a tárgyévben közhasznú céljának megfelelően látta el.

A számviteli beszámoló a szervezet gazdálkodásáról, vagyoni, pénzügyi és jövedelmezősége helyzetéről megbízható és valós képet mutat.

Tisztelt Közgyűlés!

Kérem a beszámoló elfogadását!

Budapest, 2023. május 24.

VERES GÁBOR
pénztáros

VI.
A Számvizsgáló és Ellenőrző Bizottság jelentése
a Magyar Néprajzi Társaság 135. közgyűlésének

Alulírottak, mint a Magyar Néprajzi Társaság 135. Közgyűlése által kiküldött számvizsgálók és ellenőrök jelentjük, hogy a Magyar Néprajzi Társaság számviteli nyilvántartását és közhasznúsági jelentését megvizsgáltuk, s miután rendben találtuk, javasoljuk, hogy a pénztárosnak lelkiismeretes munkájáért szavazzon köszönetet a közgyűlés, és a szokásos fenntartással adja meg a felmentvényt.

Budapest, 2023. május 24.

LUKÁCS LÁSZLÓ
elnök

SZILÁGYI ZSOLT
számvizsgáló

LENGYEL ÁGNES
számvizsgáló

KEREZSI ÁGNES
számvizsgáló

* * *

FÓRUM

A hazai etnológiai kutatások kezdetei Tudományos ülések a Néprajztudományi Intézetben (Budapest, 2022. december 13. és 2023. május 16.)

Az etnológia 19. századi kibontakozásának kutatása eddig sem volt elhanyagolt területe a hazai néprajzi tudománytörténeti érdeklődésnek. Am elsőként 2021-ben jött lére egy olyan kutatócsoport, amely a vizsgálatait kifejezetten erre a korszakra (tehát részben a néprajzi kutatás intézményesülését megelőző évtizedekre) terjeszti ki. A kutatócsoport vezetője Vargyas Gábor, résztvevői Sz. Kristóf Ildikó és Mészáros Csaba. A *Hazai egyetemes néprajz kezdetei: Európán kívüli tájékozódások és az ugor-török háború (19. század)* nevű két-éves kutatási program keretében számos tanulmány született meg az elmúlt években, valamint sor került két tudományos tanácskozás megrendezésére is. E tudományos tanácskozások megszervezésével az volt a kutatócsoport tagjainak a célja, hogy a korszak tudománytörténetének kutatóit egy asztalhoz ültetve egy olyan oldott hangulatú fórumot kínáljon a párbeszédre, amely alkalmat ad minden fontos kérdés megtárgyalására.

Különösen az elmúlt évtizedek európai tudománytörténeti kutatásait jellemzi az a törekvés, hogy a regionális sajátosságok kontextusában tárja fel az egyes helyi/nemzeti antropológia-történeteket. Ennek megfelelően szinte minden tudományos közösség erőfeszítéseket tett az elmúlt években annak érdekében, hogy a saját diszciplináris közegének előzményeit és a korai proto-antropológiák eredményeit számba vegye. Nemcsak a hazai kutatók fordultak tehát érdeklődéssel e korszak felé, hanem szinte minden kelet-közép-európai országban hasonló kutatások zajlanak. Egyre nyilvánvalóbb ugyanis az, hogy nem lehet a nemzetközi antropológia fejlődését egyetlen szárra felfűzni. Sokkal inkább egyedi sajátosságokkal rendelkező helyi iskolák sokasága ad egy mozaikos képet arról, hogy miképp és miért vethette meg a lábát egy új tudományág (tehát a néprajz és az antropológia) Európában. Még fontosabb kérdés az, hogy a néprajzi/antropológiai érdeklődés egyedi kibontakozási folyamatai miképpen kapcsolódtak össze, és hogyan adtak teret egyedi módszertani és ismeretelméleti megfontolásoknak.

A fenti problémakör megtárgyalását két részben szervezte meg kutatói közösségünk. Elsőként egy hazai fókuszú műhelykonferenciát szervezett 2022. december 13-án, majd ezt követően 2023. május 16-án egy nemzetközit. A kettős szervezéssel az volt kutatócsoportunk célja, hogy a térségbeli etnológiák egyedi, illetve a közös jegyeiről egyaránt képet lehessen alkotni. Egy további cél volt az is, hogy a két esemény közötti időben lehetsége nyíljon a kutatóknak arra, hogy a decemberi tudományos tanácskozás tapasztala-

tait leszűrve, arra támaszkodva a nemzetközi eseményre már olyan előadással érkezzenek, amely részben átdolgozott, kibővített formában tárja fel az etnológia-történeti szempontból tanulságos esettanulmányokat.

A tanácskozás két részre való osztásának volt egy további oka is. Nemcsak a tudománytörténeti kutatás *anyaga*, hanem annak *módszere* és céljai is eltérőek az egyes nemzeti etnográfia/antropológiakon belül. A tudományos érdeklődés fókuszának különbségei, az előzménynek tekintett témák közötti eltérés élesen világít rá arra is, hogy más és más alapokon nyugszanak az egyes etnográfia és eltérő forrásokból táplálkoznak azon törekvések, amelyek az egyes országokban, kutatói közösségekben az etnológia létrejöttéhez vezettek.

Ellenétben ugyanis a nemzeti etnográfia és folklorisztikák kialakulásával (amelyek formálódására a nemzetállamok kialakulása, valamint a nemzeti ideológiák, művészetek és tudományok konstruálódása sokkal egységesebben hatott), a nem-európai népek kutatásának helyi iskolái sokkal változékonyabb, esetlegesebb formákban bontakoztak ki. E folyamatra egyaránt hatott az, hogy milyen tudományos és oktatási kapcsolatrendszerrel rendelkeztek az egyes tudományos közösségek, ahogyan az is, hogy mikor, hol és miképp kerültek kapcsolatba a gyarmati alávetés rendszerével és a nem-európai közösségekkel.

Ez országonként rendkívül eltérő lehet: míg a lengyel etnológiai hagyományokban kiemelt szerepe van a szibériai száműzetés intézményének, addig Finnországban és Magyarországon a keleti érdeklődést sokkal inkább a nemzeti eredet kérdése határozta meg. Ausztria esetében a gyarmatosító ambíciók mellett a középhatalmi státusz is jelentős tényező volt, a cseh kutatások esetében ugyanakkor e fent említett tényezők nem játszottak szerepet az etnológiai előzmények formálódásában. Lényeges mindezen tényezők mellett rámutatni arra is, hogy e térségben az európai tudományos közeg félperifériáján elhelyezkedő iskolák alakultak ki, így az egyes esettanulmányok arra is rámutatnak, hogy hol ér véget és hol kezdődik az etnológia Európában.

A BTK Néprajztudományi Intézet 2022-es tudományos rendezvényeinek sorát a december 13-án rendezett konferenciánk zárta. *A hazai egyetemes néprajz kezdetei – Európán kívüli tájékozódások* címmel rendezett eseményen kizárólag hazai előadók adtak elő. A cél ez esetben az interdiszciplináris kontextus megteremtése volt. Ennek szellemében elsőként Békés Vera, a Filozófiai Intézet nyugalmazott főmunkatársa tekintette át azt, hogy miképp és milyen mértékű hatást gyakorolt a Göttingeni Egyetem és annak oktatói, kutatói gárdája a 19. századi hazai tudományos élet alakulására. Ez az esettanulmány azért volt különösképpen érdekes, mert ez az egyetem nemcsak a magyar nyelvű diákok peregrinációjának egyik fontos célpontja volt, hanem egyben a Völkerkunde mint önálló tudományág születésének központja.

Ezt követően intézetünk senior kutatója, Sárkány Mihály az európai etnológia kevéssé számon tartott előfutárának, Szepsi Csombor Mártonnak munkásságát elemezte. Gyarmati János *Népisme – néprajz – kéz/műipar – Eötvös*

József gyűjtési megbízása Xántus Jánosnak 1869-ben című előadásában részletesen bemutatta azokat az okokat, amelyek miatt a magyar állam támogatta Xántus tudományos munkáját és tárggyűjtését Ázsiában. A délelőtti szekciót Sz. Kristóf Ildikó előadása zárta. Ő a hazai etnológia előzményeit számbavéve világított rá azokra a kapcsolódási pontokra és még inkább megszakítottságokra, amelyek a kor etnológiai ismereteinek gyarapodását jellemezték.

A délutáni előadások egy szűkebb témát, a keletkutatásokat helyezték a vizsgálódás előterébe. Ezek a kutatások már indulásuktól fogva igen szoros kapcsolatban álltak a magyarság eredetkérdésére vonatkozó vitákkal. Mészáros Csaba Sajnovics János *Demonstratio*jától Reguly Antal terepmunkájáig tekintette át a korszak tudományos közleményeit, amellet érvelve, hogy a másság sztereotipikus ábrázolásán túl érdemes vizsgálni azt is, milyen sémák szerint épült fel az azonosságra vonatkozó reprezentáció.

Reguly Antal terepmunkáinak feltáró bemutatását Ruttkay-Miklián Eszter végezte el, akinek előadásából kitűnt, hogy mennyire nem volt állandó az a viszony, ahogyan a kutató a terephez és az ott élőkhöz viszonyult. Gulyás Zoltán Reguly Antal térképeinek néprajzi és névtani tanulságait összegezte, és egyúttal felhívta a figyelmet arra is, hogy miként jelenik meg a helyi tudás a térképeken. A tanácskozás záróelőadását Nagy Zoltán tartotta, aki a 19. század végi szibériai terepmunkákat és tárggyűjtéseket vizsgálva elemezte az alkoholfogyasztás szerepét a terepmunkák megszervezésében és a gyűjtői magatartás alakításában.

*Ruttkay-Miklián Eszter az előadását tartja
(Fotó: Szilágyi Levente)*

Május 16-án került sor arra a konferenciára, amelyik immár szélesebb tekintéssel, a nemzetközi párhuzamok bemutatásával kívánta az etnológia térségbeli kibontakozását megvitatni. Ez az esemény két nagyobb részre tagolódott. Az első szekció (öt előadóval) – amelynek felkért diszkusszánsa Peter Schweitzer, a Bécsi Egyetem Antropológia Tanszékének volt vezetője, illetve az európai Szibéria-kutatások egyik központi alakja volt – az Ázsia és Szibéria irányába kibontakozó néprajzi/antropológiai érdeklődés kibontakozását vette számba.

Az első előadó, Mészáros Csaba arra mutatott rá, hogy a 19. század elején, a magyar nyelv rokonságáról írott első tudományos munkák közzététele után, de még az első ázsiai és szibériai néprajzi beszámolók megjelenése előtt kiterjedt tudományos vita alakult ki a magyarok eredetéről és a magyarság ázsiai maradványairól. Vagyis az Ázsiában élő magyarokról. Ez a vita igen eltérő műfajú szövegekből állt. Az előadás két szerző (Perecsenyi Nagy László és Borgátai Szabó József) példáján keresztül világított rá arra, hogy az etnográfiai azonosság reprezentációs sémája miképp szilárdult meg és befolyásolta a hazai etnológiai kutatások fejlődését.

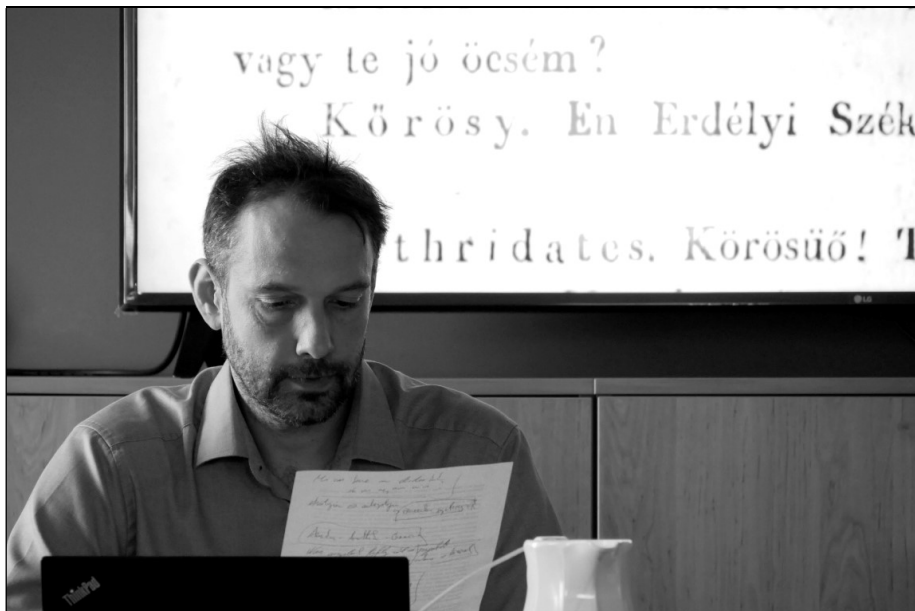
Ruttay-Miklián Eszter és Gulyás Zoltán közös előadása arra mutatott rá, hogy az első komoly etnológiai terepmunkát végző kutatónk életpályája korántsem olyan egyértelműen alakult, mint ahogyan azt az őshazakereső Regulyról gondolnánk. Kezdetben ugyanis csupán egy 20 éves, értelmiségi kalandjának indult az az utazás, amelynek a vége egy elkötelezett kutató igen magas tudományos teljesítményt hozó expedíciója lett. Ebben kétségtelenül igen komoly szerepet játszott Reguly finnországi tartózkodása, és a kapcsolata azzal a kutatói közösséggel, amelynek a tudományos érdeklődése a finn néprajzi, folklorisztikai kutatások megalapozásához vezetett. A finn kutatók tudományos módszereinek és kutatási céljainak megismerése és elsajátítása jelentős mértékben hozzájárult ahhoz is, hogy a kaotikus, sőt, olykor katasztrofális anyagi helyzete ellenére Reguly sikerrel volt képes meggyőzni támogatóit szibériai expedíciója jelentőségéről, és végrehajtania gyűjtéseit.

Karl Maximovich Baerrel, a Szentpéterváron élő természettudóssal tartott kapcsolata nemcsak ebben, de a következő előadásban is hangsúlyt kapott. Erki Tammiksar, az Északi Élettudományi Egyetem történetész/földrajztudós kutatója azt mutatta be, hogy miképp változtak Baer tudományos nézetei a 19. század folyamán. Baer nemcsak Regulyval tartott szoros kapcsolatot, de párhuzamos néprajzi és fizikai antropológiai érdeklődése okán a kor szinte minden Szibériával foglalkozó jeles kutatójával. Az előadás nemcsak a tudományos módszerek alakulására, de az etikai szempontok megjelenésére és olykor hiányára is rámutatott.

Éppen ezekre az etikai kérdésekre világított rá élesen a negyedik előadó, Nagy Zoltán. A fő kérdése az volt, hogy a korai magyar néprajzkutatás terepmunkamódszereit és erkölceit mennyire határozta meg Szibériában a rokonság eszméje. Annak ellenére, hogy rokonokkal, „*atyafik*”-kal dolgoztak a ma-

gyar kutatók, terepmunkamódszereiket olykor az erőszak burkolt – és ritkábban nyílt – formái jellemezték. Ennek egyik megjelenése volt a hatalmas mennyiségű alkohol szétosztása is. Annak érdekében, hogy kontextusukban lehessen szemlélni ezeket az eseteket, Nagy Zoltán elsőként összehasonlította az egyes kutatók terepmunkáit a kortárs etnológiai kutatások gyakorlatával, majd rámutatott azokra a különbségekre, amelyek az egyes kutatók (Jankó, Munkácsi, Pápai, Pápay) módszertanát jellemezték.

A jakut származású Künnej Takahaeva a Varsói Egyetem kutatójaként osztotta meg a bennszülöttek perspektíváját az európai kutatókról. A száműzött Waclaw Sieroszewski példáján keresztül világított rá arra, hogy a kutatói és írói munkásságnak miképp képezte részét az a helyzet, hogy Sieroszewski száműzöttként hosszú éveken keresztül jakut családok körében élt. A terepmunkája pedig ekképpen egyet jelentett jakutiai életével. Különösen tanulságos volt az előadás azon része, amely arra hívta fel a figyelmet, hogy nemcsak a kutatói, hanem a kutatott közösség körében is komoly utóélete lehet egy-egy terepmunkának vagy néprajzi munkának. A délelőtti szekció előadásait Peter Schweitzer megjegyzései követték, majd pedig kérdések és kommentárok zárták.

*Mészáros Csaba az előadását tartja
(Fotó: Szilágyi Levente)*

A délutáni szekciók az Ázsián kívüli területeket érintő kérdéseket vették számba. Elsőként az afrikai, majd a kávészünet után az amerikai és óceániai kutatások kerültek a figyelem középpontjába. Az ebédszünet után Borsos

Balázs vette számba azokat az expedíciókat és utazókat, akiknek expedíciói Kelet-Afrikát érintették. A Monarchiából meglepően nagyszámú utazó érkezett e területre, amellyel tanúskodva, hogy Ausztria és Magyarország súlya ebben a korszakban számottevő volt. Csibi László dokumentumfilm-készítő és egyben a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Magyar Film és Médiainstítútának adjunktusa arról az aprólékos forrásfeltárásról beszélt előadásában, amellyel a Teleki-féle Afrika-expedíció anyagát közelítette meg. Amellett érvelt, hogy a képes és írásos források együttes szemlélete lehetőséget teremt arra, hogy a legismertebb magyar Afrika-utazó örökségét a maga teljességében szemlélni lehessen.

A szekció utolsó előadója Sárkány Mihály volt, aki egy igen tanulságos esettanulmányt hozott arra, hogy a korai néprajzi leírásokra olykor váratlan helyeken bukkanhat a tudománytörténeti érdeklődésű kutató. Damaszkín Arzén életútja és munkái arra mutatnak rá, hogy a nem kutatói célú utazások is értékes néprajzi forrást jelentenek. Damaszkín vadászként tartózkodott több hónapig Német Kelet-Afrikában 1903-ban. Amellett, hogy értékes néprajzi megfigyeléseket tett, a német gyarmatosítás hatásáról tett kritikai megjegyzései is figyelmet érdemelnek. Az antropológus szempontjából igen tanulságosak továbbá az arabica kávé termesztésének bevezetésére vonatkozó megfigyelései.

Az utolsó szekcióban elsőként Sz. Kristóf Ildikó adott elő, aki két kutatói életművet helyezett egymás mellé, feltárva Almási Balogh Pál (1794–1867) és Hunfalvy János (1820–1888) szerepét a 19. századi hazai etnológia kibontakozásában. Almási Balogh kiváló tudós, polihisztor volt, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, aki kortársai közül kiemelkedett a nem európai népek iránti különös érdeklődésével. Érdeklődését és néprajzi személetét Alexander von Humboldt általános (természeti és társadalmi tényezőkre egyaránt tekintettel lévő) szemlélete hatotta át. Hunfalvy János később, az 1870-es években tartott előadásokat az általános és egyetemes néprajzról a pesti egyetemen. Ezen előadások szövegei filológiai elemzésének tanulságairól hallhattak a jelenlevők.

Gyarmati János az amerikai kontinensen zajló kutatásokról adott körképet. Bemutatta, hogy már a 18. század közepétől megbízható adatokkal rendelkezünk olyan személyekről, akik a Magyar Királyság területéről jutottak el az amerikai kontinensre, és akik onnan leírásokat közöltek és/vagy tárgyakat küldtek Magyarországra. Közülük elsőként a jezsuiták szerepét említette meg, akik között voltak olyanok is, akik nemcsak leírásokat és térképeket készítettek, de néprajzi tárgyakat és régészeti tárgyakat is küldtek a Nagyszombati Múzeumba. Az első amerikai tárgyak a 19. század közepétől érkeztek a Magyar Nemzeti Múzeumba.

A konferencia záróelőadását Vargyas Gábor tartotta, aki Bíró Lajos (1856–1931) életművét és terepmunkáját vette számba. A kérdése az volt, hogy milyen kapcsolat fűzte a helyiekhez a magyar kutatót. Tehát az, hogy

miképp formálódott baráti kapcsolat Bíró és a pápuák között. Erről a kérdéstről a 19. században igen keveset tudunk. Az előadás érzékenyen mutatta be azt a kapcsolatot, amely Bírót, aki 1896 és 1901 között 6 évet töltött Német Új-Guineában, Kamunszangával, az első lutheránus hitre tért pápuával összekötötte.

A két tudományos konferencia előadásinak gazdagsága, és a felvetett témák sokszínűsége arról tanúskodott, hogy a hazai etnológia 19. századi kialakulásának kutatása még igen sok tanulsággal szolgálhat. E vizsgálatok elvégzése pedig csakis intézményközi együttműködés keretében, közös kutatói pályázatok által valósulhat meg. A cél az, hogy az etnológiai kutatások intézményesülés előtti korszakáról is átfogó képpel rendelkezessünk.

MÉSZÁROS CSABA

**A magyar gyümölcs
Emlékkonferencia Csoma Zsigmond (1952–2021)
születésének 70. évfordulójára
(Budapest, 2022. december 15.)**

Csoma Zsigmond a Magyar Néprajzi Társaság Anyagi Kultúra Szakosztályának elnöki tisztségét három cikluson keresztül, 2009-től 2018-ig töltötte be. Vezetése alatt a szakosztály különösen aktív tevékenységet fejtett ki: az évek alatt havi rendszerességgel zajlottak az ülések, több sorozatot is elindított (*Oroszlánkörmök*, *Velünk élő mestereink*), az idősebbeket és a fiatalabbakat egyaránt igyekezett bevonni a szakosztály életébe, működésébe.

A színes szakosztályi programok közül ki kell emelni azt a konferenciasorozatot, amelyet 2013-ban indított útjára az akkori szakosztályi titkárral, Báti Anikóval. Céljuk az volt, hogy a szakosztály rendszeresen szervezzen olyan anyagi kultúra témakörös konferenciákat, amelyek egy konkrét témakört fognak át, és amelyek kevésbé kutatott és ismert témákat állítanak a fókuszba. A szakosztály vezetőségének tervei között szerepelt, hogy az előadások tematikus kötetben napvilágot lássanak. Az első konferenciának a Magyar Mezőgazdasági Múzeum adott helyet 2013. június 7-én (*Középkori elemek a mai magyar anyagi kultúrában*), amelyet még novemberben követett a böjt tematikáját feldolgozó konferencia (*A böjt egykor és ma. A böjtölés vallási, gazdasági, társadalmi, táplálkozási és egészségügyi szempontjai*). Csoma Zsigmond a sorozat harmadik részét a magyar gyümölcs témája köré szeretne építeni. Szándéka szerint a kétnapos konferencia előadásai több tudományterületet is érintettek volna, a programot pedig fajtabemutatóval tervezte

zárni. Különböző okok miatt azonban a konferencia szervezése többször is elakadt, 2018-ban pedig Csoma Zsigmond nem indult a tisztújításon.

A szakosztály új vezetése (Simon András elnök és Muskovics Andrea Anna titkár) nem vetette el a témát, és folyamatosan kereste a megfelelő alkalmat az eseményhez. Erre a 2022-es évet jelölték meg, mondván, egy ilyen tematikájú konferencia méltó lesz ahhoz, hogy Csoma Zsigmondot hetvenedik születésnapján köszönthesse a szakma. Az élet azonban közbeszólt, Csoma Zsigmond 2021 novemberében váratlanul elhunyt. A rendezvény tervét azonban nem vetette el a szakosztály, azt emlékkonferencia formájában mindenképp szeretne volna megtartani a 2022-es évben. Ezt a gondolatot a Néprajzi Múzeum is támogatta, amely helyszínt biztosítottak a konferenciának, amit december 15-én sikerült megrendezni.

A konferenciát Kemecsi Lajos, a Magyar Néprajzi Társaság elnöke, a Néprajzi Múzeum főigazgatója nyitotta meg, aki baráti szavakkal emlékezett vissza a szakosztály egykori elnökére, Csoma Zsigmondra. Ezt követően az egykori tanítvány, Muskovics Andrea Anna köszöntette a szakosztály nevében a megjelenteket és beszélt röviden a konferencia megszületéséről. A megnyitóbeszéd után S. Lackovits Emőke emlékezett a pályatársra, a kollégára, a barátára, felelevenítve a közös kutatásokat, emlékeket.

Az ezt követő szakmai program két blokkból állt össze: délelőtt három, délután pedig négy előadás hangzott el. Ezek mind tematikájukat, mind földrajzi eloszlásukat tekintve széles területet fedtek le. Az első előadó, Bati Anikó egy jelenkutatás tapasztalatit osztotta meg a hallgatósággal *Gyümölcsfogyasztás a mai iskoláskorú gyermekek körében – A menzakuputási tanulságai* címmel. A téma aktualitását jól tükrözi, hogy az előadás hosszabb diskurzust váltott ki, a nézőközönségben ülők közül többen is megosztották személyes tapasztalatukat. Ezt követően Bali János beszélt a Börzsöny vidéki málnatermesztés válságáról, amely doktori disszertációjának egy részfejezete volt. Külön öröm volt, hogy bár Bali Jánosnak önálló kötete is megjelent a témában, a konferencián először adott erről elő. A délelőtti blokkot Farkas Judit *Alkalmazkodó gyümölcsészet mozgalom Magyarországon* című előadása zárta. Ez a három előadás jól tükrözte azt a sokoldalúságot, amely Csoma Zsigmond munkásságát mindig is jellemezte. Nála is együtt voltak jelen a klasszikus és újabb néprajzi témák, a múlt és a jelen együttes kutatása, az agrármozgalmak vizsgálata, az újításokat, innovációkat támogató személyek munkásságának feltárása, az agrárszekcióba tartozó egyesületek, szervezetek működésének vizsgálata.

A délutáni blokk előadói olyan kutatók voltak, akiknek kutatásaira nagy hatással volt Csoma Zsigmond munkássága, hiszen valamennyien a szőlőborkultúrával kapcsolatos témában írták doktori disszertációjukat. Illés Péter *A hegyközségi gyümölcstermesztés a Nyugat-Dunántúlon* címmel tartotta meg előadását, amelynek elején előkerült egy-két régi fotó is a Savaria Múzeumból, amelyeken Csoma Zsigmond volt látható. Ezután Simon András és Mód

László következett, előbbi a szőlőbarackról, utóbbi pedig az Alsó-Tisza menti ártéri gyümölcsstermesztés múltjáról és jelenéről beszélt. A délutáni blokkot Muskovics Andrea Anna előadása zárta, aki a pócsmegyeri epertermesztés jelentőségéről, gazdálkodási rendszerben elfoglalt helyéről beszélt. Ezzel az előadással érkeztünk meg a Szentendrei-szigetre; arra a helyre, ahol Csoma Zsigmond idősebb korára otthonra lelt, és ahol számos publikációja is megszületett.

Bár az elhangzott előadások közül több már sok éve lezárult kutatásokra épült, amelyek egy része tanulmány vagy könyv részfejezeteként is napvilágot látott, mégis valamennyi előadás újat hozott a hallgatók számára. Az előadók személyes emlékekkel kezdték prezentációjukat, valamilyen formában mindenkinek a kutatására hatással volt Csoma Zsigmond személye vagy munkássága. Ez a közvetlenség, személyesség az egész konferenciát átszötte, amely így valóban méltó megemlékezés volt a pályatársra, a kutatóra, a kollégára, a barátára, a mesterre.

MUSKOVICS ANDREA

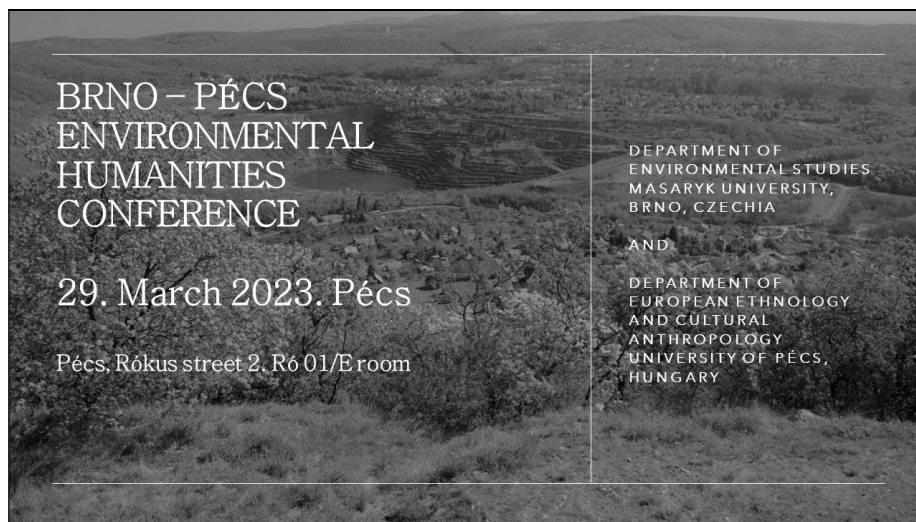
Brno – Pécs Environmental Humanities Conference (Pécs, 2023. március 29)

A konferencia a Department of Environmental Studies (Masaryk University, Brno, Czechia) és a Pécsi Tudományegyetem Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszéke közötti együttműködés keretében valósult meg. Előzményeként a pécsi tanszék munkatársai jártak 2022 márciusában Brnoban, ahol előadást tartottak, a két tanszék képviselői bemutatták egymásnak kutatásaikat és megbeszélést folytattak az együttműködés mikéntjéről (Erasmus, EDUC és egyéb lehetőségek).

A konferencia már a címével is azt a tudományos irányzatot emeli ki, amely a két tanszéköt összeköti, amely az egymás munkája iránti érdeklődést motiválta. A *humán környezettudomány* (*environmental humanities*) létrejötte szorosan kapcsolódik a környezeti aggodalmak 1960-as években induló nagy hullámaéhoz, amit néhány súlyos környezeti csapás (az első olajtankerkatasztrófák) és a környezeti degradációról frissen publikált tudományos eredmények motiváltak. A szakirodalom a humán környezettudomány konkrét indulásaként az 1990-es, de még inkább a 2000-es éveket jelöli meg (Emmett–Nye 2017, Hubbel–Ryan 2022). A megnevezés első megjelenését a biológus–szociológus Hana Librová nevéhez kötik, aki 1998-ban kínált egy programot a Brnoi Masaryk Egyetem (Csehország) filozófia fakultásán *Humanitní environmentalistika* címmel (Schmidt–Soentgen–Zapf 2020: 225). A konfe-

rencia szempontjából ezt azért érdemes kiemelni, mert Librova a brnoi Department of Environmental Studies professor emeritaja, és a konferencián részt vevő fiatal kollégák közül néhánynak konzulense, mentora.

A humán környezettudomány tehát a 21. század szülötte, egy olyan korszaké, amelyben már nem tehetjük meg, hogy a környezeti problémákat egyetlen szemszögből próbáljuk átlátni és kezelni. Igaz ez a tudományos megközelítésre is: a természettudományos tudás, bár alapvetően fontos az ökológiai problémák és klimatikus változások megértéséhez, de nem elegendő, mert nem tud választ adni arra a komplex jelenségre, amely okozója és következménye századunk környezeti kihívásainak. Ezért a hagyományos bölcsészettudományok a természet- és társadalomtudományokkal és a művészetekkel közös, interdiszciplináris formációba tömörülve igyekeznek megérteni a kortárs környezeti válságot, annak előzményeit, jelenlegi formáit és jövőbeli pályáit, illetve a lehetséges válaszokat. A humán környezettudomány bizonyos értelemben *fordítás*: a természettudományos és technológiai eredményeket olyan szövegekké, szociokulturális diskurzusokká formálja, amelyek jobban meg tudják ragadni mind a közvélemény, mind a politikai és gazdasági aktorok figyelmét, mint amennyire a tudományos jelentések képesek.

A humán környezettudomány nem új akadémiai diszciplína, hanem *kutatói terület, szemlélet és módszer. Kutatói terület*, amely az ember és természet viszonyával és a környezeti kérdésekkel foglalkozik. *Szemlélet*, amely elveti azt a világképet, amely az embert a természet korlátlan uraként és legitim kizsákmányolójaként értelmezi; az ember, a társadalom és a természet viszonyának komplex megértésére törekszik, és ennek érdekében integrálja azokat a tudományágakat, amelyek ezekkel a kérdésekkel foglalkoznak. *Módszer*, amely nem csak a diszciplináris keretből akar kilépni, hanem az elmélet-

alkotás és a leírás, a diagnózis teréből is, és a tudományos tudás átadásának szokásos keretein túl gyakran közelít az alkalmazottság és az aktivizmus felé is. Magyarországon már több olyan tudományos műhely is van, amely a humán környezettudomány szemléletével dolgozik (lásd Farkas 2023), de csak a pécsi Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszéken működő *Humán Környezettudományi Kutatócsoport* viseli nevében is ezt a kutatási területet.

A konferencia kitűnően megmutatta, hogy a humán környezettudomány tematikailag milyen sokszínű. Jan Malý Blažek egy Európa-szerte végzett kutatás alapján mutatta be a vizsgált ökológiai közösségek gazdasági működését, az ennek kapcsán felmerülő dilemmákat és stratégiákat. Eva Fraňková szintén gazdasági kérdésekkel foglalkozott előadásában, az alternatív gazdasági formákat helyezte el a degrowth (nem-növekedés) koncepcióban. Farkas Judit a magyarországi ökofalvakban folytatott másfél évtizedes antropológiai vizsgálatába nyújtott betekintést annak egy szeletével (*Nők a vidéki ököközösségekben*).

Vojtěch Pelikán az ökológiai életmód-mozgalmakban jelentős önkéntes egyszerűséget (*voluntary simplicity*) vizsgálta Csehországban, azt, hogy az miként adódik át generációról generációra, és a második generáció miként viszonyul ehhez az ideához és gyakorlathoz. A PTE Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék három doktorandusza doktori disszertációjuk témájának egy szeletét mutatták be a konferencián: Kurucz Réka a Villányi Borvidék nyugati részén vizsgálta meg a tájszerkezet, a kollektívizálás és a szőlőtermesztés kapcsolatát; Balogh Pál Géza a jelenkori magyar sajtókészítők viszonyát mutatta meg a hagyományos tudáshoz és kapcsolatukat az ökológiai környezetükkel; míg Czeglédi Alexandra azokat a kistermelőket vizsgálta, akik az úgynevezett alulhasznosított, illetve elfelejtett növényekkel foglalkoznak. Varga Anna etnoökológiai vizsgálatai közül mutatta be aktuális kutatását, azt, hogy milyen szerepet tölthettek be a helyi legelők és az állatok terelése a gyermekkorban. Karel Stibral a hegyekbe vezette a hallgatóságot, megmutatta, hogy a tömegturizmus és a természetvédelem, az alpinizáció és a globalizáció miként hatott a cseh Óriás-hegységben (Krkonoše). Máté Gábor a faluhatárok felfogásának kérdését tárta elénk levéltári és korabeli forrásokból; Szabó Péter pedig erdtörténeti kutatásaiból a kora újkori, nem faanyagú erdőhasználat környezettörténetébe adott betekintést.

Látható tehát, hogy a humán környezettudomány egészen eltérő szakterületeket, témákat és forrásokat tud összekapcsolni: a környezettörténet, a társadalomtörténet, az ökológia, a gazdaságtan, a néprajz és kulturális antropológia, a mozgalmak kutatása, az életmódvizsgálatok, az írott és szóbeli források kitűnően megfértek egymás mellett, a közös megközelítésmód és szemlélet párbeszédet tudott létrehozni a legkülönbözőbb témák között is.

Felhasznált irodalom

- Emmett, Robert S.–Nye, David E. 2017: *The Environmental Humanities: A Critical Introduction*. Cambridge, Massachusetts, The MIT Press.
- Farkas Judit 2023: *Környezeti kérdések – közösségi válaszok*. Humán környezettudományi olvasókönyv. Budapest, L'Harmattan. Megjelenés alatt.
- Hubbell, J. Andrew–Ryan, John C. 2022: *Introduction to the Environmental Humanities*. Abingdon, Oxon, Routledge.
- Schmidt, Matthias–Soentgen, Jens–Zapf, Hubert 2020: Environmental humanities: an emerging field of transdisciplinary research. *GAIA* 29/4: 225–229.

FARKAS JUDIT

Műfajok, rendszerek, adatbázisok
Mérlegen a folklorisztika alapfogalmai
(Budapest, 2023. április 13–14.)

Rendhagyó konferenciára került sor a hazai folklórkutatás alapintézményeinek szervezésében, amely a folklórtudomány fogalmainak, továbbá alapvető módszereinek és kérdésfeltevéseinek átgondolására vállalkozott. A szervezők, egyúttal a szekciók levezető elnökei Pócs Éva, Landgraf Ildikó, Ilyefalvi Emese és Tóth G. Péter a megszokottól eltérve olyan tanácskozást képzeltek el, amely nem egyéni teljesítményeket tükröző, esettanulmányokat bemutató előadásokból, hanem kerekasztal-beszélgetésekből állt. Az egyes szekciók résztvevői a szervezők által feltett kérdésekre reflektáltak, majd e hozzászólások nyomán ütköztették egymással véleményüket.

Az öt szekció a folklorisztika nagy múltú, s a jelenig ható paradigmáit járta körül, szekciónként átlagosan öt résztvevővel. A *Műfajiság a folklórban* az egyik legsarkalatosabb kérdést, a kutatás alapkategóriáit tárgyalta, főként az epikus formák vonatkozásában. Az előadók egy része történeti dimenzióban, másik részük inkább elméleti oldalról közelítette meg a kérdést. Abban azonban mindannyian egyetértettek, hogy a merev műfaji hierarchiában való gondolkodás a jelenkori folklórfelfogásunkkal nehezen egyeztethető össze, s a korábbi korszakok vonatkozásában is felülbírálatra szorul. Ennek számos oka van, ezek közül az első a folklorisztika korai történetében keresendő, hiszen a folklórtudomány az irodalomtudomány berkeiben született, alapkategóriáit pedig az irodalmi poétikai normák alapján állapították meg. Mivel azonban a folklórnak nincs rögzített szövege, hanem lényegét az egyes típusok előadás-változatai adják, a rögzített szövegeken alapuló irodalmi műfajok felől nem

feltétlenül írhatók le. Az egyes típusok ugyanis az előadás módjától függően különböző kategóriákba illeszthetők, vagyis az egyes típusok képesek változataikkal átjárni a műfajok közti határokat, mint azt Landgraf Ildikó szekcióelnöki felvezetőjében megfogalmazta. Gulyás Judit hozzászólásában emellett érvelt, hogy a folklórműfajok, mint minden ember alkotta fogalom, végső soron mesterséges konstrukciónak tekinthetők, de nem csupán az egyes műfajok, hanem már maga a folklór kategóriája is, s mint ilyenek, időben változnak, az újabb megközelítések pedig először felülírják, majd kiszorítják a korábbiakat.

A megszólalók egy része egy-egy műfaj segítségével reprezentálta gondolatait. Küllős Imola a közköltészet kritikai kiadása és az ehhez szükséges tematikus csoportosítás során felmerülő nehézségekről adott számot, a formai, illetve tartalmi felosztás közti választás problémáiról értekezett, továbbá szóba hozta a készülő *Népköltészeti lexikon* líra szócikkeinek írása során felvetődött kategorizálási kérdéseket is. Mikos Éva a ballada műfaji meghatározásának korai történetén keresztül egyes meghatározásként használt alaplíművek újraértékelésében rejülő lehetőségekről beszélt.

Több előadás is beszédeseménynek tekintette a folklórt, aminek kapcsán Tamás Ildikó Carl Wilhelm von Sydow lassan egy évszázados felosztásához, a *fabulat*, *memorat* és *dite* fogalmaihoz nyúlt vissza. Így nehéz például a hiedelemtörténeteket a mondával azonosítani, hiszen a hiedelemszövegek megformáltsága az esetek túlnyomó többségében nem éri el a *fabulat*, vagyis a tényleges monda fokát, többnyire egyszerű közlésekről, egy-két motívumot tartalmazó, rövid beszámolókról van szó. Jóval célszerűbb az egyes beszédhelyzetek egészére koncentrálni, a szövegegységek szekveniálása helyett. Keszeg Vilmos is a kontextus fontosságára hívta fel a figyelmet, aki határozottan emellett érvelt, hogy a beszédhelyzet központi megközelítés kioltja a műfajiság szempontját, az egyes műfajilag is azonosítható szövegelemek a teljes kontextusba simulva válnak csak érvényessé. A műfaj versus beszédhelyzet oppozíciója a konferencia egyik vezérmotívumává vált, a későbbiek során még több alkalommal szóba került ez a kérdés.

A hosszú és tartalmas párbeszéddel záruló szekció egyik tanulsága az volt, hogy a műfaji kérdés napirendre kerülését a fentiek mellett a folklór fogalmának folyamatos módosulása is szükségessé teszi. Ennek háttérében a társadalmi és kommunikációs viszonyok változásai állnak, ami a folklórjelenlég szélesedését vonja maga után, amely a műfaji paletta bővülésével is jár. A műfajiságukban jobban megragadható mese, anekdota, vagy ballada mellett olyan jelenségeket is befogadott az idők során, mint a vicc, az igaztörténet, vagy éppen a mém.

A hozzászólásokat követő eszmecsereben a folklór esztétikai és funkcionális megközelíthetőségének kérdése is felmerült, a hozzászólók az esztétikai megközelítést külső szempontként tételezve megfogalmazták az énikus esztétikával való foglalkozás hiányát, ezt a szempontot a gyűjtők nagy része nem

vette figyelembe. Az esztétikai és kommunikációelméleti megközelítés ütköztetésének lehetősége is napirendre került, de abban a legtöbbben egyetértettek, hogy a kettő nem teljesen összebékíthetetlen.

A következő három szekció a folklór dokumentálásának és rendszerezésének kérdéseit járta körül a hagyományos formáktól a digitális módszerekig. *Rendszerek a folklórisztikában a) A folklór cédulaarchívumai* szekcióban főként az elmúlt másfél évszázadban keletkezett analóg adatbázisok archiválásának és használhatóságának nehézségeivel szembesítették az előadók a hallgatóságot.

A szekcióban elsőként megszólaló Pócs Éva a hagyományos műfaji alapú archívumok heterogenitására hívta fel a figyelmet, vagyis arra, hogy azok különböző korszakok eltérő gyűjtési szemléletének produktumai, továbbá a legtöbb nélkülözi az eredeti kontextust, amelyben elhangzott. Ehhez a gondolatmenethez csatlakozott Hesz Ágnes is az analóg Magyar Néphit Archívum utólagos felhasználásával kapcsolatos fenntartásai megfogalmazásával. Az itt vázolt helyzeten utólag nehéz változtatni, de a gondolatmenet végkövetkeztése mindkettőjük esetében az volt, hogy a rekonstrukciós szemléletű kutatások számára mégis kincseket rejthetnek ezek az adatbázisok. Mindezt a 20. század második felében keletkezett cédulaarchívumok 21. századi szemlélettel nehezen egyeztethető volta idézi elő, ami a folklórisztika munkamódszerének, kérdésseltevésének utóbbi évtizedekben végbement szemléletváltásaival, továbbá a folklór fogalmának korábban említett módosulásaival, valamint az utóbbi harminc év technológiai innovációinak a folklórisztikába való betörésével magyarázható.

Granasztói Péter a Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattárának folklórisztikai cédulakatalógusait mutatta be, nem rejtve véka alá ezek jelenkori hasznosíthatóságával kapcsolatban megfogalmazódó aggodalmait. Szakál Anna a Néprajztudományi Intézet Adattárának főként hagyatékokon nyugvó aleggységeit ismertette, és feldolgozásuk nehézségeibe avatta be a hallgatóságot. A szekcióban utolsóként megszólaló Tóth G. Péter két, a továbbiakban jól használható fogalom, az *adatbánya* és az *adatbank* elkülönítésére tett kísérletet. Előbbin a teljesen heterogén, nem a kutató szempontjai szerint összeválogatott, hanem a történelem által felhalmozott adattömeget érti, amilyenek például a megyei levéltárak, vagy akár véletlenszerűen összeálló online sajtóarchívumok is, ezekből a kutató dolga kitermelni a számára hasznosítható szövegadatokat. Adatbankon a már megfigyelmezett, egy-egy téma alá rendelt archívumokat értette, amilyen például a Kelet-Nyugat Vallászetnológiai Kutatócsoport jóvoltából létrejött digitális néphit-, vagy boszorkányper-adatbázisok is tekinthetők.

Rendszerek a folklórisztikában b) Katalógusok, indexek szekcióban a katalógizálás elméleti és módszertani kérdéseit tárgyalták a résztvevők, illetve több egyéni rendszerezési megoldást is részleteztek. Vargha Katalin a találósok történeti anyagának rendszerezése során szerzett tapasztalatait osztotta

meg a résztvevőkkel. Olosz Katalin készülő balladakatalógusának munkálataiba avatta be a résztvevőket, amit a korábbi katalógusok részletes ismertetése előzött meg. A balladák újabb rendszerezését elsősorban az ő kutatási eredményei teszik szükségessé, aki eddig lappangó archív adatok feltárásával és közreadásával foglalkozott az elmúlt évtizedekben. A Kanyaró Ferenc vagy Szabó Sámuel gyűjtőhálózatai által feltárt anyagból újabb, eddig ismeretlen típusok is előkerültek, s jelentősen változtak az egyes balladák előfordulásának arányai is.

Pócs Éva néhány, a közelmúltban napvilágot látott mondakatalógus értékelésére vállalkozott, elemzésében ezúttal is a központi problémát a katalóguskészítés alapját jelentő szöveganyag heterogenitása jelentette. Például a hiedelem és a monda fogalmának eltérő mivolta, valamint a hiedelem és szokás közti átjárások problémája került terítékre. Az általa elmondottak több ponton összeesengtek a szekcióban megszólaló Landgraf Ildikó gondolataival, aki a történeti mondák katalógizálásának prokrusztészi ágyáról értekezve a megoldást a rugalmas és változtatható digitális adatbázisokban, illetve a motívum alapú nyilvántartásban látta.

PROGRAM

Április 13. csütörtök
9.00 Regisztráció
9.15 Köszöntő

9.30-12.30
1. SZEKCIÓ
Műfajiság a folklórban
Vítavezető Landgraf Ildikó
Mikós Éva, Küllös Imola, Galys Judit, Keszeg Vilmos, Tamás Ildikó

12.30 Ebédszünet

13.30-16.00
2. SZEKCIÓ
**Rendszerek a folklórisztikában
A): a folklór cédula-archívumai**
Vítavezető Pócs Éva
Gramsstófi Péter, Szakál Anna, Mikós Éva, Hesz Ágnes, Tóth G. Péter

16.30-18.00
3. SZEKCIÓ
**Rendszerek a folklórisztikában
B): katalógusok, indexek**
Vítavezető Pócs Éva
Olosz Katalin, Vargha Katalin, Landgraf Ildikó

19.00
Szakmai beszélgetés közös batyuból keretben
(A BTK Néprajztudományi Intézet Targyalójában, a 8. emeleten)

Április 14. péntek
9.30-13.00
4. SZEKCIÓ
Digitális adatbázisok, tezaurusok, indexek
Vítavezető Ilyefalvi Emese
Tóth G. Péter, Odler Zsolt, Bednárk János, Hauptmann Gyöngyi

13.00 Ebédszünet

14.00-17.00
5. SZEKCIÓ
**A folklórisztika történeti forrásainak gyűjtése, közzététele és
hálózati kutatása**
Vítavezető: Tóth G. Péter
Domokos Mariann, Keszeg Vilmos, Mikós Éva, Franhammer Krisztina, Szakál Anna

Folklorisztikai Intézet
Néprajztudományi Intézet

ELTE

Nemzeti Kulturális Alap

A BTK Néprajztudományi Intézetének
Folklor Osztálya,
az ELTE BTK Folklore Tanszéke
és a „Kelet-Nyugat” Vallástudományi Kutatócsoport
(NKFI 132535 sz. projekt)

szeretettel meghívja a

**MŰFAJOK, RENDSZEREK,
ADATBÁZISOK**
MÉRLEGEN A FOLKLORISZTIKA ALAPFOGALMAI

című konferenciára

Dátum: 2023. április 13-14. csütörtök-péntek.
Helyszín: Humán Tudományok Kutatóközpont, Földszint, K.0.11-12. terem
(1097 Budapest, Tóth Kálmán u. 4.)

A digitális adatbázisok, tezaurusok, indexek téma körül alakult ki a műfajiság téma mellett a legpezsgőbb párbeszéd a kétnapos tanácskozás során. A szekció elején megszólaló Ilyefalvi Emese, Tóth G. Péter és Odler Zsolt az általuk felállított digitális adatbázisokat ismertetve adtak hangot kételyeiknek. A számítástechnika, illetve a világháló korszakalkotó újításokat hozott a folklóradatok tárolása, illetve a folklór történeti forrásainak nyilvánossá tétele

szempontjából egyaránt. Mindez segítette sok nehezen elérhető levéltári forrás, például a boszorkányperek okleveleinek kiadását, valamint a kulcsszavas keresések által a felhasználásuk is egyszerűbbé vált. A digitalizáció, illetve a világhálón való közzététel egyfelől tehát megold egy sor problémát, de továbbiakat is generált, mint amilyen a fenntarthatóság kérdése, vagy a szerzői jog. Itt nem lehet elhallgatni az anyagi nehézségeket sem, hiszen a digitális adatbázisoknak nem csupán létrehozása, de fenntartása is költséges, mint ahogy az adattárolás biztonságának szavatolása is. S bár a szerverek a nyilvántartást és hozzáférést egyaránt megkönnyítik, az örökkévalóságnak való megőrzés továbbra sem biztosított, mivel a tárolókapacitások megújítása, valamint a technológiai áttállások ciklikus biztosítása mind-mind hatalmas pénzügyi kihívások elé állítja a kutatásban résztvevő intézményeket.

A szekció második felében szót kapó Bednárík János és Hauptmann Gyöngyi az adatbázisok digitalizálásának mindennapi gyakorlatába avattak be. Mindketten olyan szakmai adatbáziskezelő rendszerek használatában szereztek jártasságot, amelyek elvileg ingyenes elérést biztosítanak a felhasználóknak. Bednárík János egy ilyen gyűjteménykezelő és publikációs rendszer működését ismertette az NTI Adattárának megszerezésében játszott szerepe szempontjából. Hauptmann Gyöngyi a somogyi kutató, Együd Árpád szöveges hagyatékának digitalizálását egy hasonló felület segítségével végezhette el, Ilyefalvi Emese hathatós közreműködése mellett. A világhálónak köszönhetően ma a teljes Együd-hagyaték elérhető, az anyagot rendezték és nyilvánosságra is hozták mindenféle előzetes válogatás nélkül, az elkészült adatbázis sorsa azonban hosszú távon bizonytalan.

Az utolsó, *A folklórisztika történeti forrásainak gyűjtése, közzététele és hálózati kutatása* című szekció az előzőben megkezdett témák közül a folklór történeti kutatásához kapcsolódott. Először is azt a kérdést firtatták a kerekasztal résztvevői, hogy miképpen bővül a folklór írott forrásainak sora: Frauhammer Krisztina vallásos ponyvanyomtatványoknak a populáris vallásosság kutatásában, Mikos Éva a digitális sajtóarchívumoknak a narratív folklórműfajok történeti rekonstrukciójában, míg Keszeg Vilmos egyes szépirodalmi műveknek a történelmi traumák feldolgozásában való felhasználási lehetőségeit mutatta be. Szakál Anna szintén saját kutatásaiba avatta be a közönséget, amikor a Kriza-gyűjtőhálózat levelezésének kiadása során szerzett tapasztalatairól beszélt. Domokos Mariann általánosságban értekezett a szakma alapkérdései újratárgyalásának szükségességéről.

A kétnapos eszmecsere számos kérdést nyitott meg, amelyek további gondolkodást és egyeztetést tesznek szükségessé. A szervezők a hozzászólások és viták anyagát nyomtatott formában is meg kívánják jelentetni.

MIKOS ÉVA

Társadalmi és kulturális reziliencia a Kárpát-medencében (Budapest, 2023. május 25.)

A BTK Néprajztudományi Intézetben kétéves kutatási program van folyamatban az ELKH támogatásával *Kárpát-medencei közösségek társadalmi és kulturális rugalmasságának/ellenállóképességének vizsgálata – Néprajzi kutatások a nemzeti örökség és a hagyományok szolgálatában* címmel. Az ökológiai kutatásokban meghonosodott reziliencia (ellenállóképesség) fogalma a társadalomtudományokban is fontossá vált. A társadalmi reziliencia a közösségek képessége arra, hogy a külső stressz- és sokkhatásokkal megbirkózzanak, belőlük kilábaljanak vagy alkalmazkodjanak – identitásukat megtartva. Ma a vidéki közösségek számtalan kihívással szembesülnek: a globalizáció, a kisebbségi lét, a peremhelyzet mellett az elöregedés, elvándorlás, valamint a járványhelyzet és a klimatikus változások is fokozottan sújtják e sérülékeny közösségeket. A projekt célja a folytonosság és átalakulás mozgatórugóinak, dinamikájának megértése, illetve ennek ismeretében alkalmazott néprajzi támogatás nyújtása a kényszerítő körülmények által szorongatott közösségek számára. A magyar néprajzi kutatások jelentős eredménye, hogy – főként a nemzeti örökség és a hagyományok terén – egy vagy akár több gazdagon adalt „alapállapot” is kiválasztható a Kárpát-medence szinte valamennyi kistája, de ugyanígy az Európán kívüli magyar közösségek esetében. Így a társadalmi rugalmasság/ellenállás különböző változatainak összehasonlító elemzésére is lehetőségünk nyílik.

A kutatócsoport 2022 novemberében tartotta első nagyobb rendezvényét, amikor műhelykonferencia keretében számoltak be az elsődleges kutatási eredményekről. Most viszont egy nagyobb volumenű és szélesebb közönséget megszólító konferencia keretében mutatták be a Kárpát-medence különböző tájegységein gyűjtött anyagokat, valamint értekeztek a reziliencia paradigma értelmezési keretként való hasznosíthatóságáról a társadalmi és kulturális folyamatok leírásában. A rendezvényhez vendégelőadóként kapcsolódtak a PTE BTK Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék, a BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Intézet és a DE GYGYK Társadalomtudományi Tanszék oktatói is.

Az első szekció során a reziliencia fogalmi keretével és az elmélet alapkérdéseivel foglalkoztak a kutatók. Lovas Kis Antal abból indult ki, hogy mára a rezilienciát a komplex (térbeli) rendszerek egyik sajátosságának is tekinthetjük. Majd megvizsgálta, meddig szélesíthető a vizsgálat köre, és beszélhetünk-e általánosságban egy térség társadalmi rezilienciájáról, amikor jól láthatóan térben és időben hullámzó az alkalmazkodás hatékonysága és a működőképesség paraméterei. A nagyváradi központú történelmi bihari térség ártándi határátkelőjéhez közeli településeire fókuszálva arra a következtetésre jutott, hogy a trianoni határmegvonás krízisét oldotta a határ szerepének Eu-

rópai Unió csatlakozást követő átértékelődése, ám az egyes települések esetében is sajátos, folyamatosan változó egymást váltó vagy egy időben zajló alkalmazkodási stratégiák sikeréről vagy kudarjáról beszélhetünk. Mészáros Csaba előadásában azt gondolta végig, hogy az antropológia hogyan tudja befogadni a reziliencia-paradigmát, illetve mivel járulhat hozzá ehhez az elméleti kerethez. Bemutatta, hogy a reziliencia fogalma, illetve a fogalom használatához köthető szemlélet- és beszédmód jelentős mértékben hatott arra, ahogy az antropológiai kutatások látják és láttatni kívánják egyes közösségek működését. Ez különösen azon kortárs kutatásokban érhető tetten, amelyek arra hívják fel a figyelmet, hogy mind a természeti hatóerők, mind a társadalmi ágenciák folytonosan változó szocionaturális közege állandó adaptációra készíteti az egyes közösségeket. Babai Dániel és munkatársai a tájhasználatot vizsgálták, ami az emberi közösségek és a biológiai rendszerek közötti összekötő kapocs. A külterjes, hagyományos gyepegzeldésközpontú és kaszálóhasználat gyakorlatainak a gyepek rezilienciájára gyakorolt hatását a Keleti-Kárpátokban, Gyimesben kutatták. A hegyvidéki közösség helyi gazdasági stratégiái jelentős mértékben az állattartásra épülnek. Ennélfogva a téli takarmányt biztosító kaszálórétek mint természeti erőforrások fontos szerepet játszanak a társadalmi-ökológiai rendszerek működésében.

Szabó Á. Töhötöm előadásában azt mutatta be, hogy a társadalmi, gazdasági és politikai átrendeződések hatására a valamikor hangsúlyosan az endogén erőforrásokra támaszkodó erdélyi faluközösségek egyre inkább függővé váltak a külső, exogén erőforrásoktól. A külső erőforrásoktól való függést mindezek mellett a vidéki térségek magára hagyása is kísérte, hisz a komplex nacionális és globális folyamatoknak kitéve a falvak olyan problémákkal szembesültek, amelyeket maguk nem tudtak megoldani. Szilágyi Levente szintén erdélyi terepen végzett kutatást mutatott be. Egy szatmári sváb település, Csanáros régi és új agrártársulásainak és -szövetkezeteinek gazdasági működését, egymáshoz való viszonyát és a lokális társadalomban betöltött funkcióikat vizsgálta meg előadásában. A szocialista mezőgazdasági termelőszövetkezetek immáron önkéntes alapon létrehozott utódszervezetei a hosszúra nyúlt átmeneti időszakban egyrészt ellensúlyozni tudták az újraparasztosodással vagy kényszerparasztosodással együtt járó elszegényedést, másrészt – főként az elmúlt évtizedben – az a vád éri őket, hogy monopol helyzetüket kihasználva, gátolják az egyéni és családi gazdálkodói réteg megjelenését.

A második szekció előadói olyan társadalmi dinamikákat mutattak be, melyeket olyan közösségekben tapasztaltak, ahol a rezilienciát úgy tudták elérni, hogy a külső stresszhatásokra rugalmassággal, kreativitással és magas fokú alkalmazkodással reagáltak. Farkas Judit 2007-től végez kutatást hazai ökofalvakban. Ezeknek a kisközösségeknek a célja egy olyan független életforma kialakítása, amely rugalmasan tud alkalmazkodni a körülményekhez, és képes kibillent helyzetben is működőképes maradni. Modelljük maga a természet, annak komplex rendszere és a változásokra reagáló működése. Az előadás fókuszában annak bemutatása állt, hogy a magyarországi ökofalulakók miként élik meg a kibillent helyzeteket (Covid-karantén, az orosz–ukrán háború következtében előálló ellátási problémák, szárazság), és miként helyezik el magukat a jelenkori krízis-világképben. Turai Tünde előadásában azt mutatta be, hogy a gazdaságilag és társadalmilag leszakadó kistérségek családjai hogyan birkóznak meg fennmaradásuk érdekében olyan komplex stresszhelyzetekkel, melyekre a lokális intézményrendszer nem biztosít elegendő vagy kielégítő lehetőséget. A lokális élettér alternatívái mellett – vagy éppen ezek hiányában – a migráció olyan pályákat tesz elérhetővé a magyar nők számára, ami által helyre tudják állítani az elveszített egyensúlyt. Balatonyi Judit előadásában értelmezte azt a társadalmi jelenséget, hogy a Covid-időszakban Magyarországon megnőtt mind a házasságkötések, mind a válások száma. Az emberek nem pusztán elhalasztották vagy éppen megtartották a házasságkötéseiket, illetve döntöttek a válásuk felől, hanem nagyon is taktikusan gondolkodtak. A megváltozott körülmények ellenére ragaszkodni igyekeztek az „eredeti” elképzeléseikhez, vagy bizonyos elvárásaikról lemondva, újakat kijelölve újraterveztek, átszerveztek, új, megfelelő, „igazi” rítusokat „alkotak”. Ahogy a korábbi társadalmi struktúrák, normák, társadalmi szerepek, ideálok és rítusok ideiglenesen érvényességüket veszítették, új normák, ideo-

lógia és régi-új rítusok, újabb struktúrák kerültek forgalomba. Reziliencia szükséges a régi gyakorlatok és értékek, de egyben az új rítusok és ideológiák elfogadásához is. Bognár Szabina egy konkrét szokás, a horvátkimle Borbála-járás kapcsán mutatta be, milyen lehetőségei vannak egy közösségnek a többször elsíratott hagyományai újjáélesztésére, s miként hat vissza a közösség életére, ha kihalófélben lévő hagyományaiba – a korszellemhez igazítva – új életet lehel. Felhívta a figyelmet továbbá arra is, mit jelent egy közösség számára, ha a néprajztudomány felfedezi és a „hivatalos” néprajzi szokás- és tudáskanonba illeszti szokásait. Megjegyzendő, hogy az előadó meghívására jelen voltak a konferencián horvátkimleiek is, akik aktívan részt vettek a vitákban, beszélgetésekben. Ispán Ágota ehhez a gondolatkörhöz csatlakozva szintén a hagyományos kulturális gyakorlatok reprodukálásának jelentőségéről tartott előadást. A Mezőcsáti járáshoz tartozó Tiszatarján kapcsán azt elemzte, hogy egy különös néprajzi jellegzetességekkel nem bíró, gazdasági és infrastrukturális szempontból „elmaradottként” jellemzett település miként kezdte el felértékelni hagyományait, hogyan használja azokat a helyi identitás és kohézió növelését célzó közösségfejlesztő projektekben, illetve hogyan épít köré egy olyan brandet, amely gazdasági erőforrásként szolgálhat a helyi vállalkozások számára.

A harmadik, egyben utolsó szekció a reziliencia-jelenség egy másik igen fontos aspektusára, az ellenállóképességre, a „visszapattanásra” épülő túlélési gyakorlatokra helyezte a hangsúlyt. Nagy Zsolt előadásában a közelmúlt Covid-járványa által okozott kríziskezelést helyezte fókuszba. Egy erdélyi, Maros menti település, Udvarfalva virágtermelőinek kényszerstratégiáit és -gyakorlatait mutatta be. Feltárta, hogy a koronavírus által előidézett globális jelenség milyen formákban nyilvánult meg lokálisan egy olyan településen, ahol közel 70 család él a dísznövények termesztéséből és eladásából, továbbá hogy e krízishelyzet miként vált az ő életükben identitásformáló tényezővé. Balogh Pál Géza bemutatta, hogy a közelmúlt globális gazdasági színterről indult válságokra a magyarországi sajtókészítéssel foglalkozó termelők milyen válaszokat adtak és milyen innovációkat vezettek be. A reziliencia fogalmából kiindulva elemzte gazdasági gyakorlatuk, döntéshozataluk ez irányba mutató elemeit, a válságokra való felkészülés módjait, valamint azt, hogy milyen kilátásokkal készülnek a jövő hasonló, kívülről érkező válsághelyzeteinek átvészelésére. Györfy Eszter a csíki és máramarosi ruszin és román eredetű, de nyelvükben elmagyarosodott görögkatolikusok identifikációs küzdelmeiről és alkalmazkodási gyakorlatairól tartott előadást. A hosszú távú akkulturációs, asszimilációs folyamatok eredményeként közösségeikben a különféle nyelvi, vallási, kulturális elemek sajátos egymásba fonódása figyelhető meg. Lévéen hogy a magyar nyelvterület peremén található kulturális kontaktzónákban, etnikailag és vallásilag vegyes településeken élnek, a „köztesség” és az összetett identifikációk a 20. század kritikus időszakában is lehetővé tették számukra a különböző kötődések közti választásokat, sőt, azok esetleges későbbi felülírását

is. Végül pedig Svégel Fanni mutatta be előadását a szocializmus ellenállási mozgalmairól, különösképpen az 1973-as terhességmegszakításra vonatkozó jogi szabályozás status quoja védelmében létrejött aláírásgyűjtési akcióról. Reflektált a formálódó demokratikus ellenzék csoportszerveződési mechanizmusaira, valamint a hatalommal szembeni ellenállás lehetőségeire. A Kádár-korszak első alulról szerveződő, 1553 aláírást összegyűjtő akciója nem kanonizálódott az ellenzék történetében, mivel a demokratikus ellenzék nem kérdőjelezte meg a fennálló patriarchális kultúrát, csupán a fennálló államszocialista rendszert.

A konferencián elhangzott előadások írásos változata rövidesen írásban is megjelenik. A BTK Néprajztudományi Intézet évkönyvében, az *Ethno-Lore* XL. kötetében az érdeklődőknek lehetőségük lesz arra, hogy mindezeket elolvashassák.

TURAI TÜNDE

I. Pincehelyi Pille Konferencia

A VI. Pincehelyi Pille Fesztivál szakmai kísérőrendezvénye (Pincehely, 2023. június 3.)

A megjelenteket (az előadókat, valamint Döbrököz, Szakály képviselőit, a Tolna Megyei Egyed Antal Honismereti Egyesület titkárát, helyi érdeklődőket) Kuvik Istvánné képviselő asszony, a Pincehelyért Egyesület elnöke köszöntötte és ő volt a program levezetője is egyben.

Először egy kb. 25 perces filmösszeállítás került bemutatásra, amely az első, 2015-ös Pille Fesztiváltól a 2022. július eleji Pincehelyi Lakodalmas Találkozóig tartott. Ezt elnök asszony szöveges kiegészítése, tartalmi ismertetője kísérte.

Ezután Balázs-Kovács Sándor néprajzkutató, a Wosinsky Mór Megyei Múzeum ny. főmuzeológusa tartott előadást a Tolna megyei lakodalmi szokásokról; adatainak java érthetően az általa jobban ismert és kutatott Tolnai Sárköz lakodalmas anyagaira épült. Őt követte Kapitány Orsolya, a kaposvári Rippl-Rónai Megyei Múzeum ny. etnográfus-muzeológusának vetített képes előadása a külső-somogyi, a mi pillés vidékünkkel érintkező és ahhoz már szép példákkal szolgáló (attalai, de értényi és jobban törökkoppányi) női öltözet, valamint asszonyi fejviselet változáskutatásáról; célirányos és élvezetes múzeumi tárgyi példatárral fűszerezve. Ekkor emlékeztünk meg a viselet téma átfogó és a somogy–tolnai táj nagyszerű kutatójáról, dr. Knézy Judit (1940–2023) etnográfusról, akitől a hét szerdáján búcsúzott Budapesten a szakmai közösség. A meghirdetett program harmadik és egyben utolsó előadója volt

Kriston-Vízi József néprajzkutató, ny. főmuzeológus, aki „*Szárnya van és mégse' száll...*” címmel tartotta meg – a kitűzött szöveges anyagát az előtte elhangzottakra és az idő előrehaladtára való tekintettel is összevonva – vetített képes előadását. Mondandója a téma: a Kapos-Koppány menti hagyományos és változó viseletkultúra, női/asszonyi fejviselet, és azon belül főként a „pillésedés” néprajzi-történeti vonatkozásait, a gyűjtő- és kutatómunka főbb állomásait mutatta be az 1930-as évek második felétől az ez irányban igen intenzív következő két évtized eredményeiig (Mater Horváth Otíliától Hofer Tamáson és a Novák házaspáron át ifj. Poór Ferenc terepmunkájáig), hangsúlyozva a 20–21. század fordulójának szakmai-honismereti és kézműves alkotói törekvéseit egyaránt. A jelenlévő alkotók és értéktár képviselők, hagyományörzők s szakemberek részéről menet közben felvetődött javaslatokra is kiegészítéseivel együtt reflektált, amelyet egy külön javaslati csomagba épített be és küldött meg a rendezvény után. A sajnós nem nagy létszámú érdeklődő közönség végezetül jó hangulatú beszélgetéssel zárta itt a hosszú délelőttöt és sétált át a közeli Művelődési Házba.

Pincehelyi pille

Finom ebéd után mód és lehetőség nyílt arra, hogy a közművelődés házában a fesztiváli fellépők (Ozora, Attala és a Pincehely) készülődésének izgalma közepette megtekinthessük a háziak és a fellépő attalaiak gazdag anyaga mellett Döbrököz, Koppányszántó, Szakály és Szakcs viseletes kincse-

it. Sajnos szakmai vendégeink, kollégáink és e sorok jegyzője más irányú elfoglaltságuk miatt a végigmaradást nem tudták vállalni, így a tervezett szakmai záró fórum, beszélgetés elmaradt. Ennek egyfajta pótlására, mielőbbi megoldására szintén tervezetünkben teszünk javaslatokat. Tehát, a még ez évben lehetséges munkatalálkozón, majd a jövő és azt követő évek műsoros fesztiváljától kezdve (de azonos napon vagy megelőző délutánon?) érdekesebb erre a szakmai fórumra, egymás között jobb kommunikációt és ismeretmegosztást nyújtva, kicsivel több figyelmet fordítani; tehát külön egységben kezelni a kiállítás jellegű bemutatót és az ahhoz kapcsolható kiegészítő információs lehetőséget. Átgondolandó továbbá a Koppány menti települések erőteljesebb bevonása, ebben is segítségét ajánlotta fel Kapitány Orsolya, valamint Kriston-Vízi József.

KRISTON-VÍZI JÓZSEF

* * *

NÉPRAJZI MUZEOLÓGIA

A türk világ múzeumai és a Néprajzi Múzeum

2022 májusában nyílt meg Budapesten, a Városliget mellett a Néprajzi Múzeum új főépülete. A reprezentatív és korszerű épület, a korábbi szakmai intézményi kapcsolati hálón túl is, komoly érdeklődést váltott ki világszerte. A kultúrstratégiai küldetéssel működő intézmény a magyar kultúrdiplomáciai szerepvállalásnak is kitüntetett helyszínévé vált megnyitását követően. Erre különösen alkalmassá teszi komplex gyűjteménye, azaz a magyar népi kultúra legnagyobb és leggazdagabb kollekcója és egyben a világ távoli kultúráit képviselő másfél évszázados működés eredményeként létrejött nemzetközi gyűjteményei. Számos diplomáciai eseménynek, távoli országok kulturális projektjeinek a bemutatására került sor a megnyitástól eltelt egy esztendő alatt.¹ Ebbe a sorozatba kiválóan illeszkedik a 2023-ban megvalósult, türk nemzetekkel kapcsolatos tevékenysége a Néprajzi Múzeumnak.

Az intézmény deklarált küldetésébe tartozott már 1892-től, hogy a történeti etnográfia, a rokon népek összehasonlító vizsgálatát helyezte a középpontba. Az 1880-as évektől a második világháborúig így a nem-magyarországi néprajzi gyűjtések középpontjába a rokon népek gyűjteménye került. A kutatók remélték, hogy ennek segítségével jobban értelmezhetővé válik mind a hazai néprajzi tárgyanyag, mind a magyarság őrtörténete. Ez a törekvés – éppen a korábbi előmunkálatok, kutatások és gyűjtések miatt – 1945 után sem szorult háttérbe. A „*rokon népek*” kategóriájába a múzeumban a 19. század végén és a 20. század első felében három fő csoport tartozott: finnugor (uráli): nyelvrokonok, török-tatár: „*rokon véri*” népek és kaukázusi, iráni népek: „*rokon kultúrájú*”, azaz korábban azonos területen élő népek. A Néprajzi Múzeum rokon népekkel kapcsolatos anyaga igen értékes és gazdag. A Néprajzi Múzeumban az összes nem magyar műtárgy száma: 68 000 db és ennek 11%-a „*rokon*” népek köréből került hozzánk. Összesen 7500 tárgy van a 150 év alatt gyűjtött kollekción. Ez Európában a legnagyobb ilyen jellegű anyag, az oroszországi múzeumokat nem számítva. A gyűjteményben 5000 db az Ázsia-gyűjtemény része (e részgyűjteménynek ez a 30%-a), míg további 2500 db az Európa-gyűjteménybe tartozik (e részgyűjteménynek ez a 20%-a). A rokon tárgyak többsége négy nagyobb földrajzi helyről való: Belső-Ázsia, Északnyugat-Szibéria, Amur-vidék, Kaukázus. A rokon népek kutatásának és gyűj-

---

¹ Pl. *Arab kulturális nap* 2022. október 15. (<https://www.neprajz.hu/hirek/2022/arab-kulturalis-nap-a-neprajzi-muzeumban.html>; Letöltés ideje: 2023. július 3.) vagy *Japán Napok* 2023. június 10–11. (<https://www.neprajz.hu/programok/muveszeti/japan-napok-a-neprajzi-muzeumban.html>; Letöltés ideje: 2023. július 3.)

tésének a kezdete már az intézmény megalakítása előtti időkre visszanyúlik. Az első ilyen gyűjtemények voltak az 1874-ben a múzeumba került 1843–1846-os Reguly Antal-gyűjtés, amely Északkelet-Európa és Északnyugat-Szibéria területéről származik, illetve Ónody Bertalan turkesztáni 1875-ös gyűjtése. A vizsgált terület központi része: Belső-Ázsia, Északnyugat-Szibéria, Perzsia és a Kaukázus, peremvidéke: az Amur-vidék és Törökország. Saját múzeumi expedíciók is zajlottak az elmúlt másfél évszázadban: Jankó János, Pápai Károly, Vikár Béla, Mészáros Gyula, Tagán Galimdsán, Diószegi Vilmos – az 1890-es évektől a 20. század második feléig kutatták elszántan a régiót. Rajtuk kívül utazók, külső kutatók megbízásával is gyarapodtak a gyűjtemények. Ilyen szereplők voltak pl. Almásy György, Prinz Gyula és Baráthosi Balogh Benedek. Ezek a kollekciók természetes módon fokozott érdeklődésre tartanak számot a türk népek kultúráját kutatók, illetve a témában érdekelt múzeumok részéről.

*Kemecsi Lajos főigazgató és Anarkul Israilova igazgatóhelyettes aláírják a memorandumot
(Fotó: Incze László)*

A türk országok és a Néprajzi Múzeum közötti széles körű kapcsolati háló egyik elemeként került sor 2023. február 13-án a Kirgiz Köztársaság elnökének hivatalos magyarországi látogatása kapcsán a Kirgiz Nemzeti Történeli Múzeum gyűjteményének válogatott kincseit bemutató *The Beauty of Traditions* című fotókiállításának megnyitására az intézmény főépületében. A megnyitó díszvendégeként érkezett Aigul Japárova, a Kirgiz Köztársaság first lady-je a múzeumba. A megnyitócereónia során a Kirgiz Nemzeti Történeli Múzeum és a Néprajzi Múzeum vezetői memorandumot írtak alá, melyben a következő célok szerepelnek: közös kutatások, kiállítási projektek, valamint nemzetközi programok kidolgozása; közös tudományos, szakmai és operatív

konferenciák, szemináriumok, szimpóziumok szervezése; segítségnyújtás a kölcsönösen előnyös tapasztalatszerzésben, továbbképzésben és múzeumi szakemberek szakmai gyakorlatának megszervezésében; tanácsadás a műtárgyak konzerválásával és restaurálásával kapcsolatban. A memorandum hozzájárul a két intézmény sikeres együttműködéséhez, illetve a kirgiz és a magyar nemzet kulturális és tudományos kapcsolatainak erősítéséhez. A Kirgiz Köztársaság first lady-je egy különleges, hagyományos kirgiz Shyrdak nemez padlószőnyeget ajándékozott a múzeum gyűjteményébe. Kirgizisztán neves tudományos és oktatási intézményeinek rektorai, a Kirgiz Nemzeti Történelmi Múzeum és a Kirgiz Nagykövetség képviselői is jelen voltak az ünnepélyes megnyitón.²

A fentiekben tömören összefoglaltak alapján kézenfekvő volt, hogy Budapesten, a Néprajzi Múzeumban valósuljon meg a türk országok múzeumainak egyesületéhez kapcsolódó tudományos konferencia 2023. április 27–28-án. A Diószegi Vilmos századik születésnapja előtt tisztelgő Török Világ Múzeumainak Fórumát a Türksoy Múzeumok Egyesülete a Néprajzi Múzeum mellett a Türksoy (Nemzetközi Török Kulturális Szervezet) és a Türk Államok Szövetségének budapesti Képviseleti Irodája közösen szervezte.

A tanácskozás programja az érintett és résztvevő országokat képviselő intézmények vezetői által tartott összefoglaló és tájékoztató jellegű előadásokra épült. Előadóként szerepelt dr. Cavid Mövsümlü, a Türksoy Múzeumok Egyesülete általános koordinátora, dr. Kemecsi Lajos, a Néprajzi Múzeum főigazgatója, dr. Şirin Melikova, az Azerbajdzsáni Nemzeti Szőnyegmúzeum igazgatója, Raşida Haripova, a Kazak Köztársaság Központi Állami Múzeum igazgatója, Ali Haydar Atalar, az Ankarai Néprajzi Múzeum igazgatója, Jildiz Bakasheva, a Kirgiz Köztársaság Nemzeti Történelmi Múzeum igazgatója, Bakhtiyor Khasanov, a State Museum in Memory of Victims of the Repression (Özbekisztán) igazgatója, Liudmila Marin, a Dimitri Kara Çoban Nemzeti Történelmi és Néprajzi Múzeum igazgatója (Gagauzia, Moldova), Feyza Uluumay, az Uluumay Múzeum, Uluumay Alapítvány Vezető Testületének elnöke (Bursa, Törökország), Nisa Baran, a Sabiha Tansuğ Néprajzi Múzeum, Bademler Település Művészeti és Oktatási Alapítvány Vezető Testületének elnöke (Bademler, Törökország).

A rendezvényen került sor ünnepélyes keretek között a Néprajzi Múzeum és a Kazak Nemzeti Múzeum együttműködési szándéknyilatkozatának aláírására. A Török Világ Múzeumainak Fóruma zárt ülésén egyhangú szavazást követően a budapesti Néprajzi Múzeumot fölkererte a belépésre a szakmai szervezetbe. A Türksoy képviselője, dr. Cavid Mövsümlü ünnepélyes keretek között adta át dr. Kemecsi Lajosnak a Türksoy főtitkárának, Sultan Raevnek az elismerő kitüntetését. A Türksoy égisze alatt működő nemzetközi szervezet a Néprajzi Múzeum vonatkozó gyűjteményeinek eredményes föltárását segíti

---

² <https://www.neprajz.hu/hirek/2023/egyuttmukodesre-lepett-a-kirgiz-nemzeti-torteneti-muzeum-es-a-neprajzi-muzeum.html>; Letöltés ideje: 2023. július 3.

elő, illetve kiállítások cseréjével és közös kutatási, konferencia és publikációs projektekkel is kiteljesedhet a működése. A Néprajzi Múzeum a Kirgiz Nemzeti Múzeummal már korábban megkötött együttműködési szerződése jól illeszkedik a komplex kooperációs programba. A Néprajzi Múzeum kapcsolódó fotógyűjteményeire építve vándorkiállítás előkészítése indult el, melyet több kirgiz helyszínen szándékoznak bemutatni. A turkesztáni területről származó tárgyi gyűjtemények feltáró és értelmező kutatásában a külföldi kollégák érdemi segítséget nyújthatnak és ennek eredményeként többnyelvű gyűjteményi katalógusok és digitális adatbázis létrehozását is kezdeményezték.

A budapesti szakmai tanácskozás folytatásaként Kemecsi Lajos főigazgatót meghívta dr. Şirin Melikova, az Azerbajdzsáni Nemzeti Szönyegmúzeum igazgatója az *Intercultural Dialogue and Ethnic Identity* című nemzetközi konferenciára 2023. május 5–6-án Bakuba, Azerbajdzsánba. A konferencián a Néprajzi Múzeum új épülete által is felkeltett nagy érdeklődést és elismerést kiváltó *Change and heritage – The mission of the Museum of Ethnography in intercultural dialogue* című, angol nyelvű előadással szerepelt a főigazgató. A konferencia európai résztvevői közül a romániai és a lengyel kollégákkal várható további együttműködés a gyűjteményekkel kapcsolatos feltáró munka terén. A konferencia résztvevői közül a japán, koreai, üzbég, kazah, azeri, grúz és török kollégák is aktívan érdeklődtek a budapesti intézmény tevékenysége iránt. A konferencia kitüntetett eseményeként került sor az Azerbajdzsán National Carpet Museum és a Néprajzi Múzeum közötti együttműködési szándéknyilatkozat ünnepélyes aláírására is.

A türk országokkal közös tudományos tevékenység kitüntetett alkalma volt a Diószegi Vilmos születésének századik évfordulója alkalmából 2023. június 5-én szervezett nemzetközi tanácskozás a Néprajzi Múzeumban. Az emlékkonferencia társszervezőjeként köszöntőt mondott házigazdaként Kemecsi Lajos főigazgató, Balogh Balázs, az MKH BTK főigazgatója, a Néprajztudományi Intézet igazgatója, Shahin Mustafayev, a Nemzetközi Türk Akadémia elnöke Asztanából, Kemál Ün főtanácsos, a Turksoy képviseletében Ankarából és Hóvári János nagykövet a Türk Államok Szervezete Magyarországi Képviseleti Irodájának vezetője. A konferencia magyar (Sántha István, Somfai Kara Dávid, Wilhelm Gábor, Bata Tímea–Pálóczy Krisztina) és külföldi (Judith Hangartner [Berni Egyetem], Timur Davletov [Turksoy, Ankara], Sampildondov Chuluun [Dzsingisz Múzeum, Ulánbátor], Ivan Peshkov [Adam Mickiewicz Egyetem, Poznan], Liesbet Nyssen [Leideni Egyetem], Victoria Peemot [Helsinki Egyetem], Gombosuren Uranbayar [Dzsingisz Múzeum, Ulánbátor]), előadói Diószegi Vilmos születésének századik évfordulója alkalmából emlékeztek a kiváló kutatóra, eredményes tudósra, a Néprajzi Múzeum egykori munkatársára, a nemzetközi sáman kutatás kiemelkedő alakjára.

Diószegi Vilmos (1923–1972) magyar etnológus a sámanizmus nemzetközi hírű kutatója volt. Kivételes felkészültsége és személyisége lehetővé

tette, hogy egyedülálló módon az 1950–1960-as években négyszer is járhason kutatóúton Dél-Szibériában és Mongólia északi részein, és ezzel a második világháború után a terepmunkán alapuló magyar és nemzetközi Szibériakutatás folytonosságát is biztosította. A szibériai sámánizmus elemeinek módszeres tanulmányozásával az ősi magyar vallás eredetének kérdését kívánta tisztázni. Nagy szerepe volt abban, hogy a helyi értelmiség képviselői ráébredjenek saját kultúrájuk, és benne a sámánizmus értékeire egy olyan korokban, amikor a helyi államapparátus üldözte és tiltotta a helyi kultúra tradicionális képviselőinek, köztük a sámánoknak, eposzmesélőknek a tevékenységét. Ezzel elősegítette a sámánizmus etnikai, nemzeti identitásban játszott szerepének megerősödését. A kutatóútjairól beszámoló tudományos népszerűsítő köteteket, publikációit nemcsak az őt követő (magyar és nemzetközi) sámánkutató nemzedék képviselői, de általában véve a magyarság Dél-Szibériában és Észak-Mongóliában élő rokon népei iránt érdeklődő olvasóközönség is a meghatározó alpművek között tartja számon. A nemzetközi konferencia Diószegi Vilmos születésének századik évfordulóján idézte fel a nagy magyar sámánkutató személyiségét, állított méltó emléket kutatásainak, kutatási eredményeinek, valamint gyűjtéseinek, a Néprajzi Múzeumban őrzött tárgyi, fénykép- és hangzóanyagának. Diószegi Vilmos a múzeum Ázsiagyűjteményének felelős muzeológusaként dolgozott 1947-től egészen 1963-ig. Ő volt az egyik felelős a gyűjtemény szétválogatásának és már 1949-ben elkészítette a tárgycsoportok szerinti osztályozást és a földrajzi utalókat is. Számos értékes gyűjteményi gyarapítás is neki köszönhetően valósult meg – így pl. Baráthosi Balogh Amur vidéki gyűjtéseinek különleges értéket képviselő kollekcója is neki köszönhetően került a múzeumba. 1953-ban indult meg az ún. Sámánhit Archívum kialakítása. Múzeumi működésének eredményeiről a konferencián részletes ismereteket kapott a hallgatóság.³ Bata Tímea és Pálóczy Krisztina előadásának részeként, azon túl, hogy bemutatták a Néprajzi Múzeum készülő új állandó kiállításában szereplő Diószegi munkásságához kapcsolódó elemeket, bejelentették, hogy aznapról vált hozzáférhetővé az intézmény honlapján a Diószegi Vilmos által gyűjtött hangzóanyag digitalizált értékes anyaga is.⁴ Ennek az anyagnak a fordításával, feldolgozásával kapcsolatban a múzeum a külföldi partnereivel fog együttműködni. Ez a konkrét szakmai kapcsolódási pont is jól érzékelteti, hogy mennyire aktuális és a Néprajzi Múzeum gyűjteményeinek tudományos feldolgozását érdemben támogató fontos szakmai kapcsolati háló erősödött meg a fentiekben tömören összefoglalt türk országok múzeumaival való szoros együttműködés révén.

KEMECSI LAJOS

³ <https://www.neprajz.hu/programok/szakmai-programok/dioszegi-vilmos-1923-1972-emlekkonferenciara-szuletesenek-szazadik-evforduloja-alkalmabol.html>; Letöltés ideje: 2023. július 3.

⁴ <https://dioszegi.neprajz.hu/>; Letöltés: 2023. július 3.

**Megnyitóbeszéd a 18. Velencei Nemzetközi Építészeti Biennálé
„Reziduum – The Frequency of Architecture” című kiállításán
(Magyar Pavilon, Velence, 2023. május 18.)**

Tisztelt Közönség!

A budapesti Néprajzi Múzeum, amely a hagyományos népi kultúra legnagyobb és – kiegészülve a világ kultúráinak anyagaival – egyben a legkomplexebb magyarországi gyűjteményét őrzi, százötvenegy éves fennállása óta még *soha nem működött* múzeum számára tervezett épületben. 2022-ben költözhetett végre a Ferencz Marcell által tervezett új főépületébe. A múzeumi épületek bárhol a világban – a közvetlen emblemikus építészeti szempontokon túl – az érintett múzeum mint intézmény konstrukcióját is leképezik. A múzeumok gyűjteményei és épületei rendszeresen átértelmezik egymást. A kortárs kulturális kontextus és a találkozásihely-jelleg az egyik legfőbb üzenete a jelenlegi múzeumépítészetnek. A többértelműség, a nyitottság és a kölcsönhatás, illetve a párbeszéd helyszíneinek megfogalmazása jellemzői az építészeti alkotásoknak. A múzeum különleges médium. Önmaga jogán képvisel készségek, technikák, módszerek összességéből álló megismerési és magyarázati eszközt, a társadalmi információátadás különleges közvetítő csatornáját.

*Kemecsi Lajos a megnyitóbeszédét mondja
(Fotó: Incze László)*

Az utóbbi évtized nyilvánvaló fordulópontot jelentett az érvényes múzeumi paradigma megvalósításában. Az új gyűjtés a közösséggel mint társkurátorral való együttműködést is jelenti. A hagyomány befolyásolására, felújítására, az újabb hagyományok kitalálására tett kísérletek az egyéni és csoport-identitások fenntartását vagy éppen átalakítását célozzák meg. A társadalmi viszonyok értelmezése iránti fogékonyságot az utóbbi években a kortárs művészettel való egyre közvetlenebb és szorosabb kapcsolat erősítette.

A világ néprajzi, antropológiai múzeumi érzékelhetően jelentős változásokon mennek keresztül. Nemzetközi szinten széles körű kritika ér számos intézményt történelmük, gyarmatosítással való kapcsolatuk, a bírálók szerint elavultnak tűnő céljaik és küldetéseik miatt. A kritika hatására a néprajzi–etnológiai–antropológiai múzeumok politikai és identitásviták terepeivé válnak. Az útkeresés okai sokrétűek, irányai nem választhatók el az egyes országok történelmétől, etnikai összetételétől, nemzet- és kultúrpolitikájától, de ugyanúgy hatással vannak rájuk a globális társadalmi változások is.

Meggyőződésem, hogy a Velencei Nemzetközi Építészeti Biennálén a Néprajzi Múzeum épülete által inspirált projekt szereplése hangsúlyosan képviseli az imént tömören vázolt kitüntetett helyzetet és szerepet. Válaszútra érkeztek a múzeumok, így a budapesti Néprajzi Múzeum is. S hogy ne zsákutcába, egyre keskenyebb és járhatatlanabb ösvényre tévedjen, ebben van kiemelkedően fontos szerepe a ma itt megnyíló kiállításnak és a bemutatásra kerülő projektnek is!

Gratulálok az alkotóknak!

Köszönöm, hogy meghallgattak!

KEMECSI LAJOS

Magyar minta
Népművészeti kiállítás Holló Valéria gyűjteményéből
(Dobó István Vármúzeum, Eger, 2022–2023)

A múzeumok műtárgygyarapításának elterjedt formája egy-egy jelentős műgyűjtemény megszerzése, amely általában ajándékozás vagy vásárlás révén történhet. Minden magyar közgyűjtemény élt és ma is él ezzel a lehetőséggel.

A 20. század sajátos politikai és társadalmi viszonyai között olyan egyedi megoldások is születtek, mint Holló Valéria népművészeti gyűjteményének a sorsa. A két világháború között létrejött gyűjteményről Viski Károly írt ismertetést 1942-ben. Ebben kiemelte a magyar népviseleti sorozatot, amely „... példanélküli a hazai köz- és magángyűjteményeink sorában. Néprajzi hitelességével, gazdagságával, történeti alakulást is figyelő szempontjaival

bizonyos tekintetben felülmúlja a Magyar Nemzeti Múzeum néprajzi osztályának, s a sorban ez után említendő, Déri György ezredes által alapított debreceni néprajzi gyűjtemények népviseleti sorozatát.” Ekkor még mintegy száz teljes női és férfi öltözetet tartalmazott a gyűjtemény a történeti Magyarország különböző néprajzi tájairól, ezek mellett szőttesek, hímzések, valamint mintegy 800 darab népi kerámia és 70 darab bútorféle is tartozott hozzá. 1950-ben államosították a gyűjteményt, amelyből 1368 db az egi Dobó István Múzeumba került, másik részét letétként a Néprajzi Múzeum őrzi. Az egi múzeum 1985-ben a műgyűjtő fiától, Szegedy-Maszák Mihálytól vásárolt 500 tárggyal bővítette a kollekciót, amely Holló Valéria menyének, Szemerényi Ágnes néprajzkutatónak az ajándékával (158 db) 2022-ben már 2026 műtárgyból állt. Ebből rendezett kiállítást a vármúzeum, amely révén a látogatók nemcsak a Kárpát-medencei magyarság népművészeti értékeit ismerhetik meg, de nyomon követhetik egy műkereskedőből műgyűjtővé vált és a népi iparművészetet itthon és külföldön is népszerűsítő személy életútját is.

Holló Valéria 1902-ben született a Gömör vármegyei Harmacson. A miskolci kereskedelmi iskolába járt, és a Borsod-Miskolci Múzeum kiállításai hatására, valamint Dél-Borsod, Mezőkövesd, Szentistván, Tard hagyományos kultúráját megismerve kezdett érdeklődni a népművészet iránt. 1929-ben költözött Budapestre, ahol egy év múlva népművészeti boltot nyitott, alkotóként és kereskedőként bekapcsolódott a népi iparművészeti mozgalomba. „*Fanatikus voltam mindennek, ami magyar és régi*” – írta magáról. Népművészeti műtermét saját gyűjtései révén gyarapította, és ebben Györffy István segítette szakmai tanácsokkal. Részt vett többek között Bátky Zsigmond, Viski Károly, Palotay Gertrud gyűjtőútjain is, és az így szerzett tapasztalatok segítettek a ritka és minőségi tárgyak vásárlásában. 1922–1951 között 175 településen fordult meg, legtöbbször a palócok és a matyók között járt, és Mezőkövesdről 250 viselet és hímzés került a gyűjteményébe. Számos alkalommal ment Erdélybe (Kalotaszeg, Székelyföld, Mezőség, Udvarhely, Szilágy, Aranyos-Torda és Kolozs vármegye), a csángók közé, gyűjtött Kárpátalján, az Alföld és Dunántúl falvaiban.

Az 1930-as, 40-es évek jelentették számára a virágkort. Sikeresen működtette a népművészeti boltot, az eredeti darabokból pedig egy kiemelkedő jelentőségű népművészeti gyűjteményt hozott létre. Ebben támogatta őt férje, Szegedy-Maszák György festőművész, Barabás Miklós dédunokája. Holló Valéria eredményes műkereskedő üzletasszony volt. A fővárosban több helyen működött népművészeti üzlete, ahol az eredeti tárgyak mellett a gyűjtőutak során megismert népművészek, háziiparosok munkáit, az általuk készített műtárgymásolatokat is árusította. Eközben szakmai tanácsokat és anyagi támogatást is adott számukra.

Rendszeresen kiállított a Budapesti Nemzetközi Vásáron és az 1930-as évek Árumintavásárain. A háború után kosztümkölcsönzőt is működtetett, ahol az eredeti viseletek másolatait lehetett kapni. Színpadi produkciók mel-

lett a *Ludas Matyi* című filmben is szerepeltek kosztümjei, de a gyöngyösbokrétás táncbemutatókhoz is kölcsönzött viseleteket. Eredeti népviseleti kollekciókkal gyakran szerepelt a magyaros divatbemutatókon és a Városligetben szervezett 1937-es, 1938-as Nemzetközi Asszonyhéten. Holló Valéria a viseletbemutatókon gyakran maga is beöltözött. Gyűjteményének darbjait számos nemzetközi kiállításra kölcsönözte, 1939-ben Lembergben egy magyar szobát rendezett be, 1940-ben pedig a New York-i világkiállításra kölcsönzött 60 műtárgyat. Gyűjteményének értékét jelzi, hogy 1942-ben Szegedy-Maszák Györggyel közös kollekciójuk matyó és keleti palóc gyűjteményéből kiállítást rendeztek Budapesten, az Iparművészeti Múzeumban. A tárlathoz katalógus is készült, amely szerint 713 tárgyat mutattak be.

Holló Valéria kalotaszegi viseletben

Holló Valéria maga is megtanult számos hímzés-, fonás- és szövőtechnikát, valamint elsajátította a szűrszabómesterséget. Iparművészként részt vett alkotói pályázatokon és kiállításokon. Szoros kapcsolatot ápolt a népművészeti alkotókkal, és boltjában egy idő után már főként hiteles másolatokat árult, az eredeti darabokat megtartotta saját gyűjteménye számára. Számos ügyes kezű falusi népművész felfedezése fűződik a nevéhez, pl. 1930–1942 között készült szaru sótartókat, tülköket, faragott botokat, díszdobozokat vásárolt a két Kapolitól. Volt olyan időszak, amikor 60–80 embernek adott munkát, hímzéseket, szöttéseket, fafaragásokat, fazekasmunkákat készíttetett velük eladásra. Fontosnak tartotta a hagyományok továbbadását az újabb generáci-

óknak, ezért Budapesten gyakran kereste fel a középiskolák rajz és kézimunka szakos tanárait, biztatva őket, hogy a népművészeti tradíciókat alkalmazzák az oktatás során.

A gyűjtemény elhelyezése már az 1940-es években aktuális volt. Viski Károly Kolozsvárt ajánlotta, Holló Valéria és férje Egert tartotta a legideálisabbnak. Számos levelet váltottak az egri hatóságokkal, a Közgyűjtemények Országos Főfelügyelősége is támogatta a javaslatukat. A háború éveiben azonban erre nem kerülhetett sor, sőt, a gyűjtemény egy része is megsemmisült. 1950. szeptember 25-én államosították az üzletét és a gyűjteményét, amely elhelyezését illetően Holló Valéria Ortutay Gyula kultuszminiszter segítségét kérte, és ennek hatására került 1951–1952-ben Egerbe az anyag jelentős része. A Szegedy-Maszák házaspár az államosított gyűjteményének válogatott darabjaiból rendezte meg az *Északkelet-Magyarország népművészete* című kiállítást 1951-ben, Sárospatakon.

Holló Valéria ezt követően évekig alkalmi munkákból élt, csuhécipőket, táskákat, rafia és pergamen lámpaernyőket készített eladásra. 1957-ben Erdei Ferenc közbenjárására rehabilitálták, a Népi Iparművészeti Tanács Népművészeti Mintateremének vezetője lett, itt dolgozott 1972-ig. 1977. február 25-én hunyt el Budapesten.

A Dobó István Vármúzeum néprajzi gyűjteménye a Holló-anyagnak köszönhetően vált országos jelentőségűvé. Cs. Schwalm Edit néprajzkutató muzeológus a múzeum évkönyveiben elindította a gyűjtemény tematikus feldolgozását a régi stílusú erdélyi hímzések, a kalotaszegi lakástextilek, a kalotaszegi férfi viseletek, a régi stílusú dunántúli hímzések és a két Kapoli faragásainak bemutatásával, illetve feldolgozta a gyűjtemény matyó textilanyagát is. A múzeum néprajzkutatói előadások, konferenciák, kiállítások és múzeumpedagógiai foglalkozások keretében tárják a közönség elé a gyűjtemény tárgyait. A Holló-gyűjtemény a népi iparművészet alkotói számára hiteles forrás, gazdag mintakincset ajánl számukra, és az egyes darabokról számos műtárgy rekonstrukció készült. Válogatott darabjai több hazai kiállításon kerültek bemutatásra, és a magyar népművészetet népszerűsítették Finnországban, Németországban, Franciaországban, Hollandiában, Kanadában, valamint az Amerikai Egyesült Államokban. A Dobó István Vármúzeum a gyűjtemény digitalizálásával és online adatbázisban történő közzétételével széles körben biztosít hozzáférést a kutatóknak és érdeklődőknek.

Holló Valéria születésének 120. évfordulója alkalmából rendezték meg ezt a kiállítást, amelynek a szakmai koncepcióját és forgatókönyvét Császi Irén és Zábrátzky Éva néprajzkutató muzeológusok készítették. A megvalósítás során számíthattak Szemerényi Ágnes közreműködésére. A tárlat a gyűjtemény 200 válogatott darabja, fényképek és filmrészletek segítségével mutatja be a műgyűjtőt és a magyar népművészet gazdagságát. A kiállítás főcíme – *Magyar minta* – alatt két festett gömöri láda utal Holló Valéria szülőföldjére, az egyiket a Holló család őrizte meg. A kiállítási egységek az életút bemutatá-

sával kezdődnek, ahol a családi fényképek és személyes dokumentumok mellett egy általa készített úrihímzés is látható. A magángyűjtemény gazdagságát reprezentálja az a hatalmas térkép, amelyen feltüntették a 150 települést, ahonnan a műtárgyak származnak, valamint a tájegységekre jellemző darabok fotói is láthatók. A néprajzkutatókkal közös gyűjtőutak kedves emléke a *gyüdi bikának* nevezett füttyülő, amely a híres búcsújáró helyről származó búcsúfia, és Palotay Gertrud ajándékozta Holló Valériának. A *Műkereskedő* témakörhöz tartozó vitrinben többek között mezőcsáti butykosok, tiszafüredi tálak, erdélyi bokályok és süvétei kantáros szilke látható. Az 1930-as évek magyaros divatbemutatóin vonultatták fel Zsindelyné Tüdös Klára iparművész modelljei mellett Holló Valéria eredeti népviseleti kollekcióit is. A korszakot egy sárközi hímzéssel díszített magyaros női ruha reprezentálja, valamint a Nemzeti Filmarchívum filmbemutatója idézi fel. A látogatók a *Ludas Matyi* című film szereplőin és a gyöngyösbokrétás táncosokon is felfedezhetik a műgyűjtőtől kölcsönzött viseleteket.

A rendezők a gyűjtemény sokszínűségét és gazdagságát az egy-egy néprajzi tájegységről származó műtárgyak kiemelésével szemléltetik. A Palóc-földről többek között gyöngyös-pásztói kerámiák, a felvidéki kismesek rókamálás mentéje, ládák és pásztor duda származik. A Bükkalját tardi és cserépfalusi hímzések, viseletdarabok és hevesi stílusú kerámiák képviselik. Holló Valéria kedvenc gyűjtési területe volt a Matyóföld, ahonnan a lobogós ujjú férfi ing és lányviselet származik. Az Alföldről kiemelhető egy debreceni cifraszűr, valamint egy hódmezővásárhelyi miskakancsó-hamisítvány, Erdélyből kalotaszegi abrosz, szűrűjás és lányviselet, Udvarhely és Szilágymegyei bokályok. Gyimest, Moldvát és Kárpátalját női ingváll, kötény, öv és egy hucul női ing képviseli. A Dunántúlról sárközi főkötők, női és férfi viseletek, valamint egy szökröny láthatók. A gyűjteményben gazdag a kerámiaanyag, ezért a rendezők egy külön vitrinben mutatják be az ismert kerámia központok jellemző tárgyait. Önálló egység a háziipar és a kortárs népművészet, ahol egy váci gyermekszűrt, a Kapoliak szaru munkáit és fafaragásait állították ki.

A kiállításban a látogatók kreativitását igényli az a sarok, ahol elforgatható dobozokon ábrázolt műtárgyak tájegységek szerinti csoportosítására van lehetőség. Az egrri földműves párt ábrázoló képeslapból felnagyított paraván mögé álló személyekről a hozzátartozók által készített fotót mint egyedi személyes emléket vihetik magukkal a látogatók.

A tárlathoz a múzeum néprajzi táborát szervezett a múlt nyáron, amikor a gyerekeknek a kiállítás megtekintése után játékos feladatokat kellett megoldaniuk. Ennek az anyaga is bekerült abba a virtuális kiállításba, amelyet az érdeklődők megtekinthetnek a múzeum honlapján (www.egrivar.hu). Ebben az évben készült el a „*magyar minta felfedezői*” applikáció, amelynek révén a kiállítás látogatói választhatnak a témával és a műtárgyakkal kapcsolatos kérdések feleletei közül. A feladatot sikeresen teljesítők számára készített a múzeum egy hűtőmágnes-kollekciót, a mágneseken a gyűjtemény darabjain meg-

jelenő mintakincset ábrázolják, és amelyeket ajándékként hazavihetnek. Jelenleg készül a kiállítás magyar és angol nyelvű katalógusa, amelynek műtárgyleírásainál a szerzők számára segítséget nyújtanak a Holló Valéria által összeállított leírókartonok. Egyetérthetünk a gyűjteményt feldolgozó Császi Irénnel és Zábrátsky Évával, hogy a műgyűjtő rendkívül sokrétű és gazdag, a magyar népművészet számára értékmentő életútja magyar mintaként szolgálhat napjainkban.

PETERCSÁK TIVADAR

**Megnyitóbeszéd az „Istennel talállak testvérem! – Cigány történetek”
című kiállításon
(Néprajzi Múzeum, Budapest, 2023. május 23.)**

Tisztelt Főigazgató Úr!
Tisztelt Vendégeink!

Kiemelkedő szakmai vállalás eredményét és sikerét ünnepeljük a mai napon. Ez a misszió nem kevesebb, mint Erdős Kamill cigánykutató-etnográfus felbecsülhetetlen értékű hagyatékának életre keltése – még találébban fogalmazva: megszólaltatása.

Köszönhetően a hatékony intézményi együttműködésnek és a kiváló szakemberek megfeszített munkájának, olyan intenzitású múltidézésnek lehetünk tanúi, amely ritka tünemény még a közgyűjtemények világában is.

Meggyőződésem, hogy bármely kutatás, gyűjtés, adatfeldolgozás csak úgy nyer értelmet, ha eredményeit használják, ha építenek rá.

Mai tárlatunk, és a megelőző tudományos munka ékes példája ennek az építkezésnek.

Az összehangolt tudományos munka ugyanis nem csupán Erdős Kamill gyűjtéseit dolgozza fel és menti át az utókor számára, hanem a kutatás bázisául szolgáló közösségre is ráirányítja figyelmünket.

A fájoan fiatalon elhunyt Erdős életműve egyedülálló a hazai etnográfia számára: tudományos kutatásoknak nem kedvező történelmi időszakban, olyan zárt közösségek bizalmát élvezve született, amelyek nem adták könnyen magukat a megismerés és megismertetés számára.

Hiszem, hogy Erdős Kamill titka épp e közösségek iránti őszinte érdeklődése, odafordulása és ami a legfontosabb: szeretete volt.

A cigánység ügye iránt elkötelezett fiatalember életével és munkásságával kapcsolatban máig nem sikerült teljesen megfejteni, valójában mi gyűjtöt-

ta lelkében azt a tüzet, amelynek nyomán ilyen érdeklődés és együttérzés ébredt benne a cigány közösségek mindennapi élete és kultúrája iránt.

Ismert, hogy a hadszíntereket megjárt férfi a tudószanatóriumban egy cigányprímással került egy kórterembe. Ettől az embertől tanult cigány nyelvjárást, énekeket és talán itt, ebben a különös barátságban keresendő a közösség iránti vonzalom születése is.

Abban a korszakban kevés kép készült cigány emberekről, azok is városi, beállított portrék voltak.

E kiállítás segítségével olyan közegben látjuk a fotók és gyűjtések alapjait, amelyről esetleg olvashattunk regényben, novellában, de vizuálisan nem tudjuk pontosan elképzelni ezeket a helyszíneket – jóllehet hazánk részei.

Závogyán Magdolna a megnyitón Kemecsi Lajossal beszélget
(Fotó: Incze László)

Most pedig nézzük, mai kiállításunk általam legfontosabbnak ítélt üzenetét.

A terepmunka, melyet Erdős gyűjtésének megidézése hívott életre, jóval túlmutat kutatáson, tudományos szférán.

A felkeresett településeken a kollégák bekapcsolódtak a helyi cigányság mindennapjaiba, őszinte érdeklődésük segítette a közösség tagjainak átélni az együvé tartozás érzését.

A leszármazók személyes megszólítása a folytonosság, az összetartozás érzését erősíti az érintett emberekben, családokban.

Ezzel a kutatómunkával egyfelől néprajzi ismeretanyagunk gazdagodott, másfelől pedig az érintett közösségek tagjai számára megidézésre került ismeretlen vagy esetleg eddig érdektelennek tartott múltjuk.

Gondoljuk el, milyen öröm lehetett egy-egy leszármazó számára az akkoriban még ritka fotográfián viszontlátni szülőt, nagyszülőt, szomszédot, barátot...

A hagyatékek tehát hazaérkeztek a közösség szívébe, lelkébe.

Most pedig ezt a TALÁLKOZÁST számunkra is megmutatják a kiállítás szervezői és a programban részt vevő kollégák.

A tárlat igazi nagysága a valóság, retusálatlan, tragikumokban és csodáikban teljes emberi sorsok dinamikus láttatása.

Egyszerűségében és drámaiságában látjuk a jobbára mezítláb, szegény emberek életét – a fotók elemi hitelességgel tárják eléink ezek a hol vidám, hol szomorú arcokat.

A kiállítás különlegessége a közelítési mód, amely értéként és közös nemzeti örökségünk részeként láttatja a hazai cigányság szokásait, mindennapi életét, nyelvét és kultúráját.

Mindez pedig fontos lépés a közösségek támogatásához és megerősítéséhez.

Ebben látom a Néprajzi Múzeum új kiállításának lenyűgöző erejét és időtlen értékét.

Erdős Kamillról írták, hogy egyszerűen tetszett neki a cigányok kötetlen, szabad élete. Néha egész délutánokat ült és hallgatta a beszédjüket, figyelte az életüket.

Képzeljük most magunkat az ő helyébe, Kedves Vendégeink!

Nézzük őket, figyeljük az életüket mi is!

Köszönet és elismerés illeti mindazokat, akik meglátták a lehetőséget és a kötelességet ebben a kutatásban.

Köszönet a Néprajzi Múzeum, valamint a gyulai Erkel Ferenc Múzeum vezetőinek és szakembereinek a példaértékű együttműködésért!

További nemzet- és jövőépítő munkájukhoz erőt, hitet és kitartást kívánok!

Köszönöm a figyelmet!

ZÁVOGYÁN MAGDOLNA

* * *

KÖSZÖNTÉSEK

Lantosné Imre Mária köszöntése

Szeretettel köszöntjük a 80 esztendőes néprajzkutatót, Lantosné dr. Imre Máriát, aki 1974-től 2002-ig alaposan, igényességgel, alázattal végezte kiemelkedő szakmai minőségű muzeológusi munkáját a pécsi Janus Pannonius Múzeumban.

Imre Mária 1943. október 19-én született Kaposvárott, ahonnan középiskolai tanulmányait követően került a Pécsi Tanárképző Főiskolára. Pécs után Szegeden a József Attila Tudományegyetemen, majd Budapesten az Eötvös Loránd Tudományegyetemen szerzett diplomát, magyar nyelv és irodalom, történelem, rajz, valamint néprajz szakokon. A szegedi tanszéken oktató Bálint Sándor professzor nagy hatást gyakorolt Máriára, mely életét, munkásságát egyaránt meghatározta a későbbiekben. S bár a néprajzi témában írt doktori értekezését Budapesten védte meg, mégis Bálint Sándor tanítványának tekinthetjük.

Sokszínű egyetemi tanulmányai befejeztével középiskolai tanárként dolgozott. Bonyhádon, majd Pécsen tanított magyart, történelmet és művészettörténetet.

1974-től 2022-ben bekövetkező nyugdíjazásáig a pécsi Janus Pannonius Múzeum muzeológusa. Számos tematikus és gyűjteményes kiállítás megrendezése vagy társrendezése fűződik munkásságához. Jelenleg is látogatható a Pécsi Janus Pannonius Múzeum Néprajzi Osztályának millenniumi ezüstéremmel jutalmazott *Baranya népművészete* című állandó kiállítása, melynek egyik alkotója, kurátora.

Jelentős számú, olykor kimagasló jelentőségű műtárgy került múzeumi gyűjteménybe Mária tevékenységének köszönhetően. Emellett hangsúlyoznunk kell a néprajzi fényképezés terén végzett, rendkívülinek mondható munkáját, mely lényegében férjével, a fotóművész Lantos Miklóssal közös érdemük, s ékes példája annak, mikor két ember olyan társra talál egymásban, hogy nem csak a hétköznapiakban, de a munkában is alkotó és segítő támaszai tudnak lenni a másoknak. Máriát dicséri a megörökítésre érdemes emlékek, jelenségek számbavétele, míg a magas színvonalú kivitelezés Mikós érdeme. Az eredmény önmagáért beszél(ne). Ahogy a pályatárs és barát, S. Lackovits Emőke a 60. születésnapjára írt köszöntőben fogalmaz: *„Ez a nagyszámú, a néprajznak szinte minden területére kitérő, minőségi fényképgyűjtemény önálló néprajzi tanulmányként állja meg a helyét. Jó lenne kötetben látni a teljes anyagot.”*

A muzeológusi munka mellett Mária oktatói, tudományos és szerkesztői tevékenységet is vállalt. A 2000-es évek elejéig szerkesztette a múzeum évkönyvének néprajzi sorozatát. 1981–1990 között néprajzi előadásokat tartott a Janus Pannonius Tudományegyetem Tanárképző Főiskolai Karán a Népművelés és Rajz Tanszékeken, 1992-től pedig több mint egy évtizedig vallási néprajzot tanított a Pécsi Hittudományi Főiskolán, valamint mint vendégelőadó oktatott Grazban (1993), Bécsben (1996), Freiburg im Breisgauban (1998, 2001). A tanításon felül aktívan részt vett a tudományos életben hazai és a külföldi szakmai konferenciák rendszeres résztvevőjeként és előadójaként.

Munkásságának két legfontosabb területe a vallási néprajz, valamint a német nemzetiségi kutatás, de megemlítenők a népi építészet, népművészet, viselettörténet, valamint a kézművesiparral kapcsolatos vizsgálatai is, amelyek jelentősen hozzájárultak a Dél-Dunántúl és különösen az itt élő németek néprajzi képének megismeréséhez. Eredményeit 1973 óta rendszeresen publikálta, munkái hazai és külföldi (német, osztrák) múzeumi évkönyvekben, tanulmánykötetekben és önálló kötetekként jelentek meg.

A Magyar Néprajzi Társaság tagja, ahol több ciklusban volt a választmány tagja is, valamint titkári teendőket látott el a Nemzetiségi Szakosztályban, majd az Ethnographica Pannonica Munkabizottságban.

A hivatalos fórumok mellett az önkéntes néprajzi mozgalmat is támogatta, szerepet vállalt a honismereti mozgalomban, az önkéntes néprajzi gyűjtőtevékenységben. Magánszorgalomból foglalkozott középiskolásokkal, önkéntes néprajzi gyűjtőkkel, aminek eredményeként ez a mozgalom Baranya megyében nem halt el akkor sem, amikor intézményi háttér nélkül kellett azt működtetni.

Ha ezt az életművet végigtekintjük, azt gondolom, mindannyiunk számára egyértelmű, Imre Mária sokat tett azért, hogy érdeklődése tárgyát minél mélyebben megismerje és minél hitelesebben megmutathassa. Tett a legkülönbözőbb fórumokon, a múzeumi munkán át a tudományos kutatáson keresz-

tül az egyetemi oktatáson, a titkári tevékenységen túl a középiskolások támogatásán át mindenütt, ahol úgy látta, szolgálhatja szent ügyét.

Ez az ügy számunkra is fontos, ezért a Janus Pannonius Múzeum Néprajzi Osztályának jelenlegi és egykori munkatársainak nevében szeretettel köszöntöm 80. születésnapja alkalmából Lantosné dr. Imre Máriát, megköszönve azt a szakmai és emberi példát, melyet elénk, a következő nemzedékek elé állít! S. Lackovits Emőke szavaival élve, *„A néprajz művelésében a szakma legnagyobbjait követte, úgy, hogy maga is a legkiemelkedőbbek közé tartozó lett.”*

Isten éltesse, Lantosné dr. Imre Mária!

KURUCZ RÉKA

Ács Anna születésnapjára

Új taggal bővült a hetvenesztendősök közössége, immáron Ács Anna is sorikba lépett, ami azt is jelenti, hogy több évtizedes szakmai tevékenység áll mögötte és munkája megérett a megmérettetésre.

1953-ban született Noszlopon, ahol általános iskoláit végezte, majd Pápán, a Türr István Gimnáziumban érettségizett 1971-ben és tanulmányait Debrecenben, az akkor még Kossuth Lajos Tudományegyetem (ma Debreceni Egyetem) történelem–magyar–néprajz szakán folytatta, 1976-ban megszerezve diplomáját. Több mint tíz esztendőt töltött első munkahelyén Mosonmagyaróvárott, a Győr-Moson-Sopron Megyei Múzeumi Szervezethez tartozó Hanság Múzeumban, ahol történész–néprajzосként alkalmazták. Mint kezdő muzeológusnak egyik legfontosabb feladata a gyűjtemények megismerése, amelyet mindennapi feladatának tartott. Ezért vehetett részt néprajzos muzeo-

lógusként, a Hanság Múzeum néprajzi gyűjteményének jó ismerőjeként a Szabadtéri Néprajzi Múzeumban Szentendrén a jánosomorjai lakóház berendezésében (1980). Történészként a történeti Moson vármegye és Mosonmagyaróvár múltját vizsgálta, néprajzusként pedig a megye horvát, valamint német lakosságának népi kultúráját.

1984-ben megvédte egyetemi doktori értekezését, majd 1987-ben búcsút vett a Hanság Múzeumtól és Győr-Moson-Sopron megyétől, ugyanis lehetősége nyílt Veszprémbe, a megyei múzeumi szervezethez, jelesen az akkor még Bakonyi, ma Laczkó Dezső Múzeumba átjönnie. Itt viszont a magyar szakos végzettségére volt nagy szükség, de hivatását néprajzusként is gyakorolhatta. Első feladata ismét a gyűjtemények megismerése volt, hisz két nagy feladat várt rá: Balatonfüreden a Jókai Emlékmúzeum, Badacsonyan pedig a Szegedy Róza Emlékház kiállításainak megrendezése. Komoly, nagy feladatot jelentett mindkettő, amelyet 1988-ban Balatonfüreden, 1990-ben Badacsonyan maradéktalanul teljesített.

Mindezekon a muzeológusi munkákon túl őszinte lelkesedéssel és nagyon eredményesen vette ki részét ezeknek a kiállításoknak a közkinccsé tételében, az egykori tulajdonosok életének és életművének megismertetésében, de nagyszámú, ide kapcsolódó rendezvény megszervezésében is.

Bár nem lett hűtlen a néprajz ügyéhez, de egyre több feladat hárult rá irodalmi muzeológusként, ami egész embert, egész kutatót kívánt és Ács Anna ezeknek az elvárásoknak maradéktalanul eleget tett. Balatonfüreden a Jókai Emlékmúzeumban tavasztól ősziig rendszeresek voltak a különböző rendezvények, ahol Ács Anna mindig helyt állt mind a szervezésben, mind a rendezvények lebonyolításában, kiadványok szerkesztésében, ha kellett tárlatvezetésben. Ugyanez mondható el Badacsonyról, a Szegedy Róza Emlékházról is. Különösen figyelmet érdemel Balatonfüreden a *Jókai Napok*, Badacsonyan pedig a *Reformkori esküvők* rendezvénysorozatának megvalósítása. 1994-ban Szentkirályszabadján a Radnóti Emlékház rendezte be (sajnos ez megszűnt), de részt vett helytörténeti gyűjtemények, tájházak kiállításainak felújításában is (Tüskevár, Egeralja, Vanyola). Mindezekon túl 1994-ben Iszkázon a Laczkó Dezső Múzeum által felújított Nagy László Emlékház kiállításának újrendezésében és az emlékházhoz kapcsolódó rendezvények megszervezésében, lebonyolításában komoly muzeológusi munkát végzett. Irodalmi muzeológusként Veszprém megye irodalmi hagyományainak legalaposabb megismerését tűzte ki célul maga elé, amit saját kutatásaival kiegészítve teljesített.

Nem hagyható figyelmen kívül a Veszprém megye földrajzi neveinek összegyűjtésében való részvétele, amelynek keretében a Pápai járás több faluját vizsgálta és publikálta ennek eredményeit (1985). Mindezek mellett nem lett hűtlen a néprajzhoz sem, hisz amennyire lehetősége volt rá, helyszíni vizsgálatokat végzett a népi társadalom jellemzőit kutatva, amelynek eredményeként több település néprajzát is feldolgozhatta, így pl. Noszlopét, Nemesvamosét, de munkatársa volt a Pápa (1994), a Balatonalmádi–Vörösberény

(1995), a Balatonfüred–Balatonarács (1999) történeti-néprajzi monográfiáknak, sőt, a múzeum által szervezett vallási néprajzi kutatásoknak is. A népi kultúra vizsgálata során egy-egy jellemző tevékenységi formát vett nagytító alá és annak minden összetevőjét, kapcsolatát feltárta. Ilyen volt pl. a nemesvámosiak lencsetermesztése, a vele való kereskedelem és a táplálkozásban elfoglalt helye. A vallási néprajz területén pedig a hetednap Adventisták szerepét és vallásgyakorlásuk jellemzőit vizsgálta azon falvak társadalmában, ahol ez a közösség meghatározó tényezővé lett. Kiemelten foglalkozott a nemesvámosi gyülekezet megalakulásával és működésével. Megírta három felekezet (református, evangélikus, római katolikus) együttélésének jellemzőit és problémáit a 17–18. századi Noszlopon. Ugyanebben a faluban a 18. századi református egyházfegyelmet elemezte, feldolgozva az írott források adatait a legapróbb részletekig. Ezek a munkái a Laczkó Dezső Múzeum vallási néprajzi kiadványsorozatának 2. (1997), 6/1. (2004) és 7/2. (2007) kötetében jelentek meg. Nem hagyható figyelmen kívül a tapolcafői szőlőtermesztő-bortermelő gazdaközösség 18–20. századi története (Veszprémi Történelmi Tár 1989/I.). A Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum és a veszprémi Laczkó Dezső Múzeum közös kiadványában (*A Balaton-felvidék népi építészete*, 1997) a Bakony és a Balaton-felvidék jellegzetes településrészeit, a közőket mutatta be, elemezte. Legjelentősebb munkájának egyike a *Száz magyar falu könyvesháza* sorozatban megjelent Noszlop.

Kettős muzeológiai beosztása 1987–2000-ig tartott, 2000-től azonban már csak irodalmi muzeológusként tevékenykedett, ezért a számtalan ez irányú feladata mellett alig maradt ideje a néprajzra, bár 1995–2008 között a Pannon Egyetem Turizmus Tanszékén (Veszprém) néprajzot oktatott.

Irodalmi muzeológusként írta meg *Jókai és Balatonfüred* című munkáját, amely 1988-ban és 1996-ban jelent meg. Szerkesztette az Endrődi Sándorról írott munkát (2000.). Egyébként aktív részese volt a költő kultuszának felelevenítésében. Szerkesztői munkáját dicséri a Jókai *A magyar Tempevölgy* című műve 2000-ből, amelyet utószóval is ellátott. Foglalkozott Váth Jánossal, Pálóczi Horváth Ádámmal, Kisfaludy Sándorral, Eötvös Károllyal, Sziklay Jánossal, Krúdy Gyulával, Keresztury Dezsővel, Illyés Gyulával, vagyis mindazokkal, akik kapcsolatba kerültek Veszprém vármegyével. Továbbá társszerzője volt a Széchenyi családról írott munkának, de a balatonfüredi színháztörténeti konferenciának nem csupán előadója volt, hanem a kötetnek szerkesztői munkáját is ellátta a bevezető megírásán túl. További szerkesztései: a *Baltoni Almanach – Kortárs magyar költők versei a Balatonról* (társ-szerkesztővel, 2001), „*Jer, nézd a Balatont*” – *Reformkori művelődéstörténeti szemináriumok és konferenciák*, Badacsony (társ-szerkesztővel, 2007). Egyébként nagyszámú konferencián hallhattuk előadóként mind néprajzin, mind irodalomtörténetin, de szép számot tesznek ki kiállításmegnyitói is. Figyelemre méltóak azok az írásai, amelyek igazi irodalomtörténeti különlegességeket dolgoztak fel, így: Kazinczy Ferenc és Pápay Sámuel kibékülésének története

(VMMK 21/2000.), Kisfaludy Sándor gazdálkodó költőként való bemutatása (VMMK 22/2002.), vagy Ady balatonfüredi utazásának mitológiája (VMMK 23/2004.), de igazán érdekes Móricz Zsigmond országjárásának veszprémi és balatonkenesei megállója is (VMMK 24/2006.).

Áttekintve Ács Anna tudományos munkásságát, publikációs tevékenységét, megállapíthatjuk, hogy jól sáfárkodott az aktív kutatásra rendelt idejével, hisz több százra tehető megjelent tanulmányainak és ismeretterjesztő írásainak száma. Tanulmányai az *Ethnographiában*, a *Limesben*, az *Irodalomismeretben*, az *Agrártörténeti Szemlében*, a *Magyar Múzeumokban*, az *Arrabonában*, a *Győri Tanulmányokban*, a *Veszprémi Történelmi Tárban*, a *Veszprém Megyei Múzeumok Közleményeiben* (VMMK), a *Veszprémi Szemlében*, a *Beitragé Volkskunde der Ungarndeutschen* és az *Etnografija Juznih Slavena u Madarskoj* című kiadványokban láttak napvilágot. Mindezeket túl írásai olvashatók a *Múzsákban*, a *Tékában*, az *Új Horizontban*, a *Somogyban*, a *Vár Uccában* és a *Honismeretben*. Ismeretterjesztő írásai ugyancsak szép számot tesznek ki. Ezek a *Kisalföldben*, a *Naplóban*, az *Élet és Tudományban*, a *Pannon Naplóban*, a *Hegyvidékben*, a *Novum Gourmetben*, a *Magyar Konyhában* és a *Deutscher Kalenderben* jelentek meg.

Munkásságát több kitüntetéssel ismerték el. Legfontosabbak: *Kiváló társadalmi munkás* (Mosonmagyaróvár, 1983), *Pro Comitatu* (Veszprém, 2000), *Laczkó Dezső Tudományos Díj* (Veszprém, 2003), *Toldy-díj* (Budapest, 2005), *Gizella-díj* (Veszprém, 2005), *Noszlop díszpolgára* (2007), *Balázs Mester Díj* (Budapest 2007), *Honismeretei Emlékklap* (Budapest, 2012), *Balatonfüred Városért Közalapítvány Kulturális Nagykövete* (2012).

2008–2009-ig a Balatonfüredi Helytörténeti Gyűjteményt vezette, 2009–2012 között a Jókai Mór Emlékmúzeum és Városi Múzeum Balatonfüred szakmai igazgatója volt.

Ács Anna köszöntésekor feltétlenül meg kell említenünk az ünnepektől kollegialitását és szolidaritását. Tudott örvendezni mások sikerének és mélyen átérezte mások szomorúságát, gondját. A különféle, kollégái által szervezett múzeumi rendezvényeken mindig jelen volt, nem hivatkozott egyéb elfoglaltságokra. Ez az isteni ajándék nem volt és ma sem mondható általánosnak. Mindig megértéssel volt mások iránt, amiért köszönet illeti.

Biztosak lehetünk abban, ahogy minden kutatónak, így Ács Annának is van még feldolgozatlan kutatása, amelyet, bízunk benne, feldolgozva közkinccsé tesz.

Kedves Anna! Szeretettel kívánunk Neked boldog születésnapot, sok erőt, türelmet és Isten áldását további munkádhoz! Élvezd sokáig családod, lányaid szeretetét és a muzeológus társadalom őszinte megbecsülését! Kitartó munkád gazdag gyümölcstermést érlelt, ami kiállta eddig és kiállja a továbbiakban is az idő próbáját, mert: „Az idő igaz, s eldönti, ami nem az.” (Petőfi: Voltak fejedelmek...)

S. LACKOVITS EMŐKE

Kriston-Vízi József 70 éves

Ha valakire, akkor Kriston-Vízi Jóskára valóban ráillik: kortalan, örökifjú személyiség, aki egy életen át megőrizte a múzeumi szakma iránti olthatatlan, szenvedélyes szeretetét, lelkesedését.

Ilyen embernek ismertem meg őt már az 1980-as években, amikor önkéntes néprajzi gyűjtőként múzeumi pályázatokat adtam be, és amikor 1982-ban néprajzi gyűjteménykezelőként és könyvtárosként az egeri Dobó István Vármúzeumba kerültem. Együtt végeztük a gyűjteményi munkákat, vele tudtam megbeszélni az első önálló kutatásaimat. Igen emlékezetes volt számomra a textilgyűjtemény leköltöztetése a Vármúzeumból az egykori szervita rendház épületébe: Nyári kánikula, nagy hőség volt, a honvédség teherautójára a katonák felpakolták a papáirdobozokat. Mire leértünk az új raktárhoz, olyan felhőszakadás keletkezett, hogy nem győztük lekapkodni a hatalmas dobozokat a nyitott teherautóról és szaladni velük az emeletre. Majd 1984-ben Kecskeméten, az újonnan alapított Szórákaténusz Játékmúzeum igazgatójaként folytatta pályáját. Továbbra is figyelemmel kísérte munkámat: amikor Katona Imre és Hajdú Mihály tanár urak meghívására életemben először tartottam előadást a Néprajzi Társaságban, a Néprajzi Múzeumban, egy csokor piros tulipánnal köszöntött. Majd úgy hozta a sors, hogy 1990-ben áthelyezéssel én is Bács-Kiskun megyébe kerültem, a félegyházi Kiskun Múzeumba. Viszonylag ritkán találkoztunk, ám ha szükségem volt segítségére, kérés nélkül is mellém állt. Ilyen eset volt életem legelső mesegyűjteménye, *A félegyházi mesekirály*. Seres József parasztgazda népmeséinek publikálása, melyet Voigt Vilmos tanár úr méltatott az *Ethnographiában*. Sajnos azonban a félegyházi könyv-

bemutatót nem lehetett megtartani, mert a helyi kulturális vezetés pornográfia-ának minősítette és helyi forgalmazását betiltotta a számos erotikus mesét is magában foglaló mesegyűjteményt. Kriston-Vízi Jóska azonban felvállalta a kecskeméti könyvbemutató megtartását, Katona Imre tanár úr, a kötet lektorának közreműködésével. Fiatal, kezdő etnogáfusként fontos volt számomra e szakmai támogatás.

A kecskeméti évek után megkezdődött Jóska országos vándorlása – a budapesti Néprajzi Múzeum, a nyíregyházi Jóska András Múzeum, a dombóvári Helytörténeti Gyűjtemény –, majd végül visszatért abba a városba, ahol ő minden téren igazán otthon volt, illetve ahonnan ő valójában soha el nem szakadt, Kecskemétre, a Katona József Múzeumba. Ekkor néhány hétre ismét szobatársak lettünk, mind hajdan Egerben, majd lényegében a Cifrapalotához kapcsolódó közművelődési munka volt a fő munkaköre nyugdíjba vonulásáig. Ez a nyugdíjazás természetesen csak formaságnak tekinthető, hiszen aktivitását a mai napig minden tekintetben sikerült megőriznie.

A személyes emlékek után szeretném felidézni a hátteret: egy budapesti srác hogyan álmódott olyan nagyot, hogy néprajzkutató lesz belőle. Természetesen a családi háttér, a gyermekkori élmények az ő esetében is meghatározóak voltak. Édesanyja, Suri Lídia szentgáli születésű volt, a család paraszti gazdálkodást folytatott, lány korában pedig a Herendi Porcelángyárban dolgozott. Fontos ember volt Jóska számára a szentgáli születésű Lőrincze Lajos későbbi nyelvész, aki Suri Lídia keresztapjának a fia volt, mint atyai jóbarát egy életen át levelezett Jóskával. Ugyanis „*Lali bátya*” még annak idején, a Pápai Református Kollégiumból hazalátogatva néhány tehetséges falubeli fiataalt mentorált, így Suri Lídiát is. Majd, amikor Jóska beküldte az *Élet és Tudomány* pályázatára néhány játékos szóösszetételét, ugyancsak ő ajánlotta be őt a Grétsy László vezette Nyelvi Játékok Klubjába, ez a kapcsolat később a Szórakaténusz Játékmúzeum kapcsán lett mérvadó. Ez az egykori nemesi falu neve nem ismeretlen a néprajztudományban, Vajkai Aurél *Szentgál – Egy bakonyi falu néprajza* című monográfiája révén vált ismertté, amely 1959-ben és 1987-ben jelent meg. Az édesapa, Kriston-Vízi József a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Borsodbóta községben született, bányász családban. A 20. században a falu férfitlakosságának az ózdi kohászat és a putnoki barnaszénbánya adott munkalehetőséget. Tehát Jóska gyermekkorának nyári vakációi megosztva zajlottak az egykori bakonyi nemesi faluban és a Bükk lankái között fekvő bányászközséggé vált településen. A néprajz-népművelés szak elvégzése idején Ujváry Zoltán professzor javasolta azt, hogy a népi játék és szórakozás, a dramatikus játékok témakörét válassza első, fő kutatási területének. Szakdolgozatát is a hegyközi gyermek- és ifjúsági népi játékokról írta.

Kedves tanárának útmutatásait, tanácsait természetesen megfogadta, ám mint a születésnapra kötet szakmai bibliográfiájából is kiderül: ennél sokkal színesebb volt a pályája során kiteljesedett érdeklődése. A hagyományosan kutatott témák mellett mindig is érdekelték az új keletű, néha még akár szo-

katlannak is tűnő jelenségek, változásvizsgálatok, a „*periféria folklórja*”: a feliratos falvédők, a madárijesztők, az egérpad, a turizmus és az úti emléktárgyak. A három észak-magyarországi megyére kiterjedő Palóckutatás kapcsán ugyancsak a népi játék és szórakozás volt a kutatási témája, melynek során számos népszokást részletesen is feldolgozott: dramatikus játékok Bekölcén, a parádi asszonyfarsang. Természetesen a magyar és a nemzetközi játékkutatás történetéről is számos tanulmányt írt, illetve múzeumi kiállítások során mutatta be a közép-kelet-európai vagy az észak-európai népi játékokat. A magyar népmese kiadás egyik fontos eredménye, a kecskeméti népmese gyűjtemény is az ő nevéhez fűződik: *A pityke és a kökény – Dékány Rafael válogatott népmeséi az 1800-as évek második feléből*. Ebből a gyűjteményből a kis gyermekek számára is készült egy válogatott átdolgozás.

Publikációi között 112 tanulmány és egyéb közlemény számolható össze, továbbá 9 önálló kötet és 12 szerkesztés. Oktatófilmeket készített a népi játékokról, a hagyományos népi mesterségekről és az egyediségénél fogva szintén jelentős parádsasvári asszonyfarsangot is megörökítette. A hazai felsőfokú oktatásban szintén aktívan vett részt folklorisztikai tantárgyak kapcsán az elmúlt évtizedekben: Budapesten, Kecskeméten, Egerben, Pécsen, Sopronban. A szakmai megbízásokat és elismeréseket ugyancsak hosszasan lehetne részletezni. Ám nem a statisztika a lényeg, hanem az, hogy mindezeknek a feladatoknak lelkiismeretesen eleget is tett.

Nem véletlen, hogy pályatársai, kollégái, barátai szerették volna emlékeztetéssé tenni 70. születésnapját – még ha egy kis fáziskéséssel is. Így jelent meg Oláh Róbert szervezésében és szerkesztésében „*A sok közt e kis tréfa*” – *Ünnepi tanulmánykötet Kriston-Vizi József etnográfus–muzeológus 70. születésnapjára* című könyv elektronikus változatban, amely az interneten is hozzáférhető. Ráadásul a köszöntő kötet átadása valódi meglepetés volt az ünnepelt számára, senki nem kotyogta ki, hogy a Cifrapalotában megrendezett baráti találkozón a szerkesztő bemutatja a könyvet.

Az ünnepi kötet szerkesztője, Oláh Róbert geográfus, történész a következő magyarázatot fűzi a címadáshoz: „*Jelen kötetünk címének választása nem véletlen, hiszen 2023-ban Petőfi-emlékévet ünnepel valamennyi magyar társunk széles e világban. A lánglelkű poétát és Jóskánkat a haza rajongó szeretete és olykor szükséges kritikája is összeköti. A halhatatlan költő 1847 októberében Koltón írt versének idézett részlete pedig jól összecseng Jóska szellemével, gazdag életútjával, mert nem távoli tőle sem a játék, sem a tréfa, sőt...! Hiszem, hogy ezen kötet rámutat és talán példát állít az olvasók és a jövő generációi elé, hogy ezt így is lehet csinálni, lehet Jóskát követni, de utánozni sosem (ugyanis ne várjunk lehetetlent senkitől). Hiába tanultuk meg gyermekfejjel a fizikaórák egyikén, hogy örökmozgó nem létezik, de azt nem említette egyetlen tanító vagy tanár sem, hogy ahhoz nagyon hasonló viszont igen, a *perpetuum KRISTON mobile*. Ezúton köszöntöm a magam és vala-*

mennyi szerző nevében ezen fáradhatatlan örökmozgó Jóskánkat jeles napja alkalmából!”

A kötet elején Kriston-Vizi József tudományos életrajza és publikációs jegyzéke kapott helyet. Majd a *Tabula Gratulatoria* oldalain a köszöntő kollegák és barátok mutatkoznak be, harminc szerző. A tanulmányok és esszék a szerzők neve szerinti ábécé sorrendben következnek, magyar és angol nyelvű tartalmi összefoglalókkal bevezetve.

Balogh Mihály tanulmánya a művelődéstörténet, az oktatástörténet területére kalauzol el bennünket, bemutatva az Országos Széchényi Könyvtárban és a Kunszentmiklósi Református Gimnáziumban fennmaradt könyvritkaságot: *Neumann Feri (1878–1952) Olvasókönyve – Egy könyvtártörténeti nyomozás fordulatai és jelen állása* címmel. E szöveggyűjtemény egy esztétikai tankönyvhöz készült – a későbbi Molnár Ferenc első diákkori műve ez.

Basics Beatrix tanulmánya – *Az ipari forradalom és a képzőművészet* – azért figyelemre méltó, mert a művészetre hatást gyakorló tényezők között a szakma viszonylag kevés figyelmet fordít az ipari forradalom hatására. A tanulmány az egyetemes és a magyar művészettörténet alkotásainak példáin elemzi e kérdést.

Bereznai Zsuzsanna *A kecskeméti homoki táj a modern népköltészetben* című írása a 20. század közepétől napjainkig terjedő időszakból idézi fel a népi, népies, népből jött, a népiséget értelmiségiként felvállaló műkedvelő költők alkotásait, a tájhoz kötődő, versekben megfogalmazott lírai élményeket.

Csécs Teréz a magyar régészet és muzeológia témaköréhez kapcsolódó tanulmányát a következő mottóval vezeti be: „... lehetetlen, hogy a világ színe előtt meg ne álljunk”, Rómer Flóris (1815–1889) 1867-es jegyzeteit, írásait idézi fel a párizsi világkiállításról. A Párizsban írt levelei érdekes adalékok, melyek a magyar régészeti kiállítás mindennapjait idézik fel.

Fekete Anetta *A szerepjáték narratívái és eszközei* című munkája a gyermekek fantáziajátékait és a színpadi alaphelyzet összehasonlításával igyekszik meghatározni a szerepjáték sajátosságait a gyermekek játékainak elemzésével.

Gráfik Imre tanulmánya, *Játék a háborús években? IGEN! A játékok játéka: a gombfoci* című ennek a mára már elfeledett játéknak a II. világháborús történetét idézi, ami arra is példaként szolgál, hogy a játék örömét még a háború sem tudta elvenni.

Kaczián János egy méltatlanul kevésbé emlegetett, szekszárdi születésű költő munkásságára hívja fel a figyelmet *Garay János (1812–1853) szerelmei* című tanulmányában. Költészetéből két fő motívumot, a „honszerelem” és a „szívszerelem” kulcsszavakat emeli ki.

Képes Gábor egy kecskeméti tanár munkásságát idézi *Digitális Betlehem* címen – mely Görbe László (1947–) piarista szerzetessel készült interjú. Ő az első hazai középiskolai informatikatanár, Kovács Mihály (1916–2006) piarista tanár monográfusa.

Kerényi György *A kultúra száguldó, szelíd motorosa* című írása lényegében olyan összegyűjtött emlékezésfüzér, amely kiválóan ötvözi a szakmai jellegű és tágabb értelemben vett, kulturális–közéleti és személyes emlékeket az ünnepelt személyről.

Keszeg Vilmos *Fertőzött levelek (öngyilkos- és fertőzött levelek)* című tanulmánya a levelezés kultúrtörténetének két kevésbé ismertett, illetve újkeletű témakörét mutatja be: az öngyilkosok búcsúleveleit és a bioterrorizmus eszközüvé vált fertőzött leveleket.

Kurta Mihály tanulmánya a múzeumandragógia, egy újkeletű tudományág bemutatására vállalkozik *Múzeumandragógia reziliencia – Szakandragógia történeti visszatekintés* címen.

Lakner Lajos *Egy bácskai család a világ művelődéstörténetében* című tanulmánya a Déri család és néhány tagjának (Déri Frigyes, Déry Julianna) munkásságát idézi fel az elmúlt évek kutatásai alapján – a feltárt források segítségével egy rendkívüli család képe bontakozik ki.

Libor Zoltán írása Kriston-Vízi József folyóiratszerkesztői tevékenységéhez kapcsolódik, melynek címe: *Mélymerülésben. A kecskeméti Mélymerülés Utcalap* megalapításában és immár négyéves jelenlétében nemcsak a kultúra-közvetítő, a közösségszervező tevékenysége, hanem az elesett emberek iránti jótekonyság nemes tulajdonsága is kifejeződik.

Lovas Csilla *Szekszárdi helytörténeti forgácsok Mészöly Miklós (1921–2001) ürügyén* című tanulmánya a szekszárdi születésű író munkásságát idézi fel, illetve azokat a helytörténeti adatokat, amelyek az író munkásságának, alkotásainak 19–20. századi várostörténethez való kapcsolódásait (helyszínek, emberek) mutatja be.

Majdán János *Egyetemünk és találkozásaink* című írása személyes jellegű emlékezéseket fogalmaz meg: a közös egyetemi tanulmányokat, a diákéletet és az egész szakmai életükön átívelő fontos találkozásokat, Debrecenhez, Egerhez, Kecskeméthez és Dombóvárhoz egyaránt kapcsolódva.

Millisics Máté András *A terézvárosi Művészház* című tanulmánya a 19. század végén épült palota múltját, kiállításainak történetét idézi fel, mely eredetileg gróf Zichy Jenő nyilvános múzeuma, majd Művészházként a modern művészek kiállítóhelye volt.

Nagy Ádám *Özvegy Baradlayné, a helikopterszülő – formabontó szempontok a Baradlay famíliához* címmel egy olyan szaktudományos ötletet bont ki, amely mai szemmel próbál meg láttatni egy klasszikus irodalmi művet.

Oláh Róbert *Arany János (1817–1882) és a »bányavirágok« – A költő és a mineralógia közötti kapcsolat* című írásában a költő személyes érdeklődésének egy sajátosságát érinti.

Az Oláhné Gulácsi Éva–Oláh Róbert szerzőpáros írása: *Kőrös ékös nyelvének csípős szólásai, avagy az éccöri délebéd s a tetejébe a Julcsa süítője*, mely egy képzeletbeli komikus párbeszéd, Nagykőrös ö-ző nyelvjárását, a hajdani kőrösi ember humorát példázza.

Palancsa Attila *Graffitik metamorfózisa Göteborg alkotásainak példáján* című tanulmánya a graffitis szubkultúra egyes csoportjainak megkülönböztetésével foglalkozik.

Petercsák Tivadar *Képeslapok felvidéki fürdőhelyekről és nyaralásról* címmel írt tanulmányt, amely a szerencsi Zempléni Múzeum milliós nagyságrendű gyűjteménye alapján mutatja be a képeslapokat a 19–20. század fordulójáról.

Pinczés István *Jel – Jelentés – Értelmezés – A „4 dimenziós Rorschach-teszt” analógiájú művészi hatáskeresztjel jelhálós vektorizációja Samuel Beckett Waiting for Godot című tragikomédiájában* címen a magyar nyelven *Godot-ra várva* címen megjelent abszurd dráma értelmezéséhez hozza közelebb az olvasót.

Rózsa Zoltán *Körzővel írt történelem, azaz nincs új a Nap alatt – Második felvonás – Gondolatok a későavari kori vadkanfejes veretekről egy csátaljai darab alapján* című tanulmánya egy Csátalján feltárt lószerszám és tágabb horizontot is megajzoló bemutatása.

Stevanyik András *Kezdetben volt a...* című rövid emlékezése Kriston-Vízi József pályakezdő éveiről, a leninvárosi időszakról szól.

Tanaka Hiromasa *Az önhatékonyság fejlesztése: Japán egyetemi hallgatók Kecskeméten* című angol nyelvű írása a Meisei Egyetemmel való együttműködést, a japán hallgatók szakmai élményeit idézi.

Trencsényi László *Adalékok a gyermekkultúra értelmiségének fejlődéstörténetéhez* című tanulmánya alapjául a Magyar Pedagógiai Társaság jeles kortárs pedagógusokat bemutató portrékötete szolgált.

Vásárhelyi Tamás *Első magyar KVJ, azaz Kriston-Vízi Játékgyűjtemény* című rövid írás az ünnepelt játékkultúrához való kötődésével foglalkozik komoly és egyben játékos formában.

Vihar Judit *Találkozások Óe Kenzaburóval (1935–2023), a második japán Nobel-díjas íróval* című írásában a szerző az íróval való 1997-ben történt találkozásáról számol be.

Walterné Müller Judit *A csend megtört... – A „málenkij robot” kutatásának személyes aspektusai* című tanulmányában a II. világháború után a Baranya megyei németiséget érintő, szovjet kényszermunkatáborokba való elhurcolásokról szól.

Zomborka Márta *Tumba – liturgikus tárgy Vác ferences templomában* című tanulmányában a II. világháború után a liturgiából kikerült tárgyról ír, amely a középkortól kezdődően volt jelen a gyászmisék és emlékmisék során.

Az ünnepi kötet a világhálón ingyenesen elérhető: <https://mandadb.hu/telet/859519/A> sok kozt e kis trefa

BEREZNAI ZSUZSANNA

Köszöntjük a 70 éves Villányi Pétert

Emlékszem első találkozásunkra, falunap volt Galgamácsán, meg természetesen *Dudás Juló-díj* átadás. Asztalos Istvánnal álldogáltunk az emlékház udvarán a sokadalomban. Amolyan „*aszódi delegáció*” voltunk, hiszen a tájház-emlékház gyűjteménye a Petőfi Múzeum felügyelete alá tartozott. Az udvar közepén tébláboltunk, hogy szem előtt legyünk, de valójában mi tartottuk szemmel a sokadalmat!

Az emberek jöttek-mentek, egyszer csak megszólalt igazgató úr: – Bemutatok neked valakit! – Azzal karon kapott egy fiatalembert és elénk penderítette. – Ő Villányi Péter és galgamácsai meséket gyűjt!

Mindez jó húsz éve történt. Azt is mondhatnám, hogy Péter azelőtt is, akkor is, és azóta is gyűjti a falu mesekincsét...

No, de ne szaladjunk ennyire előre! Mert van néhány igen érdekes mozzanat életrajzában, amelyekről beszélgetéseink során szereztem tudomást. Ő ugyanis nemcsak kíváncsi, hanem, jó beszélőkéje lévén, remek adatközlő is! Történetfűzései attól érdekesek, hogy mindenről azonnal eszébe jut még valami. Ezért tanácsos őt inkább ülve hallgatni.

*Beszélgetés a Váci Egyházmegyei Múzeum udvarán,
balról jobbra Villányi Péter, Liszka József és Klamár Klára
(Fotó: Klamár Zoltán, 2014)*

Szóval, a Villányi szülők úgy gondolták, hogy az élet megalapozásához kell egy komoly szakma, ezért elvégeztették vele a külkereskedelmi főiskolát. Péter eleget tett az elvárásoknak, de közölte, hogy miután van „rendes” szakmája, a saját kedvére és gyönyörűségére elvégzi a néprajz szakot is. Tette mindezt Debrecenben, az akkor Kossuth Lajos nevét viselő egyetem Néprajzi Tanszékén. Már hallgatóként kitűnt remek terepmunkájával, témaválasztásával (lásd zabari gyűjtéseit!) csoporttársai közül.

Jó szemmel, és jó kutatói vénával megáldva, igen korán felfigyelt a Pest vármegyei falu, Galgamácsa beszélő közösségére. Elsőként a település gazdag ragadványnévanyagát gyűjtötte fel és adta közre.

No, ennél a pontnál is el kell időzni kicsit, mert némi magyarázatra szorul, hogyan is került Péternek, a született pestinek látóterébe a közösség?!

Mondhatnám, hogy *cherchez la femme*, ami fontos mozzanat a Villányi-életrajzban, hiszen felesége galgamácsai lány, aki közeli rokonságban állt Julóval! Mondhatjuk, hogy Magdival nemcsak újdonsült rokonságát, hanem a falut is örökbe kapta, sőt, éppen leendő anyósa jegyezte meg egy alkalommal a tréfás mesékről: „*Jaj, hát ijeket én is tudok!*” Így aztán, tudományunk szerencséjére, néprajzusként élt is a lehetőséggel és gyűjteni kezdett.

E fontos kitérő után egy újabb, több évtizedes következett, mert, noha pályázott, mégsem lett munkatársa az akkor még a várban székelő Néprajzi Kutatóintézetnek.

Innentől kezdve érdekesen alakult Péter pályája. A szakma ugyan nem fogadta őt kebelére, de mindez nem tudta eltántorítani a kutatástól.

Vett egy hordozható magnót – adatközlői nem igazán szerették a szerkezetet, el is keresztelték: *potkánfogó láda, hazugláda, planétahúzó, katula* –, amely azután évtizedeken át szolgálta őt gyűjtései során. Galgamácsán lassan mindenki megismerte őt, tudták róla, hogy sokat időzik egy-egy helyen. A szemébe is mondták: „*Péterkém, téged az egyik ház benyel, a másik meg kiszar!*”

A most hetvenéves Villányi Péter munkásságában mérföldkövet jelentenek a mácsai kutatások. A terepmunka 1976-tól egészen 2018-ig tartott, kisebb-nagyobb szünetekkel. Így jött létre az a szinte példa nélküli anyagmenyiség, ami képet ad egy közösség teljes narratívájáról. Az meg egyenesen párját ritkító teljesítmény, hogy a huszonegyedik század elején közre is adta a hatalmas anyagot. Ráadásul egy olyan sorozatban, az *Új Magyar Népköltési Gyűjteményben*, amely évtizedeken át aludta Csipkerózsika-álmát.

Ne feledjük: intézményi háttér nélkül, nem munkafeladatként, a saját szabad idejét áldozva gyűjtötte össze, mentette meg a magyar néprajz számára a hatalmas galgamácsai tudást (*Galgamácsai népmesék és mondák*. I–IV. Új Magyar Népköltési Gyűjtemény XXVII. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2022. 3487 p.)

Mindezek függvényében, Péter minden olyan konferencián ott volt, ahol a mesék és a mesélő közösség szóba került! Így a váci Egyházmegyei Múzeum társszervezésében, a Katona Lajos-konferencián is 2014 májusában. Jött,

érdeklődéssel hallgatta az előadásokat: „*Ne viccelj, ez engem nagyon érdekelt!*” – mondta, de már szeme sarkából azt figyelte, hogy ki mindenki van jelen, kivel tudna még szót váltani!

A múltó évek során azt figyeltem meg, hogy mindenhová tudásának bővítési szándéka vezérelte őt! Mindemellett szerény, örökké tanulni akaró ember maradt. No, meg alapos. Mindennek utánajár. Már-már kínosan precíz. Elég felütni nagy munkája, a *Galgamácsai népmesék és mondák* első kötetét, amely – a türelmetlen olvasónak dagályosan soknak tűnhet – a szakmabelinek igazi beavató olvasmányként, mindent elárul a kutatott közösségről, a mesélés folyamatáról és a számtalan párhuzamról, amelyek a korábbi kutatásokhoz kapcsolják a közreadott anyagot.

Ha már itt tartok, akkor feltétlenül meg kell említenem a Péterre oly jellemző szakmai alázatot, amellyel a néprajztudomány felé fordul. Igen: a tudományt és a közösséget szolgálni, még hozzá nem középiskolás fokon!

Végezetül egy kis kajánkodás. Péternél mindig van egy szatyor, mert általában hoz vagy visz valamit. Nekem például könyv lapjai közé tett képeslapokat. Mert a szállításban is alapos, ugyanis, ily módon védi a gyűrődéstől a becses postai lapokat! Tovább is van, mondjam még? Nem mondom, inkább felköszöntöm őt: Kedves Péter, Isten éltesen erőben, egészségben!

KLAMÁR ZOLTÁN

* * *

IN MEMORIAM

Emlékezés Moldován Domokosra

Moldován Domokos, a sokoldalú, tevékeny magyar értelmiségi 2021. március 26-án távozott közülünk. Ő azok közé az erdélyi örmények közé tartozott, akik minden erejükkel a magyarság fölemelkedéséért harcoltak. Az örmény gyökereket szívük mélyén őrző, de (nemzedékek óta) magyarrá vált hazafiak sora szinte végtelen. Most nincs módom arra, hogy számba vegyem őket, azonban van köztük híres orvos, építész, festő, grafikus, művészettörténész, színész, mérnök, író, nyelvész, zeneszerző, operaénekes, valamint sok más kiválóság. Emellett ne felejtsük el a magyar ügyért akár életüket is áldozó örmény eredetű magyar 1848-as szabadságharcosokat és az örmény eredetű magyar 1956-os forradalmárokat sem.

Moldován Domokos 1943. december 1-jén született az erdélyi, észak-mezőségi, Bethlen városához közeli Sajóudvarhelyen, amely település már évszázadok óta szórványnak számított, a jelentős számbeli fölényben levő románság mellett élő maroknyi magyarsága miatt. Jelképi értékű, mondhatni predesztinálja Moldován Domokos későbbi elkötelezett életét, hogy a család portáján, a kert végében állt a falu Árpád-kori református temploma.

Moldován Domokos 1966-ban szerzett diplomát az ELTE Bölcsészettudományi Karának néprajz szakán, ezután elvégezte a Színház- és Filmművészeti Főiskolát is. 1965-től amatőr filmesként tevékenykedett, majd 1966-tól a Magyar Televízióban sorozatot készített a magyar parasztfestőkről. A sorozat később önálló filmmé állt össze. Filmek sora fűződik Moldován Domokos nevéhez: *Magyar parasztfestők nyomában* (1968), *Vankó Imréné Dudás Júlia – portréfilm* (1969), *Halálnak halálával halsz* (1970), *Magyar naiv művészek* (1972), *Szerelmi varázslások* (1975), *A halottlátó* (1977), *Rontás és reményesség* (1981). Filmjei néprajzi szempontból is dokumentumértékűek, habár – véleményem szerint – korlátozottan, mivel alkotásaiban a néprajzi hitelesség keveredik a rekonstrukcióval, illetve a szabad alkotóművészi látásmódú, egyéni beállítással és sajátos képi világgal.

1968-ban naiv művészek számos jelentős alkotását tartalmazó, saját maga által létrehozott és gyarapított, több száz darabból álló gyűjteményét Kecskemét városának ajánlotta föl. Az ajándékozás nyomán jött létre a Magyar Naiv Művészek Múzeuma Kecskeméten.

1965-ben járt először a Pest vármegyei Galgamácsán, ahol megismerkedett Vankóné Dudás Juló népiegyüttes-vezető és parasztfestő népművésszel, akinek Domokos állhatatos és elszánt támogatója lett. Egy kevésbé ismert visszaemlékezésében ezt írja Dudás Juló: „*Vártam mindig valakit, aki szeke-*

rem kerekét kizökkenti a kátyúból, mert aki bajban van, azt a jó barátai is elhagyják. Sokára jött egy »úrnapi gyerek«, mert úrnapiján jött a falunkba, egy magas, vékony fiatalember, ez volt Moldován Domokos. Vankó Jánosné sógorasszonyom keresztelte el »úrnapi gyereknek«, melyet máig mosolyogva visel. Kodály tanár úr szellemében beszélt, de hogy ki tanácsára jött, nem tudom. Valami csodálatosság tükrözött a szemén, amely a lelkem mélyéig hatott. Neki sírtam el a bánatom, és ő napokon, éjjeleken köröszti hallgatta dalaim, nézte rajzaim és mint Noé galambja vissza-visszatért Galgamácsára, mint néprajzi gyűjtő és filmező.”

Bontakozó, majd egyre gyümölcsözőbb kapcsolatukat Vankóné Dudás Julóval Moldován Domokos így festette le: „1965. június 20-tól szinte hetente megfordultam Galgamácsán, kezdetben kölcsönbe kapott magnetofonok segítségével gyűjtöttem, később már – 1966 tavaszán – az ELTE amatőr filmklubjának filmfelvevő gépével próbáltam Juli életéről egy portréfilmet készíteni. [...] 1966. május 6-án és 7-én a budapesti Egyetemi Színpadon számot adtunk egy esztendei közös munkánkról.”

*Moldován Domokos Galgamácsán,
a „Vankó Imréné Dudás Júlia” című film forgatása közben, 1969-ben*

Moldován Domokos és felesége, Csengery Adrienne énekművész, opera-énekes az idő múlásával mindinkább szoros kapcsolatba került a galgamácsai Vankóné Dudás Juló családjával. Ennek eredményeképpen ők lettek a keresztszülei Dudás Juló egyetlen unokájának. Jómagam szintén e kötelék révén

ismerkedtem meg Moldován Domokosékkal, hiszen anyósom, Gulyás Ferencné Dudás Lídia a neves népművész, Dudás Juló unokahúga volt. Nagy ünnepeken (karácsonykor, húsvétkor, pünkösdkor és búcsúkor) a szokásos családi látogatások során fölkerestük Galgamácsán Dudás Julókat is, ahol legtöbbször módom volt elbeszélgetni az unoka éppen ott tartózkodó kereszt-szüleivel, Moldován Domokossal és nejeivel.

*Moldován Domokos Vankóné Dudás Julóval, a lányával, Etelkával,
az unokájával Ibolyával és Borsai Ilona népzene kutatóval*

A rendszerváltás után döntő változások következtek be Moldován Domokos életében. Felesége, Csengery Adrienne révén mindig is érdekődött a komolyzene, nevezetesen az opera világa iránt. Az új lehetőségeket kihasználva 1991-ben megalapították Magyarország első magánoperáját, a Budapesti Kamaraooperát, amelynek Moldován Domokos alkotó-művészeti vezetője lett. Célkitűzéseiket megvalósítva barokk és kortárs operákat mutattak be, világsztárok, illetve felesége, és egyúttal gyakori alkotótársa, Csengery Adrienne közreműködésével. Moldován Domokos híres rendezései közül megemlíthetjük az *Orfeo és Euridiké* című operát 1991-ből és a *Poppea megkoronázását* 1994-ből. 2001-ben állította színpadra az *Örmény legenda* című táncantátát, amely az örmények kereszténnyé válását dolgozza föl. Vivaldi *Nagy Tigran, örmény király* című operájának bemutatója 2004-ben volt. Amint látható, Moldován Domokost az ezredforduló, a kétezres évek táján egyre jobban

foglalkoztatta az örmény témakör. Ez annál is inkább érthetővé válik, ha figyelembe vesszük, hogy Domokos a rendszerváltást követően másfél évtizedig Budapest V. kerületének örmény kisebbségi képviselője volt.

Moldován Domokos életpályája teljes ívet írt le. Az erdélyi örmény gyökerektől indult, és oda tért meg, miközben megannyi színnel, megannyi értékkel gazdagította a magyar kultúrát. Nem csupán a szűken értelmezett népi műveltséget, hanem az egyetemes magyar kultúra egészét. Ilyen értelemben Moldován Domokos egyedülálló jelenség volt művelődéstörténetünkben.

VILLÁNYI PÉTER

Görög-Karády Veronika emlékezete (1935–2023)

A nemzetközileg elismert, kiváló népmesekutató, etnológus Budapesten érettségizett 1954-ben, 1955/56-ban elkezdte a francia–magyar szakot a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen, majd 1956 decemberében emigrált. Három féléven át a bécsi egyetemen romanisztikát és színháztörténetet tanult. 1958–1962 között a párizsi Sorbonne-on tanult, etnológiából, prehisztorikus vallástörténetből és általános nyelvészetből diplomázott (1962), közben a Keleti Nyelvek Főiskoláján (École des Langues Orientales) bambara nyelv és kultúra szakon is diplomát szerzett. Több ízben végzett terepmunkát Maliban, ahol állandó munkatársával meséket, illetve azokhoz hasonló igaz történeteket gyűjtött. 1974-ben megvédte francia nyelvű doktori disszertációját *Noirs et Blancs. Leur images dans la littérature orale africaine* (A fehérek és a feketék

képe az afrikai szájhagyományozó irodalomban) címmel. 1976-ban kiadott disszertációjában már jelen volt a kirekesztettség, a bőrszín szerinti megkülönböztetés problematikája az afrikai narratívumokban, amelyet későbbi tanulmányaiban más etnikai/vallási csoportok kapcsán újra meg újra megvizsgált. A disszertáció néhány átdolgozott fejezetét később magyarul is publikálta (2006).

1963-tól a Fekete-Afrikai Dokumentációs Központban dolgozott Párizsban, majd 1968–2001 között, a Francia Nemzeti Tudományos Központ (Centre National de la Recherche Scientifique – CNRS) tudományos kutatója és egyik szerkesztője az intézmény *Cahier de Littérature Orale* c. sorozatának (1976–2008), amelyben több magyar vonatkozású különszámot is összeállított (pl. *Littérature orale de Hongrie*. Nr. 9. 1981; *Paroles tissées, paroles cultpées*, Nr. 19. 1986; *Recits de vies*. Nr. 42. 1997).

Jó ideig Görög-Karády Veronika egy személyben volt a magyar folklorisztika „párizsi műhelye”, aki otthont adott átutazó magyar kollégáinak; aki hidat épített a szovjet orientációjú magyar és az afrikai törzsi kultúrák felé is kitekintő francia folklorisztikai, antropológiai kutatások között, pl. azzal, hogy több magyar tematikájú számot is szerkesztett a CNRS *Cahier de Littérature Oral* című kiadványsorozatában, ami lehetőséget teremtett több néprajzos kollégánknak (nekem is) egy-egy idegen nyelvű publikációra. A mesék variálódásának kérdéséről nemzetközi tanulmánykötetet is szerkesztett. (*D'un conte – a l'autre: La variabilité dans la littérature orale.* = *From one tale – to the other: variability in oral literature.* Ed. Gorog-Karady Veronika. CNRS, French Edition, 1990).

Egész életében az elnyomott kisebbségekkel (feketék, cigányok, zsidók), azok mítikus eredetével, önképével, társadalomban elfoglalt helyével foglalkozott. Meséikből próbálta kielemezni belső, emberi kapcsolataikról, a családon belüli szerepekről szóló felfogásukat, valamint véleményüket az életüket meghatározó külső hatalmakról, törvényekről. (*La joie de l'écriture: À propos de l'autobiographie de Hilda Péli. Études Tsiganes* 9. 1997, 77–93.; *L'univers familial dans les contes africains. Liens de sang, liens d'alliance.* L'Harmattan–Paris, 1997). Afrikai meseválogatását a *Népek Meséi* sorozatban *A madáron vett menyasszony – Bambara mesék Maliból és Szenegálból.* (V. Görög-Karády és G. Meyer gyűjtése. Bp., 1984) címen adták ki magyarul.

1980-tól rendszeresen járt Magyarországra, nyugdíjazása után, az ezredfordulón pedig végleg hazaköltözött társadalomtörténész/szociológus férjével, Karády Viktorral Budapestre.

Görög-Karády Veronika négy évtizeden át tevékenyen részt vett a magyar tudományos közéletben is, állandó munkakapcsolatban állt a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatóintézetével, a budapesti ELTE Folklore Tanszékével, vendégtanárként szívesen előadott néprajzi/antropológiai tanszékeken. Gyakran szerepelt a hazai és nemzetközi elbeszéléskutató (ISFNR, SIEF), illetve cigánisztikai konferenciákon, ahol mindig kitűnt

egyedi látás- és gondolkozásmódjával, széles körű műveltségével, francia/angol/magyar nyelvi kompetenciájával és vonzó külsejével.

Magyarországon elsősorban cigány mesegyűjteményeit, a cigány mesélők és mesemondás sajátosságait bemutató kutatásait, a családi és szociális konfliktusok problematikájára fókuszáló, pszichologizáló meseelemzéseit ismerjük. Több kötetnyi cigány mesét gyűjtött, publikált és elemzett. Rámutatott a romák mesemondásának sajátosságaira, a cigány mesevilág és a mesei világképben visszatükröződő magyar, illetve cigány mentalitás jellegzetességeire, különbségeire. (*Berki János mesél cigány és magyar nyelven*. Bp., 1985; *A cigány mese és Babos István mesei világa*. In Szuhay Péter (gyűjt., bev.): *A három muzsikusz cigány: Babos István meséi*. Bp., 2003, 27–53.; *Erdős Lajos mesei világa és meséi. Népmesék Tyukodról*. L'Harmattan, 2009; *A három út. Varsányi cigány mesék Berki Jánostól*. Bp., 2012). Gyakran írt a mesék női szereplőinek sorsáról, továbbá erősen foglalkoztatta őt a zsidók ábrázolása a magyar és európai folklór narratívumokban. (*La joie de l'écriture: Á propos de l'autobiographie de Hilda Péli. Études Tsiganes* 9. 1997, 77–93.; *L'univers familial dans les contes africains. Liens de sang, liens d'alliance*. L'Harmattan, Paris, 1997). A Magyar Néprajzi Társaság 2005-ben a *Pro Ethnographia Minoritatum Emlékéremmel* ismerte el a kisebbségi kultúrák érdekében kifejtett tudományos munkásságát.

Életművének megkoronázása az *Éva gyermekei és az egyenlőtlenség eredete – Mesék, teremtéstörténetek, etnoszemiotikai elemzések (Afrika, Európa)* című tanulmánygyűjteménye volt (L'Harmattan, Bp., 2006).

Görög-Karády Veronika nemcsak széles látókörű, nagy tudású kolléga, hanem elragadó társasági ember és megértő, bölcs asszony volt, aki nemcsak folklorisztikai kérdésekben, hanem a mindennapi élet apróbb-nagyobb problémáiban is segített barátainak. Sok kellemes órát, szép közös élményt köszönhetek neki. Jó kapcsolatokat ápolt cigány adatközlőivel, s ha kellett anyagiilag is támogatta őket és családjukat.

Keveseknek adatik meg, hogy valaki – aki egész életében cipelte a családját sújtó holokauszt (soá) nyomasztó emlékét – ilyen töretlen ívű szakmai karriert építsen 50 éven át, mint ő tette. 70. születésnapján jómagam (2005), a 80.-on Voigt Vilmos (2015) méltatta munkásságát a *Néprajzi Hírek*ben.

Görög-Karády Veronika asszonyként, közeli barátként és kutatóként is egyedülálló, feledhetetlen jelenség volt, valóban egy „szív, a mi szívünkhöz közelálló”.

Betegségektől meggyötört testét 2023. június 2-án az óbudai zsidó temetőben helyezték örök nyugalomra, de emléke, nyitott szelleme, gondolatgazdag munkái remélhetően sokáig velünk maradnak. Nyugodjék békében és legyen néki könnyű a föld!

Veronka jól ismerte és nagyon szerette a magyar költészetet, ezért verssel búcsúzom tőle:

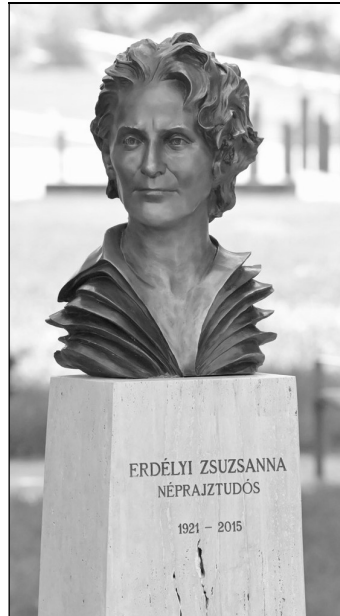
*Mind elmegyünk, a ringatózó fák alól mind elmegyünk,
a párás ég alatt mind indulunk a pusztaságon át
a száraz ég alá, ahányan így együtt vagyunk,
olyik még visszanez, a holdsugár a lábnyomunkba lép,
végül mind elmegyünk, a napsütés is elmarad
és lépdelünk a csillagok mögött a menny abroncsain,
toronyok fölé, olyik még visszanez és látni vágy:
hullott almát a kertben, vagy egy bölcsőt talán
ajtó mellett, piros ernyő alatt, de késő már, gyerünk,
ahogyan a harangok konganak, mind ballagunk
mindig másként a csillagok mögött, a puszta körfalán,
ahányan végre így együtt vagyunk, mind elmegyünk.
(Weöres Sándor: Bolero)*

KÜLLŐS IMOLA

* * *

MINDENFÉLE

Erdélyi Zsuzsanna szobra a budapesti Városligetben*

A „Hegyet hágék...”-jelenség Erdélyi Zsuzsanna szobrának avatásakor

*„Isten olykor megmutatja magát,
és mindig a legnehezebb időkben,
mikor elveszti édes dallamát*

---

* Az Immaculata Alapítvány és a Magyar Művészeti Akadémia szoboravató ünnepségén Borbás Márton szobrászművész Erdélyi Zsuzsanna néprajzkutatót ábrázoló szobrát avatták fel a budapesti Városligetben 2023. május 25-én. Az ünnepi eseményen – mások mellett – Barna Gábor, *Erdélyi Zsuzsanna-díjas* néprajzkutató és Dobozy Borbála csembalóművész, az ünnepelt lánya mondott beszédet, amelyeket az alábbiakba közlünk. Barna Gábor beszédét a *Magyar Kurír* is közölte, a mellékelt képeket e katolikus hírportálról vettük át (<https://www.magyarkurir.hu/kultura>), 2023. máj. 26.).

*a zene s a bimbózó rózsák törten
hevernek a sárban, és gyűlölet
rejtőzik már csak a fényes tükrökben.*

*Kis falvakat bujusz, hol az öregek
estéknként imákat mormolnak halkan:
Soha nem hallott szövegek,*

*és lelked mélyén ottmarad a dallam,
az örök vigasztalás dallama, [...]*

Polner Zoltán versrészletét idéztem. Valóban, Isten megmutatta magát a legnehezebb időkben és elküldte Erdélyi Zsuzsannát, hogy egy generációváltás utolsó óráiban lejegyezze imádságköltészetünk legszebb darabjait. Nemcsak tudósi feladatot teljesített: valóban vigasztalt, felemelt, értéket mentett. Teljesítette küldetését. Nyelvi, zenei, irodalmi, filozófiai iskolázottsága, családjából hozott hite és erkölcsi tartása fel is készítette őt erre a feladatra.

Milyen kifejező magyar nyelvünk: ez a szobor valóban *megörökíti* Erdélyi Zsuzsanna emlékét, hiszen a tér mindenkori jelenében hosszú generációkra jelenvalóvá teszi. A tudóst és az embert. Aki felfedezte, hogy öregjeink az „*írásudatlanok felelősségével*” életben tartották azt az elődöktől kapott tudást: a középkorból, a barokkból forraszó archaikus imádságokat, amelyekkel – Szűz Mária, a Boldogasszony közvetítésével – kitartóan keresték és megtalálták a mennyei Atyát. Így szemlélve nagyon is igaznak tűnik Lékai László bíboros úr kedveskedő megszólítása: *Archaika*. Igen, Erdélyi Zsuzsanna visszanyúlt, felfedezte és újra elénk állította az *arkhét*, a kezdetet, a teremtő Isten irgalmasságában bízó és a Boldogasszony, a Magyarok Nagyasszonya közvetítő segítségére fenntartás nélkül ráhagyatkozó ember mély hitét. „*En népköltészetünk legfénylőbb rétegéhez hasonlónak mondom ezeket az imákat, amikben a nép élt, s amik századokon át népünkben éltek titokban. És szépségük és erejük nemcsak tartalmaikban van, de nyelvükben is...*” – írta Juhász Ferenc. A forma: az archaikus imádságok veretes szövegében megfogalmazódó, korábban sosem hallott szimbolikus nyelv, és a tartalom: az elesett embernek Mária közbenjárásával Istenbe való görcsös kapaszkodása, költők sorát ihlette meg. Juhász Ferenc, Major Zala Lajos, Tóth Sándor, Nagy Gáspár, Polner Zoltán, Iancu Laura verssorai tanúskodnak erről, maradandó emléket állítva az imádságos asszonyoknak – és egy tudós életműnek.

A szobor Erdélyi Zsuzsanna munkásságának széles körben sugárzó meghatározó szerepét akkor tudná még jobban szemléltetni a távoli utókornak, ha olvasható volna talapzatán egy archaikus imádságsszöveg is. És még ez sem tudná megmutatni, hány vers született ihletésükből, s hány archaikus imádságsszöveget zenésítettek meg komponistáink! És hány egyszerű embert erősítettek meg önértékükben, méltóságukban – rádöbbenve őket: kincsek hordo-

zói, értékek tudói. Erdélyi Zsuzsanna telt házas előadásai pedig olyan jeles előadóművészek mint Török Erzsi, Ferenc Éva és mások közreműködésével egy apátiába süllyedt, elszürkült világban sokakat felráztak. Milyen jó, hogy a könyvek, tanulmányok mellett hangfelvételek és filmek is őrzik e szép imádságokat! Egy addig ismeretlen nyelvi világ, a középkori magyar nyelv szürrealista képei, látomásos tablói tárulnak fel előttünk. A középkori és a barokk vallásos költészet világának az a szelete, amelyet nálunk szerencsésebb nemzeteknél írott források is őriznek. Gondos filológiai munkával Erdélyi Zsuzsanna a középkori-barokk műveltség és a szóbeli hagyomány közti kapcsolatot is fölfejtette. Olyan világot fedezhettünk föl, amelynek létezését ugyan sejtettük, ám elveszettnek hittünk. Nemcsak magyar, hanem európai költészet is ez, amelyben ősi tudatformák keverednek a keresztény szimbólumrendszer elemeivel. A sok tízezres szövegtörzset maradó szépségű, más népköltészeti műfajokhoz esztétikailag hozzámérhető alkotásokat őriz. De ugyanakkor elválaszthatatlan része egy hagyományos, bensőséges, egyéni hangvételű vallásgyakorlási formának is.

Az imádságok hordozói „*az ember legszentebb vágyának, hogy létezik erő, amely összeköti a földet és az eget, az élőket és a meghaltakat. [...] mert az imát mondók a Golgota keresztfájában ráismertek az örök életet biztosító paradicsomi életfára*” – fogalmazta meg temetési búcsúbeszédében Dávid Katalin.

Erdélyi Zsuzsannára „csak” az a feladat hárult, hogy ezeket a szóbeliségben megőrzött, a magyar és az európai kereszténység közös értékeit megtalálja, felmutassa és az „írástudók” felelősségével a nemzeti kultúra részévé tegye, tárgyi emlékeit pedig a pusztulástól megmentse. Zsuzsa néni – milyen jó, hogy még sokan így is mondhatjuk – Isten segítségével teljesítette feladatát. A *Hegyvet hágék-jelenség* – Várhelyi Heléna találó kifejezése – annak a szerves egymásrautaltságnak meglétét bizonyítja, amellyel az ember önmagát Isten viszonylatába állítva szemlélheti, és formálhatja meg méltóságát.

„*Mert megfogyunk pusztulunk
Bűneinkért elmulunk
Ha nem segél Mária
Kérésire Szentfia*” – írta Nagy Gáspár.

Ez az állítás igaz az imádságos öregekre, és Erdélyi Zsuzsannára is. Ezért most, szobrának avatásakor nemcsak a hivatását nagy felkészültséggel és alázattal művelő tudós kutatóra emlékezünk Erdélyi Zsuzsannában, hanem az emberre is. A mindig optimista, jó kedélyű, bizakodó és fáradhatatlanul dolgozó emberre, akinek pedig hosszú életében egzisztenciális csapdahelyzeteket kellett kezelni és nehézségeken úrrá lenni. Aki a sok nehéz év után rászakadt népszerűséget öntudattal hordozta. Mert teljesítmény volt mögötte. Aki mellett ott állt biztos háttérként a család, és aki számára mindig fontos volt a nagy

család minden örömeivel és gondjával. Aki kedves tudott lenni mindenkire és segítőkész minden kérdésben. Aki egyengette az utat a vallási népraiz elfogadottá tétele előtt. Aki minden jó ügyet támogatott, mert biztos talajra hullott nála az anyai intelem: „... *azért vagy fiam a világon, hogy segíts!*” Aki biztos szemmel ismerte fel az értéket mindenben.

És felidézhetjük Erdélyi Zsuzsannában a mélyen hívő embert, aki életének nehéz helyzeteiben éppúgy, mint az elért sikerekben a Gondviselésre hagyatkozott. Személyes sorsára is vonatkoztatható ezért a könyvcímül választott imádságrészlet: hiszen ő is „*hegyet hágott, lőtőt lépett*” hosszú élete során. Mint a kincset érő imádságokat őrző „*szent asszonyai*”, akik életük megpróbáltatásai során leginkább csak az Isten irgalmas kegyelmében és Mária közvetítő, óvó szeretetében bízhattak. Abban, hogy az imádságszövegek sokat vitatott záradéka szerint – idézzük fel most az útnak indító nagyberényi Babos Jánosné Rozi nénit: „*Aki ezt az imáccságot este-reggel elmongya, megüdvözü!*”

Tóth Sándor verse pedig már a szolgálatért járó jutalmat is látni véli:

*„... aranykeresztet visz a Krisztus
néked hozza szép-jegyesül
szívedre tűzi mindazért
mit elvett a föld...”*

Hála Istennek, elmondhatjuk, ez a munkás élet, ez a hatalmas tudományos és kulturális teljesítmény Zsuzsa néni életének végén megkapta a méltó, kitüntetésekben tárgyiasuló elismerést.

Borbás Márton szobrászművész alkotásával a tudós kutatónak – és személyében az ősi tudást őrző, üdvösség-kereső, imádkozó asszonyok felelőségteljes hűségének – állít ma emléket a Zsuzsa nénit szerető, emlékét megbeccsülő utókor. A kezdeményezés Klukon Edit zongoraművész érdeme, a kivitelezést pedig az Immaculata Alapítvány a Köztéri Szobrok Emeléséért Alapítvány támogatása tette lehetővé.

Legyen intő jel ez a szobor Zsuzsa néni emberi példájának követésére konok elkötelezettségben, hűségben, mások segítségében! Emléket állítva a magyar nemzeti műveltséget oly sok értékkel gazdagító Erdélyi család méltó tagjának, aki életével példát mutatott a hivatás és a család, a tudomány és a művészet, az egyén és a közösség, az egyház és a nemzet, az egyetemes keresztény európai kultúra hűséges és önzetlen szolgálatára.

BARNA GÁBOR

Barna Gábor a beszédét mondja
(Fotó: Merényi Zita)

Dobozy Borbála az édesanyjára emlékezik
(Fotó: Merényi Zita)

Emlékezés édesanyámra

„Vándorló garabonciása leszek népemnek. Kicsi tarsolyomban sok kincset hordok s szétszórom az érdeklődőknek, a tudatlanoknak, küzdök tollal, szóval, szellemem, lényem fegyvereivel.”

E sorokat 25 éves korában írta naplójába édesanyám, aki egy mély magyarságtudatú, erősen hagyományörző, szigorú értékrendű családba született bele. Nagyapja Erdélyi János, a reformkor jeles alakja, az elsők között szorgalmazta a folklórgyűjtést, mert szilárdan hitte, hogy az a nemzet, amelyik nem ismeri a maga népköltészetét, szokásait, hagyományait, az nem ismeri a saját lelkét sem. Fia, a kolozsvári könyvtárigazgató Erdélyi Pál a régi magyar irodalom és költészet területén végzett felbecsülhetetlen értékű kutatómunkát. Édesanyám ezt a szellemi örökséget hozta magával és képviselte egész életén át.

„Az embernek elméje gondolja meg az ő útját, de az Úr igazgatja annak járását” – kezdte gyászbeszédét Ravasz László Erdélyi Pál ravatala mellett 1936-ban. Hiszen nagyapámnak is a tragikus trianoni sors jutott; pályáját, egész életét derékba törte a gyalázatos békediktátum. 56 éves korában kellett elhagynia Erdélyt, hogy fontos szellemi munkája helyett a felvidéki Viharospusztán gazdálkodóként próbálja meg eltartani egyre népesebb családját. Édesanyám élete ugyancsak példázza a 20. századi tipikus magyar sorsfordulatot, bár az ő esetében a későbbiek folyamán mindez egészen más értelmet, jelentőséget nyert. Már fiatal korától kezdve azzal a küldetésstudattal élt, hogy tennie kell valamit a magyarságért. Egy héttel 24. születésnapja után ezt írta naplójába:

„Tudom, hogy magasabb hang sugallatára ragadtam tollat, s tudom, hogy ugyanaz a hatalom elvezet a megújulás felé, de előzőleg megtart az újabb szolgálatra. Nem most 24 éves koromban végzem el feladatomat, hanem az életem folyamán egyszer s talán többször is. S az nem csak ócska irkafirkákban kulminál, hanem többen, a nemzet s a magyarság szempontjából lényegesen érdekesebben. Nem beképzeltség íratja velem e könnyen fellengzősnek s beképzeltnek is minősíthető sorokat, hanem az a bizonyos belső meggyőződés s furcsa vallás. Isten segítségét kérem életem nagy munkáihoz. Hitet, erőt keresztülvitelükhöz.”

Isten megadta édesanyámnak a kért hitet és erőt, amelyre nagy szüksége is volt hosszú, gazdag, ám igen nehéz, küzdelmes élete során; azonban ez az életút egészen másképpen alakult, mint ahogyan azt ő fiatalon elképzelte. Az Úr úgy igazgatta járását, hogy a kommunista hatalomátvétel után, 1947-ben politikailag nem kívánatos elemként rövid úton kitegyék akkori munkahelyéről, a Külügyminisztériumból. A hön vágyott diplomáciai pálya helyett nagy családdal ajándékozta meg és anyagi kényszerből Lajtha László csoportjába irányította, hogy mellette tanulja meg a gyűjtés minden csínját-bínját. Mikor már a Néprajzi Múzeum munkatársaként önálló gyűjtőmunkába kezdett, 1968

decemberében eligazgatta lépteit a somogyi Nagyberénybe, hogy ott a 98 éves Rozi nénitől magnóra vegyen egy számára addig ismeretlen típusú, régi magyar nyelvemlékü, furcsa szöveget. Nem édesanyám volt az első, aki ilyet talált, de csalhatatlan ösztönével ő érzett rá: ha egy periférián élő idős asszony ilyet tud, akkor még nagyon sok hasonlónak kell lenni a fejekben. Ekkor kezdődött el, ahogy mondogatta, versenyfutása a halállal, hiszen e szájhagyomány útján átörökített szövegeket már csak az öregek emlékezete őrizte. Az idő őt igazolta: nem mindennapi teherbírásának, megszállottságának, mély empátiájának köszönhetően, éveken, évtizedeken át tartó, magát gyakran a végkimerülésig hajszó munkával sok-sok ezer ilyen szöveget gyűjtött és dolgozott fel, inspirálva gyűjtőmunkára más, fiatalabb kollégákat is, akiknek hasonló anyagával együtt e szövegek száma mára már több tízezerre tehető. A 24. órában sikerült az általa műfajilag archaikus népi imádságnak elnevezett tengernyi kincset az utókor számára megmenteni, amelynek legjavát számtalan könyvben, írásban, előadásban publikálta, elemezte, értékelte.

Édesanyám életfeladata nem a diplomáciai pálya volt: tovább kellett mennie a felmenői által kijelölt úton, így lett – Dávid Katalin művészettörténész szavaival élve – „*a lélek régésze*”, ezáltal a magyarság egyik szellemi értékmentője.

2015 február 13-án egy nyugodt lélek jelenhetett meg Teremtője előtt, aki küldetését betöltötte, a neki rendelt feladatot a legjobb tudása, talentuma szerint elvégezte...

DOBOZY BORBÁLA

Élő örökségünk jubileumi éve

Az UNESCO közgyűlése által 2003-ban elfogadott nemzetközi egyezményhez eddig 181 ország csatlakozott. Sokan közülük ünnepi lázban égnek, hiszen az idei év nemcsak az egyezmény húszéves fennállásáról, hanem a szellemi kulturális örökségelemeket képviselő közösségekről is szól.

Magyarország 2006-ban csatlakozott az élő örökségek megőrzését és továbbadásának fontosságát hangsúlyozó egyezményhez, melynek következtében a magyar állam az egyezményhez kapcsolódó végrehajtási feladatokat a Szabadtéri Néprajzi Múzeum Szellemi Kulturális Örökség Igazgatóságára (továbbiakban: SZNM SZKÖI) bízta. Az évforduló alkalmából az Igazgatóság számos zenés, táncos, kézműves eseménnyel és ismeretterjesztő programmal, médiamegjelenéssel készül nemzeti és nemzetközi szinten.

Kicsik és nagyok egyaránt megtalálhatják a számukra érdekes programot, amely bevezeti őket a szellemi kulturális örökségelemeket képviselő közössé-

gek világába. Első lépésként azonban, elég körbenéznünk környezetünkben, hiszen a kézműves, gasztronómiai, dramatikus és előadóművészeti hagyományok, városi szokások áthatják a mindennapjainkat, összekötnek minket egymással és a tudás átadása által a múlttal.

Az ünnepi év során érdemes figyelni a közmédia műsorajánlóját (M5, Duna World tévécsatornák), ugyanis havi gyakorisággal elindult a szellemi kulturális örökségeket bemutató Skanzen-sorozat vetítése. Az *Örökségek útján* című filmsorozat néprajzi szakértője és felelős sorozatszerkesztője dr. Csonka-Takács Eszter, a Szellemi Kulturális Örökség Igazgatóság vezetője, a filmek rendező-operátőre Kovács László (Konkam Bt.). A filmek epizódjai nem csupán a néphagyományt, szokást vagy a kézművestechnikát hozzák közel az érdeklődőkhöz, hanem az azokat megtartó és éltető kisközösségeket is megszólaltatják. A nézők olyan közösségekkel ismerkedhetnek meg, amelyek úgy viszik tovább szokásaikat, hogy azok még a városba, vagy külföldre szakadt fiatalokat is képesek egy-egy alkalomra hazahívni, ismét bekapcsolni a közösség életébe.

Ismeretterjesztő céllal valósult meg az elmúlt hónapokban az *Élő örökség* előadás-sorozat is a Kossuth Klubban, ahol egy meghívott közösség tagjai meséltek arról, hogy hogyan jelenik meg mindennapi életükben az általuk gyakorolt örökségelem. Továbbá egy szakértő mutatta be az adott témakörhöz kapcsolódó kultúrtörténeti háttérrel. Hallható volt többek között dr. Verebélyi Kincső néprajzkutató előadása a télűző alakoskodó népszokásokról, amelyet a novaji remélőkkel folytatott beszélgetés egészített ki. Sor került a népművészet témáján belül a csipkekészítésre Erdei Lilla művészettörténész és a halasi csipke készítői közreműködésével. Dr. Pál-Kovács Dóra etnokoreológus a táncagyományt mint szellemi kulturális örökséget mutatta be a méhkeréki román táncot képviselő közösség részvételével. Végül a népzene témájában dr. Bolya Mátyás előadására került sor a bogyzslói vonószeneke vezetője kíséretében. Az SZNM SZKÖI és a TIT József Attila Szabadegyetem közös sorozata az örökségelemeket középpontba állító tematikus estekkel összeel folytatódik.

A római Collegium Hungaricum csodálatos épülete szolgált a *Szellemi Kulturális Örökségek Magyarországon* című fotókiállítás első állomásaként. A külföldi helyszíneket célzó vándorkiállításon szereplő képek különleges nézőpontból tárják elénk az örökségközösségek életének jellemző pillanatait, amelyeket az évek során Farkas-Mohi Balázs fotós élt át velük és örökített meg. A színes válogatás további állomásai Brüsszel, illetve Újdelhi lesznek.

Szintén kiállítás nyílt az *Élő örökségeink* című kreatív pályázat díjazott alkotásaiból a Szabadtéri Néprajzi Múzeumban. A jubileumi év jegyében meghirdetett országos rajzpályázat témája az UNESCO Szellemi Kulturális Örökség Reprezentatív Listáján szereplő magyar örökségelemek voltak (a képfestés hagyománya, mohácsi busójárás, matyó népművészet, lipicai lótenyésztés, solymászat, magyar vonós zenekari hagyomány). Az ország számos

pontjáról, illetve a határon túlról beérkezett alkotások közül a zsűribizottság Bereznai Péter *Munkácsy Mihály-díjas* képzőművész közreműködésével 37 díjazott pályamunkát választott ki 6–18 éves kor között 5 korosztályi bontásban. A pályázat fődíját egy képfestő témát feldolgozó alkotással Barna Drottya, a szegedi HAMMIDO Alapfokú Művészeti Iskola 12. osztályos tanulója nyerte el. A fiatalok a Pünkösdi Örökség Ünnepek keretei között megvalósult ünnepélyes díjátadón vehették át jutalmukat azoktól a közösségektől, amelyeket alkotásaikon ábrázoltak különböző művészi technikák segítségével. A felajánlott díjak között szerepeltek például képfestő játékok, textíliák, matyó ajándéktárgyak, a busókról vagy a lipicai lovakról szóló albumok, mesekönyvek, valamint a kiemelt díjazottak részt vehetnek a solymászokkal egy vadászaton is. A pályaművek megtekinthetők a Szellemi Kulturális Örökség Igazgatóság honlapján.

Az Élő Örökségek Jubileumi Éve alkalmából a Szellemi Kulturális Örökség Igazgatóság egy tematikus biciklitúrával várja a látogatóit a szentendrei Skanzenben. A résztvevők hat tájegység nyolc portáján keresztül nyerhetnek bepillantást többek között a képfestők, a karcagi birkapörköltfőzők, az úrihímzők és a sárköziek ma is élő szokásaiba. A vezetett túra állomásait a jubileumi évet hirdető logót ábrázoló kő jelzi. Hiszen ez az év mérföldkő a szellemi Szellemi Kulturális Örökség Igazgatóság számára is.

Ünnepeljük együtt élő örökségeinket, amelyek összekötnek bennünket egymással, a múltunkkal, valamint a szélesebb világgal!

További információk: szellemikulturalisorokseg.hu

DEBRŐDI BOGLÁRKA

* * *